

mulier instituut

Buitenspelen 2020

Een verkenning van het beleid in Nederland en Europa

Jo Lucassen

Amika Singh

Eva Heijnen

Jorien Slot-Heijs

Buitenspelen 2020

Een verkenning van het beleid in Nederland en Europa

Met steun van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

**Jo Lucassen
Amika Singh
Eva Heijnen
Jorien Slot-Heijs**

© Mulier Instituut
Utrecht, april 2020

Mulier Instituut
sportonderzoek voor beleid en samenleving

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T @mulierinstituut

Inhoudsopgave

Management samenvatting	5
1. Doel en werkwijze van de terreinverkenning	11
2. Kennisbronnen over buitenspelen van kinderen in Nederland	13
2.1 Buitenspelen in landelijk onderzoek naar speelgedrag en opvoeding van kinderen	13
2.2 Lokaal en regionaal onderzoek naar buitenspelen	20
2.3 Wetenschappelijk onderzoek naar buitenspelen na 2008	22
2.4 Belemmerende en bevorderende factoren voor buitenspelen	23
2.5 Landelijk onderzoek naar het aanbod buitenspeelruimte en speelvoorzieningen	28
2.6 Kennis van effecten van speelruimtebeleid	31
2.7 Kennislacunes en -vragen	34
3. Lokaal speelruimtebeleid in Nederland en Caribisch Nederland	36
3.1 Landelijke stimulering van lokaal speelruimtebeleid	36
3.2 Verkenning lokale beleidsontwikkeling	40
3.3 Speelruimtebeleid in Rotterdam, Almere, Monferland, Roermond en Heerenveen	44
3.4 Overeenkomsten en verschillen in lokaal speelruimtebeleid	47
3.5 Caribisch Nederland	50
4. Beleid voor buitenspelen in andere Europese landen	54
4.1 Algemeen	54
4.2 Scandinavië	55
4.3 Verenigd Koninkrijk	57
4.4 Ierland	60
4.5 Duitsland	61
4.6 Vlaanderen	62
4.7 Concluderend	64
Bronvermelding	65
Bijlage 1. Speerpunten lokaal speelruimte beleid	73
Bijlage 2. Voorbeeld streefplan gemeentelijk speelruimtebeleid	75
Bijlage 3. Signalementen recent wetenschappelijk onderzoek naar fysieke activiteit en buitenspelen	76

Management samenvatting

In het Nationaal Sportakkoord wordt gewezen op het belang van buitenspelen voor voldoende beweegactiviteit en het ontwikkelen van motorische vaardigheid bij kinderen van 0 tot en met 12 jaar. Buitenspelen kan een bijdrage leveren aan het voldoen aan de beweegrichtlijn door alle kinderen. Bijna de helft van de Nederlandse kinderen voldoet nu niet aan die richtlijn om dagelijks tenminste zestig minuten te bewegen (CBS, 2018).

De directie Sport van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) acht een nieuw programma wenselijk gericht op het bevorderen van buitenspelen door 0-12 jarigen aanvullend op de huidige initiatieven (zoals de challenges buitenspelen, samenspelen met beperking, toegankelijke speelplekken) binnen het sportakkoord en het SamenSpeelAkkoord. Op dit moment is nog onduidelijk hoe dit programma er uit zou kunnen zien. VWS acht het van belang dat er een gefundeerde samenstelling komt op basis van wat bekend is over:

- de mate waarin buitenspelen door kinderen feitelijk plaatsvindt en of dit afneemt;
- welke factoren bevorderend en/of belemmerd werken;
- het actuele (overheids)beleid zowel nationaal, lokaal als in andere landen;
- effectieve maatregelen ter bevordering van buitenspelen op basis van onderzoek.

Het Mulier Instituut is gevraagd een verkenning hierop uit te voeren. Deze verkenning biedt een overzicht van wat bekend is over buitenspelen door kinderen in Nederland (0-12 jaar) en het daarop gerichte beleid door middel van analyses van beschikbare databronnen, buitenspeelbeleid op lokaal en nationaal niveau en in andere landen. In deze managementsamenvatting worden de belangrijkste conclusies en aanbevelingen van de verkenning weergegeven.

Kennis over buitenspelen op basis van beschikbare databronnen

Onderzoek naar buitenspelen is de laatste tien jaar door verschillende instanties zowel in de vorm van bevolkingspeilingen als in wetenschappelijke studies verricht. De schaal waarop dit onderzoek plaatsvindt lijkt toe te nemen. Uit onze verkenning blijkt dat het problematisch is dat (1) buitenspelen door verschillende instanties op verschillende manieren wordt afgebakend en gekwantificeerd (zowel de manier waarop het wordt gemeten, als de afkappunten die gehanteerd worden om te bepalen of een kind voldoende buitenspeelt) en (2) dat er weinig data over een langere periode beschikbaar is, waardoor het lastig is om eenduidige uitspraken te doen over de ontwikkeling van buitenspelen over de tijd. Een kerncijfer voor de hoeveelheid buitenspelen door Nederlandse kinderen van 0-12 jaar is op basis van bestaande databronnen niet te geven. Zo varieert de gerapporteerde gemiddelde hoeveelheid buitenspelen van 4,2 tot 13 uur per week. Om de ontwikkeling van buitenspelen in beeld te brengen en te volgen, is een heldere begripsafbakening en harmonisatie van dataverzameling vereist.

Het is op basis van de beschikbare data niet altijd mogelijk om systematisch onderscheid te maken tussen de verschillende groepen kinderen. Data is vooral gespecificeerd naar leeftijd en geslacht, wat aanwijzingen oplevert dat jongens iets meer buiten spelen dan meisjes en oudere kinderen (6-11) iets meer dan jongere. Kinderen in sterk stedelijke gebieden blijken gemiddeld genomen minder buiten te spelen dan die in weinig stedelijke gebieden. Er is beperkt data beschikbaar die aanwijzingen opleveren voor verschillen (en trends) in buitenspelen tussen kinderen van ouders met een laag of hoog sociaaleconomische positie, kinderen van ouders met en zonder migratieachtergrond of kinderen met of zonder beperking. Deze gegevens kunnen een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van stimuleringsprogramma's om bijvoorbeeld sociale achterstanden te verkleinen.

Buitenspelen heeft voor verschillende bevolkingsgroepen een andere betekenis en kent andere voorwaarden. Zo is bijvoorbeeld de rol van ouders bij jonge kinderen van 0 tot en met 4 jaar op een

andere manier belangrijk dan bij oudere kinderen. Om beleid gericht op bepaalde doelgroepen af te kunnen stemmen is het essentieel meer systematisch inzicht te hebben in de verschillen tussen doelgroepen. Uit het beschikbare onderzoek blijkt dat de gemiddelde beweegintensiteit van kinderen bij buitenspelen op schoolpleinen en speelplaatsen relatief hoog is en daarmee een bijdrage kan leveren aan het voldoen aan de beweegrichtlijn.

Bevorderende en belemmerende factoren voor buitenspelen

Door veranderingen in de woonggeving (verstedelijking) en in het leefpatroon staat het buitenspelen van kinderen onder druk. Wat betreft belemmeringen om buiten te spelen komen weersomstandigheden naar voren: in de zomer wordt gemiddeld meer buiten gespeeld dan in de winter. De eigen tuin speelt een belangrijke rol in het buitenspeelgedrag van kinderen. De houding van ouders blijkt een belangrijke factor te zijn: een deel van de ouders ervaart belemmeringen om hun kind te laten buitenspelen, zoals te veel verkeer en slecht toegankelijke speelplekken. Ouders zijn een belangrijke facilitator voor kinderen als het gaat om buitenspelen, dus het wegnemen van hun bezorgdheid is een belangrijk aandachtspunt.

Speelruimte en buitenspeelgelegenheden

Hier kan een soortgelijke conclusie worden genoteerd als voor buitenspeelgedrag: na verschillende pogingen om volgens een uniforme methodiek de hoeveelheid speelruimte in Nederland af te bakenen en te bepalen, ontbreekt momenteel een eenduidige en sluitende vorm van meting. Vormen van speelruimte zijn weliswaar opgenomen in de kernindicator beweegvriendelijke woonomgeving, maar samengevoegd met andere typen ruimte, zodat een zuiver beeld ontbreekt. Op lokaal niveau is het inzicht in het aanbod aan speelruimte veelal iets beter. De adviesbureaus die veel gemeenten ondersteunen bij beleidsontwikkeling hanteren over het algemeen voor elke gemeente soortgelijke afbakenings- en meetmethoden. Dat in de betreffende registraties soms alleen de formeel ingerichte speelruimte wordt meegeteld, en niet de informele speelgelegenheden, wordt als een belangrijke beperking gezien.

- Om in de toekomst uitspraken te kunnen doen over de ontwikkeling van buitenspelen over de tijd is het nodig om te verkennen wat nodig is om data die lokaal verzameld worden samen te voegen zodat data van verschillende gemeenten vergelijkbaar zijn. De overheid zou de harmonisatie van dataverzameling en een discussie over de ‘norm voor buitenspelen’ kunnen faciliteren.
- Stimulering van buitenspelen op schoolpleinen en speelplaatsen kan een duidelijke bijdrage leveren aan het voldoen aan de beweegrichtlijn.
- Als geharmoniseerde data beschikbaar zijn, is het beter mogelijk om effecten van beleidsmaatregelen te evalueren. Daarbij is het nodig om niet alleen op de effecten van de beleidsmaatregelen te focussen, maar ook de werkzame mechanismen in het onderzoek mee te nemen.
- De verschillen tussen bevolkingsgroepen moeten duidelijk terugkomen in de beleidsmaatregelen die worden genomen om buitenspelen te stimuleren.
- Toekomstige programma’s dienen ouders als facilitator van buitenspelen nadrukkelijk te betrekken en rekening te houden met de door hun ervaren belemmeringen.
- Voor de vergelijking van (effecten van) lokaal beleid kan het nuttig zijn de beschikbaarheid en kwaliteit van formele en informele speelruimte systematisch te kunnen vergelijken. Geschikte, betrouwbare en goed meetbare indicatoren hiervoor ontbreken op dit moment. Het verdient aanbeveling deze lacune in de komende jaren op te lossen, gebruik makend van de mogelijkheden en ervaringen met regionale en lokale analyses.
- Niet alleen het zicht op buitenspeelgedrag van kinderen is beperkt, ook de kennis van het actuele aanbod aan voorzieningen, van het gevoerde beleid en de resultaten daarvan. Om dit reden is de ontwikkeling van een kennisagenda op dit thema zinvol, zodat kennis daarover in de komende jaren systematisch kan worden opgebouwd.

Buitenspeelbeleid in Nederland

Landelijk buitenspeelbeleid

Na een opleving van beleidsactiviteiten door een wetsvoorstel over de wettelijke norm voor speelruimte in 2003, is buitenspelen als beleidsthema in het daaropvolgende decennium op landelijk niveau enigszins uit beeld geraakt. Landelijk beleid op buitenspelen is voornamelijk gericht op veilige inrichting en gebruik van formele speelruimtes. Dit is gestoeld op de Warenwet Attractie en Speeltoestellen, zoals het plaatsen van speeltoestellen en de inrichting van speelplekken of -voorzieningen. Naast formele speelruimtes bieden informele speelruimtes ook kansen voor kinderen om buiten te spelen. Kinderen spelen ook vaak op de stoep, op straat, op pleinen of in de natuur. De laatste jaren heeft dit onder meer weerklink gekregen in landelijke stimuleringsprogramma's gericht op groene en gezonde schoolpleinen. Het bereik van deze programma's is echter beperkt. De onlangs afgesloten landelijke akkoorden - Sportakkoord, Preventieakkoord en SamenSpeelAkkoord - lijken nieuwe impulsen te kunnen geven aan de bevordering van buitenspelen. In het kader van het Samenspeelakkoord wordt de sociale ontmoetingsfunctie van speelplaatsen benadrukt. Op dit moment is nog weinig inzicht in de effectiviteit van (speelruimte)beleid en uitvoeriger onderzoek hiernaar strekt tot aanbeveling.

Lokaal buitenspeelbeleid

Experts schatten in dat 90 procent van de Nederlandse gemeenten een speelruimtebeleid of -plan heeft opgesteld, vaak met steun van op dit terrein actieve adviesbureaus. Zij wijzen echter op de betrekkelijk marginale positie van het beleidsthema en het doorlopende verlies van kennis bij de gemeenten onder meer door personeelwisselingen. Er zijn duidelijke verschillen in lokaal speelruimtebeleid, bijvoorbeeld of beleid gericht is op iedereen of specifieke doelgroepen. In alle vijf lokale beleidsplannen die voor deze verkenning zijn geanalyseerd is het onderwerp buitenspelen onderdeel van een beweeg- en kindvriendelijke omgeving. Deze formulering suggereert dat het beleid verder gaat dan de fysieke inrichting van speelplekken. De beschrijving van de beleidsplannen laat echter zien dat de speelruimteplannen zich vooral richten op een evenwichtige en passende spreiding en inrichting van speelruimte. Stuurfactoren daarbij zijn een norm voor de hoeveelheid speeloppervlakte, de leeftijdsopbouw van de wijk, de bereikbaarheid en de veiligheid van de speelplekken. Financiële beperkingen zijn voor drie van de vijf casegemeenten de reden om speelruimtebeleid op te stellen of te herzien. Op deze manier prioriteren de gemeenten (opnieuw) onder andere de spreiding en het onderhoud van bestaande speelruimtes.

Bij de inrichting staat het stimuleren van 'bewegen' soms eenzijdig in het middelpunt. Door een multifunctionele benadering te kiezen kunnen naast 'bewegen' ook 'ontmoeten' en 'creëren' gestimuleerd worden om kinderen op een breder front ontwikkelingskansen te bieden. Actieve adviesbureaus voor speelruimte hebben hier weliswaar oog voor, maar zijn nog op zoek naar de meest succesvolle aanpak. In toekomstig onderzoek zou verkend kunnen worden, aan welke voorwaarden voldaan zou moeten worden om bij de inrichting van speelplekken een meervoudige leeromgeving te realiseren.

Caribisch Nederland

In Caraïbisch Nederland is het beleid met name gericht op het aanbod aan sportvoorzieningen voor kinderen en jongeren. Beleid gericht op buitenspelen is minder expliciet aanwezig. Er zijn relatief weinig toegankelijke en veilige speelplekken in de woonwijken aanwezig op Caribisch Nederland in vergelijking met Europees Nederland.

Zicht op effecten ontbreekt

Er is relatief weinig te vinden over de uitvoering en effecten van beleidsmaatregelen op lokaal niveau. Ook is vaak niet duidelijk welke effecten gemeenten met maatregelen precies willen bewerkstelligen. Er zijn veel mogelijke effectmaten denkbaar: de hoeveelheid buitenspeeltijd, de kwaliteit/aard van

buitenspelen, tevredenheid met het aanbod, korte- en langetermijneffecten van buitenspelen (fysieke activiteit, motoriek, sociale vaardigheden, cognitie, et cetera). Als hierover al data worden verzameld door lokale instanties (bijvoorbeeld door scholen, GGD of sportbedrijf) dan lijken die nauwelijks te worden benut bij de beleidsontwikkeling voor buiten spelen. In dit opzicht is nog weinig sprake van een integrale aanpak.

Al met al lijkt het beleid van buitenspelen nog in belangrijke mate gestoeld op veronderstelde effecten. Hiervoor zijn slechts beperkt feitelijke onderbouwingen beschikbaar. Er is te weinig bekend over feitelijke uitvoering, feitelijk speelruimtegebruik en gebleken effecten, zowel op lokaal als op landelijk niveau om een uitspraak te kunnen doen of het beleid in Nederland gericht op buitenspelen wel of niet effectief is.

Landelijke organisaties en initiatieven in Nederland

Verschillende organisaties zijn actief op het terrein van buitenspelen en hebben daarop in het afgelopen decennium relevante initiatieven genomen. Jantje Beton zet zich al decennia in voor het verbeteren van de speelomgeving van alle kinderen en is op een breed front actief door bijdragen aan beleidsontwikkeling, landelijke acties (zoals de Nationale Buitenspeeldag en Buitenlesdag) en het ondersteunen van lokale initiatieven op straat, in de buurt en in de speeltuin. Andere organisaties zijn vooral gericht op de toegankelijkheid voor specifieke doelgroepen (Speeltuinbende), het aanleggen van specifieke openbare speel- en sportvelden (Johan Cruyff Foundation en Krajicek Foundation) en het inrichten van schoolpleinen die uitnodigen om met elkaar te spelen/sporten (Johan Cruyff Foundation). Bij sommige organisaties heeft buitenspelen aandacht binnen hun bredere doelstelling, zoals JOGG en VeiligheidNL. Veel gemeenten, ruim honderd, hebben gebruikgemaakt van het aanbod van de Johan Cruyff Foundation en de Krajicek Foundation om sportcourts aan te leggen. Er is, mede gestimuleerd door Jantje Beton en Instituut voor Natuureducatie (IVN), veel aandacht uitgegaan naar de herinrichting van schoolpleinen tot gezonde en groene schoolpleinen. Recentelijk is door veertien verschillende initiatiefnemers, een SamenSpeelAkkoord getekend met als doel speelplekken toegankelijk te maken voor kinderen met een beperking.

- Bij het opstellen van beleidsmaatregelen is het belangrijk om de beoogde effecten concreter te bepalen en het beleid daarop te evalueren.
- Naast beleidsmaatregelen op formele speelruimtes, lijkt het nuttig om te verkennen welke mogelijkheden, kansen en belemmeringen er zijn om buitenspelen in informele speelruimte te bevorderen en na te gaan hoe de ontwikkeling van speelplekken tot multifunctionele leeromgeving beter mogelijk is.
- In het kader van de invoering van de Omgevingswet, het Sportakkoord en SamenSpeelAkkoord ontstaan kansen om kennis over samenspelen te vergroten en beter toegankelijk te maken. Daarnaast is een samenwerking van verschillende beleidsdomeinen wenselijk. Deze samenwerkingen - zowel op landelijk als lokaal niveau - kunnen ervoor zorgen dat speelplekken ook ontmoetingsplekken worden, waardoor 'ontmoeten' ook onderdeel wordt van beleidsmaatregelen.
- De implementatie van het Caribisch Sport- en Preventieakkoord is een uitgelezen kans om meer aandacht te besteden aan buitenspelen in Caribisch Nederland en een aanpak op maat voor Caribisch Nederland te bepalen.
- Het is nuttig om de mogelijkheden van een structurele kennisuitwisseling en -bundeling van de verschillende organisaties/instellingen te verkennen, en daarbij gebruik te maken van hun complementariteit. Organisaties die meer expertise op het terrein van ruimtelijke ordening hebben, kunnen bijvoorbeeld van grote toegevoegde waarde zijn voor een organisatie waar vooral kennis over de effecten van buitenspelen op gezondheidsuitkomstmaten aanwezig is. Daarbij zou Nederland een voorbeeld kunnen nemen aan de National Play Conferences die tweejaarlijks in Engeland worden georganiseerd.

Buitenspelbeleid in andere landen

Uit een beleidsverkenning van een aantal landen blijkt dat beleid gericht op buitenspelen divers is. De beleidsontwikkeling in het buitenland vindt, evenals in Nederland, veelal haar basis in het UN Kinderrechtenverdrag. In Scandinavië maakt een combinatie van brede culturele en politieke aandacht voor buitenleven en beweegstimulering van kinderen dat buiten leren en buiten spelen met name in de schoolcontext wordt gestimuleerd, bijvoorbeeld in het nationale schoolcurriculum. Informatie over de effecten van het in Finland ingezette beleid zijn veelbelovend. De aanpak in Finland kenmerkt zich door een brede politieke acceptatie en door een integrale aanpak waarin actoren op meerdere terreinen bijdragen aan het doel om kinderen een uur per dag te laten bewegen. In het Verenigd Koninkrijk is beleid gefocust op het inrichten van de veilige speelomgeving door financiële impulsen en kennisuitwisseling via National Play Conferences. Ook daar zijn buitenlessen een meer ingeburgerd deel van het onderwijs. In Engeland is in 2008 ter stimulering van lokaal uitvoeringsbeleid ten aanzien van veiligere speelplekken een bedrag van £ 235 miljoen (258 miljoen Euro) aan het uitvoeren van 'The Play Strategy' toekend. De evaluatie schetst een positief beeld, maar het is niet duidelijk wat na het loslaten van 'The Play Strategy' is gebeurd. In Duitsland zijn wettelijke bepalingen over het aanleggen van speeltuinen en wordt bij de inrichting van speeltuinen rekening gehouden met leeftijdsverschillen, door eisen te stellen aan de inrichting. Het beleid in België kenmerkt zich, net als in Nederland, door uitvoering op lokaal niveau met inspiratie en aansporing vanuit de landelijke overheid. Ondanks culturele verschillen en een beperkt zicht op de effecten van het beleid is het waardevol om de voorbeelden van andere landen als inspiratiebron mee te nemen in het Nederlandse (speel-)beleid.

Er is summiere informatie beschikbaar ten aanzien van de effecten van het beleid dat andere landen hebben ingezet om buitenspelen te stimuleren. De internationale voorbeelden kunnen wel als inspiratiebron dienen. De aanwezige cultuurverschillen maken het lastig om initiatieven zoals in andere landen uitgevoerd 1-op-1 naar Nederland te vertalen. Een belangrijke kans die zich voor Nederland voordoet is dat voor het inzetten van een beleidsimpuls goed nagedacht wordt over de beoogde effecten over de inbedding op lokaal beleidsniveau en het monitoren daarvan.

- Beleidsimpulsen gericht op een afgestemd beleid, zowel landelijk als lokaal, met een integraal karakter, zoals in Finland en Engeland, lijken veelbelovend om kinderen meer te laten buitenspelen en mede daardoor aan de beweegrichtlijn te laten voldoen. Ervaringen van buitenlandse voorbeelden kunnen als inspiratiebron dienen voor het vormgeven van Nederlands beleid. De verkenning van de voorwaarden en het draagvlak voor een integrale aanpak, zoals in Finland, is een mogelijke eerste stap. Het doel hiervan dient niet alleen te zijn om meer kinderen aan de beweegrichtlijnen te laten voldoen, maar ook om een cultuuromslag te bewerkstelligen zodat buitenspelen minder afhankelijk wordt van de nu ervaren belemmeringen, zoals tekort aan speelplekken, bereikbaarheid en weersomstandigheden.

Hoe verder: naar een beleidsimpuls buitenspelen

De onlangs afgesloten landelijke akkoorden - Sportakkoord, Preventieakkoord en SamenSpeelAkkoord - kunnen nieuwe impulsen geven aan de bevordering van buitenspelen door kinderen. Structurele kennisuitwisseling en -bundeling over samenspelen van de verschillende al actieve organisaties/instellingen kan worden ondersteund door een periodieke Nationale Buitenspelen Conferentie. Bij de invoering van de Omgevingswet, het Sportakkoord en SamenSpeelAkkoord zou moeten worden gestreefd naar een integrale aanpak van buitenspelen, zoals die in sommige landen, zoals Finland, bestaat. In de beleidsmaatregelen die worden genomen om buitenspelen te stimuleren zal gericht ingespeeld moeten worden op verschillen tussen bevolkingsgroepen. Ouders zijn een belangrijke facilitator als het gaat om buitenspelen van kinderen. Het wegnemen van de door hen momenteel ervaren reserves of bezorgdheid is een belangrijk aandachtspunt. Stimulering van buitenspelen op schoolpleinen

en speelplaatsen kan een duidelijke bijdrage leveren aan het voldoen aan de beweegrichtlijn. Het gebruik van schoolpleinen en educatie in de buitenlucht is in verschillende landen veel meer gebruikelijk dan in Nederland. Bij de beleidsimpuls is van belang te verkennen welke mogelijkheden, kansen en belemmeringen er zijn om buitenspelen in informele speelruimte te bevorderen en na te gaan hoe de ontwikkeling van speelplekken tot multifunctionele leeromgeving beter mogelijk is.

Naar een beleidsgerichte kennisagenda buitenspelen

Bij het inzetten van een beleidsimpuls gericht op het buitenspelen van kinderen is van groot belang dat voldoende aandacht wordt besteed aan de beoogde effecten op landelijke en lokaal beleidsniveau en het monitoren daarvan. Het actuele beleid voor buitenspelen lijkt in belangrijke mate gestoeld op veronderstelde effecten, waarvoor slechts beperkt feitelijke onderbouwingen beschikbaar zijn. Er is te weinig bekend over feitelijke beleidsuitvoering, feitelijk speelruimtegebruik en gebleken effecten, zowel op lokaal als op landelijk niveau om een uitspraak te kunnen doen of het gevoerde beleid in Nederland gericht op buitenspelen wel of niet effectief is. Het zicht op het feitelijk buitenspeelgedrag van kinderen in de volle breedte is op dit moment beperkt. Om de ontwikkeling van buitenspelen beter in beeld te brengen en te volgen, is een heldere begripsafbakening bij en harmonisatie van de dataverzameling vereist. Gelet op de aangegeven kennislacunes is de ontwikkeling van een beleidsgerichte kennisagenda op dit thema zinvol, zodat kennis daarover in de komende jaren systematisch kan worden opgebouwd.

1. Doel en werkwijze van de terreinverkenning

Aanleiding en doel

In het Sportakkoord (SA, 2018) wordt gewezen op het belang van buitenspelen voor voldoende beweegactiviteit en ontwikkelen van motorische vaardigheid bij kinderen van 0 tot en met 12 jaar^{1/2}. Op 1 januari 2019 telde Nederland 2.160.000 kinderen in die leeftijdsgroep. Volgens de laatste prognose van het CBS zal hun aantal tot 2050 toenemen tot bijna 2.580.000³. Het aantal jongeren met een migratieachtergrond zal daarbij blijven groeien.

Buitenspelen kan een bijdrage leveren aan het voldoen aan de beweegrichtlijn door alle kinderen. Bijna de helft van de Nederlandse kinderen voldoet nu niet aan die richtlijn om dagelijks tenminste zestig minuten te bewegen (CBS, 2018). Dit punt is ook bij bespreking van het Sportakkoord met de Tweede Kamer aan de orde geweest en wordt door een groot aantal betrokkenen als een belangrijk ontwikkelgebied gezien. De minister heeft dit erkend en acht dit ook voor overzeese gebiedsdelen van belang.

De directie Sport van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) vindt het wenselijk dat aanvullend op de huidige initiatieven (zoals de challenges buitenspelen, samenspelen met beperking, toegankelijke speelplekken⁴) binnen het sportakkoord en het SamenSpeelAkkoord (Ministerie van VWS, 2019b) een nieuw programma wordt opgezet gericht op het bevorderen van buitenspelen door 0-12 jarigen. Op dit moment is nog onduidelijk hoe dit programma er uit zou kunnen zien. VWS acht het van belang dat er een gefundeerde samenstelling komt op basis van wat bekend is over:

- de mate waarin buitenspelen door kinderen feitelijk plaatsvindt en of dit afneemt;
- welke factoren bevorderend en/of belemmerd werken;
- het actuele (overheids)beleid zowel nationaal, lokaal als in andere landen;
- effectieve maatregelen ter bevordering van buitenspelen op basis van onderzoek.

De directie Sport heeft het Mulier Instituut gevraagd rond deze vraagstukken een eerste verkenning te plegen en een advies uit te brengen over activiteiten die belangrijk zijn om tot een goed onderbouwd beleid voor buitenspelen in Nederland te komen.

Werkwijze

Ten behoeve van de verkenning is een aantal activiteiten uitgevoerd.

¹ In deze verkenning richten we ons in aansluiting op het sportakkoord primair op de leeftijdsgroep 0-12 jarigen. Bij het aangehaalde onderzoek kan de afbakening van de onderzochte groep kinderen soms afwijken. Omdat kinderen in het eerste levensjaar nog niet buitenspelen wordt deze groep soms buiten beschouwing gelaten.

² Daarbij komt dat buitenspelen bijdraagt aan de gezondheid van kinderen (Deelen & Swami-Parsaud, 2019) en <https://nos.nl/artikel/2207411-advies-om-bijziend-kind-te-voorkomen-weg-van-telefoon-en-naar-buiten.html>

³ <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84646NED/table?ts=1582791951385>

⁴ <https://starhubs.co/vws/Kinderen-meer-buiten-bewegen>
<https://starhubs.co/vws/Samen-spelen-met-een-beperking>
<https://starhubs.co/vws/Beter-toegankelijke-speelplekken>

- 1) Een analyse van beschikbare databronnen (Gezondheidsenquête, beschikbare onderzoeksrapporten, onderzoek voor Jantje Beton e.d.) en de actuele stand van zaken wat betreft het feitelijk buitenspeelgedrag van kinderen. Daarin kijken we naar de ontwikkeling van buitenspelen in de afgelopen jaren. Wat kunnen we op basis daarvan concluderen over de buitenspeelactiviteit van kinderen? Ontbreekt daarover belangrijke informatie?
- 2) Een verkenning van buitenspeelbeleid in Nederland (inclusief Caribisch Nederland) nationaal en lokaal. Verschillende voorbeelden hoe gemeenten beleid voeren binnen de bestaande landelijke kaders (Wet Attractie- en Speeltoestellen (WAS), beweegstimuleringsbeleid VWS). Naast een totaalbeeld wordt van vijf gemeenten een uitvoeriger gevalanalyse gepresenteerd.
- 3) Een verkenning van buitenspeelbeleid in andere landen. Nagegaan wordt welk beleid de verschillende landen voeren? De focus ligt op vijf landen die in veel opzichten op Nederland lijken (zoals weer, economisch klimaat, onderwijssysteem, etc.), te weten Scandinavische landen, België (specifiek Vlaanderen), Duitsland, Ierland en Engeland.

De resultaten van de analyses voor activiteiten 1-3 zijn verwerkt in de voorliggende achtergrondstudie buitenspelen. Daarin hebben we eveneens voortgebouwd op materiaal verzameld op het thema buitenspelen voor een brancherapport 'Sport in openbare ruimte', dat het Mulier Instituut in voorbereiding heeft.

Leeswijzer

Het tweede hoofdstuk van dit rapport is grotendeels gewijd aan beschikbare kennis uit onderzoek naar het buitenspeelgedrag van kinderen. We beschrijven eerst wat uit onderzoek bekend is over de mate waarin kinderen buitenspelen, gerelateerd aan persoonskenmerken zoals leeftijd en woonomgeving en vervolgens welke plek buitenspelen inneemt in het totale beweeggedrag van kinderen en hun vrijetijdsbesteding. Verder komen in dit hoofdstuk de belemmeringen aan bod die voor buitenspelen gesignaleerd worden. De manier waarop de hoeveelheid beschikbare speelruimte wordt onderzocht wordt beschreven, evenals de uitkomsten van onderzoek naar de effecten van speelruimtebeleid.

Het derde hoofdstuk geeft een beschrijving van het beleid dat verschillende instanties voeren gericht op buitenspelen. Daarbij beschrijven we eerst dat van landelijke instanties en gaan vervolgens in op het gemeentelijk beleid voor dit beleidsthema. Een aparte paragraaf is gewijd aan de stand van zaken in Caribisch Nederland.

De internationale regelgeving en het beleid voor buitenspelen van een aantal andere Europese landen worden in kaart gebracht in het vierde hoofdstuk. Naast Finland en IJsland, komen de landen van het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Duitsland en Vlaanderen aan bod.

De conclusies en aanbevelingen zijn te vinden in de voorin opgenomen management samenvatting.

2. Kennisbronnen over buitenspelen van kinderen in Nederland

In dit hoofdstuk presenteren we resultaten van onderzoek dat in Nederland is verricht naar buitenspelen van kinderen van 0 tot 12 jaar. Daarbij tekenen we aan dat de term buitenspelen niet bij alle onderzoeken op een overeenkomstige manier is gebruikt. Het betreft een paraplubegrip waar uiteenlopende activiteiten (bewegen, bouwen, toekijken, fantasiespel⁵) toe kunnen behoren die zich op verschillende locaties kunnen afspelen (bijvoorbeeld in de eigen tuin, op straat, op aangelegde speelplaatsen of (school)pleinen, in parken). Bij het zoeken naar beschikbare recente onderzoekdata is geen onderscheid hierin gemaakt op basis van een nadere afbakening van buitenspelen.

2.1 Buitenspelen in landelijk onderzoek naar speelgedrag en opvoeding van kinderen

Hoeveelheid buitenspelen

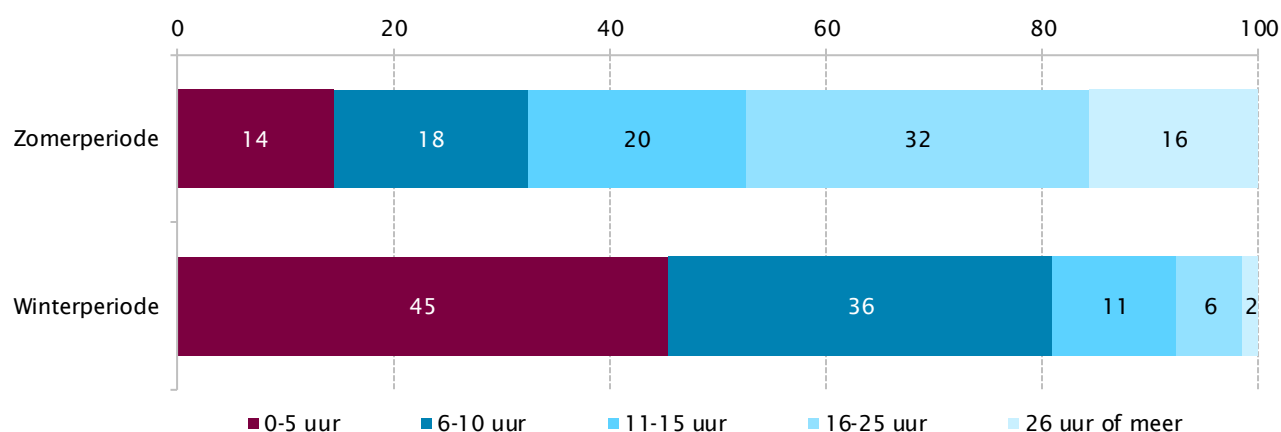
Op de vraag in een recente peiling hoeveel hun kind buitenspeelt, antwoorden ouders van kinderen (4-11 jaar) gemiddeld 13 uur per week (Nationaal Sportonderzoek 2019). Hierin is geen verschil zichtbaar tussen jongere kinderen (4-7 jaar) en oudere kinderen (8-11 jaar). Bij eerdere landelijke onderzoeken vielen de resultaten wat betreft de hoeveelheid buitenspelen nogal lager uit: 4,2 uur/week (figuur 2.6, Leefstijlmonitor 2017) en 8,1 uur per week (figuur 2.7, Gezondheidsenquête 2016). Deze verschillen komen vermoedelijk door 1) verschillende definities van buitenspelen en 2) verschillende vraagstellingen. In het Nationaal Sportonderzoek is ouders na de vraag welke activiteiten hun kinderen buiten schooltijd ondernemen een overzicht gegeven van de activiteiten die buiten (kunnen) plaatsvinden. Alle activiteiten die buiten plaatsvinden werden gedefinieerd als buitenspelen. De opties 'wandelen en fietsen', of 'buiten bezig zijn met smartphone, tablet of pc' vallen hierdoor ook onder buitenspelen. Deze methode verschilt van de Gezondheidsenquête, waarin 'wandelen en fietsen' bijvoorbeeld niet als buitenspelen wordt gezien.

In het Nationaal Sportonderzoek 2019 is de ouders verder gevraagd hoeveel uren per week hun kind in de zomerperiode buiten speelt, en hoeveel uren per week in de winterperiode. Kinderen spelen volgens de ouders in de zomer aanzienlijk meer buiten (gemiddeld 17 uur per week) dan in de winter (gemiddeld 8 uur per week). Bijna de helft van de kinderen speelt in de winter maximaal 5 uur per week buiten (45%, figuur 2.1). In de zomer speelt de helft van de kinderen juist meer dan 16 uur per week buiten (48%). Er zijn geen verschillen tussen jongere kinderen (4-7 jaar) en oudere kinderen (8-11 jaar) in de hoeveelheid buitenspelen. Het beschikken over een tuin beïnvloedt wel de hoeveelheid buitenspelen van kinderen: de meeste ouders geven aan over een tuin te beschikken (91%)⁶. De kinderen van ouders die niet over een tuin beschikken spelen significant minder buiten (9,9 uur per week) dan kinderen van ouders met tuin (12,3 uur per week).

⁵ Een veelgebruikte soortgelijke indeling van buitenspelgedrag is die in rauwen, bouwen, schouwen, douwen (De Valck, 2004).

⁶ Ter vergelijking: uit de gegevens van GGD Gelderland blijkt dat 95 procent van de kinderen de mogelijkheid heeft om in de tuin te spelen.

Figuur 2.1 Aantal uren per week dat kinderen (4–11 jaar) in 2019 buitenspelen volgens ouders in de zomer- en winterperiode (in procenten)

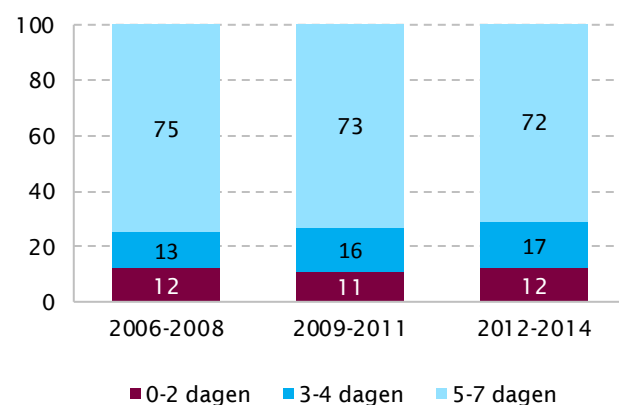

Bron: Nationaal Sportonderzoek, 2019, Mulier Instituut.

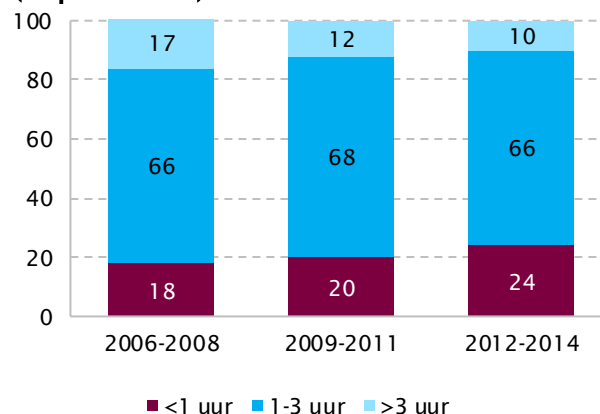
Veranderingen in de loop der jaren

In het kader van het onderzoek Ongevallen en Bewegen in Nederland (OBIN) zijn van 2006 tot 2014 gegevens verzameld over het beweeggedrag van kinderen en jongeren⁷. Daarbij is gevraagd naar de mate waarin zij buitenspelen. Op basis van deze gegevens heeft Dellas c.s. in 2018 een trendanalyse uitgevoerd die tot een aantal inzichten leidt (Dellas et al., 2018). Figuur 2.2 en 2.3 geven enkele resultaten van deze analyse weer.

Figuur 2.2. Aantal dagen dat kinderen (4–11 jaar) in Nederland buitenspelen, 2006–2014 (in procenten)

Figuur 2.3 Aantal uren dat kinderen (4–11 jaar) in Nederland buitenspelen, 2006–2014 (in procenten)

Bron: OBIN, 2006-2014. Bewerking: Mulier Instituut.

In het aantal dagen dat kinderen buitenspelen is een kleine verschuiving zichtbaar (zie figuur 1). Er lijkt zich een neerwaartse trend voor te doen in het percentage kinderen dat vijf of meer dagen per week buitenspeelt. Dit is gedaald van 75 procent naar 72 procent. Het percentage kinderen dat drie tot vier dagen per week buitenspeelt stijgt daardoor. Ook in het aantal uur dat kinderen per dag buitenspelen, is

⁷ Gegevens werden verkregen via de ouders, de omvang van de representatieve steekproef 0-14 jarigen varieerde per jaar tussen 2.025 en 2.400.

een verschuiving te zien (zie figuur 2). Een steeds grotere groep kinderen speelt minder dan 1 uur per dag buiten (eerst 1 op de 5, nu 1 op de 4). Deze analyse is gemaakt op basis van de OBiN vragenlijst 2006-2014. Herhaald onderzoek in opdracht van Jantje Beton naar buitenspelen laat zien dat het percentage kinderen dat nooit buitenspeelt tussen 2011 en 2018 toenam van 10 naar 15 procent (Snel, 2011; Kantar Public, 2018).

Buitenspelen naar geslacht en leeftijd

De resultaten van de CBS Gezondheidsenquête 2016 suggereren dat jongens iets vaker buitenspelen dan meisjes. Zo speelt 63 procent van de jongens vijf tot zeven keer per week buiten, tegenover 58 procent van de meisjes (niet in figuur). Uit de literatuur (Remmers et al., 2014; Timmermans et al., 2013) en regionaal onderzoek (zie 2.3) blijkt eveneens dat jongens gemiddeld vaker buitenspelen dan meisjes. Het merendeel van zowel de jongens als de meisjes speelt minder dan zeven uur per week buiten. Respectievelijk 57 en 60 procent.

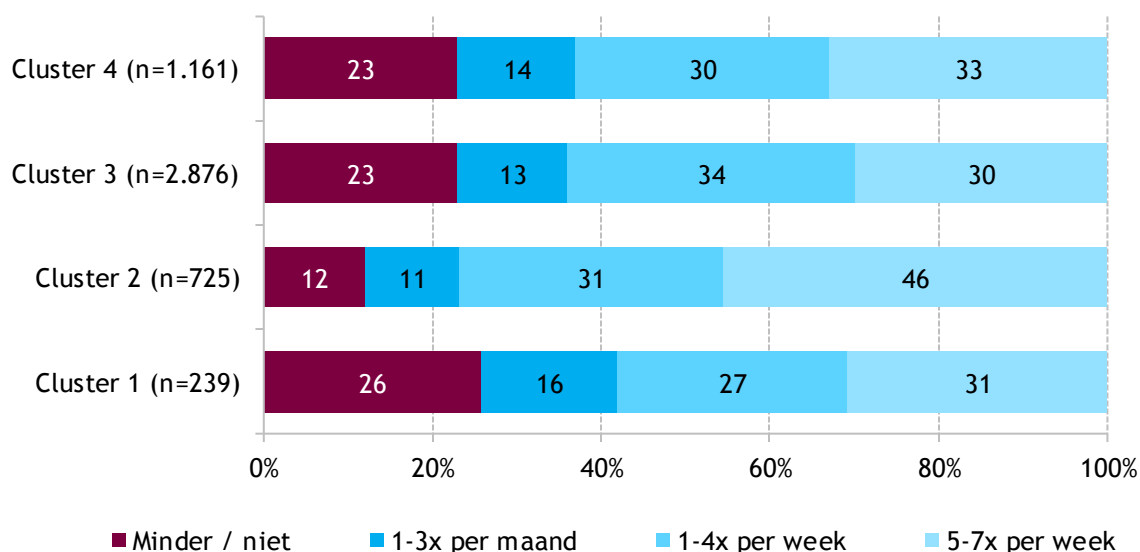
Naarmate meisjes ouder worden, besteden zij meer tijd aan buitenspelen. Voor jongens geldt het tegenovergestelde. Jonge jongens (4-7 jaar) spelen het langst buiten en jonge meisjes spelen het minst lang buiten. Wanneer we geslacht buiten beschouwing laten, zien we dat jonge kinderen (4-7 jaar) ongeveer evenveel buitenspelen als oudere kinderen (8-11 jaar). Voor beide groepen geldt dat de meeste kinderen drie tot zeven uur per week buitenspelen (Dellas et al., 2018).

Kinderen met een beperking

Over de mate waarin kinderen met een beperking buitenspelen is weinig cijfermateriaal voorhanden. In het kader van de Monitor Onbeperkt sportief (Heijden et al., 2013) is in 2011 en 2012 onderzoek gedaan onder leerlingen in het speciaal onderwijs dat enig idee geeft hoeveel zij buitenspelen (figuur 2.4). Bijna een kwart van de kinderen blijkt niet buiten te spelen, met uitzondering van de kinderen in cluster 2 (slechthorend/doof) die van alle clusters⁸ relatief het vaakst per week buiten spelen. Van de kinderen met een beperking lijkt een aanzienlijk kleiner deel 5-7 maal per week buiten te spelen (30-46%) dan kinderen gemiddeld genomen doen (ruim 70%, zie figuur 2.2 hiervoor).

⁸ Het speciaal onderwijs is verdeeld in vier clusters. Er zijn scholen voor blinde en slechtziende kinderen (cluster 1), scholen voor dove en slechthorende kinderen en kinderen met een taal-/ spraakontwikkelingsstoornis (cluster 2), scholen voor kinderen met een motorische of verstandelijke beperking en langdurig zieke kinderen (cluster 3) en scholen voor kinderen met psychische stoornissen en gedragsproblemen (cluster 4). Verreweg het grootste gedeelte van de kinderen die naar speciaal onderwijs gaan, gaan naar cluster 3 of 4.

Figuur 2.4 Frequentie van buitenspelen van leerlingen in het speciaal onderwijs per cluster in 2012 (in procenten)

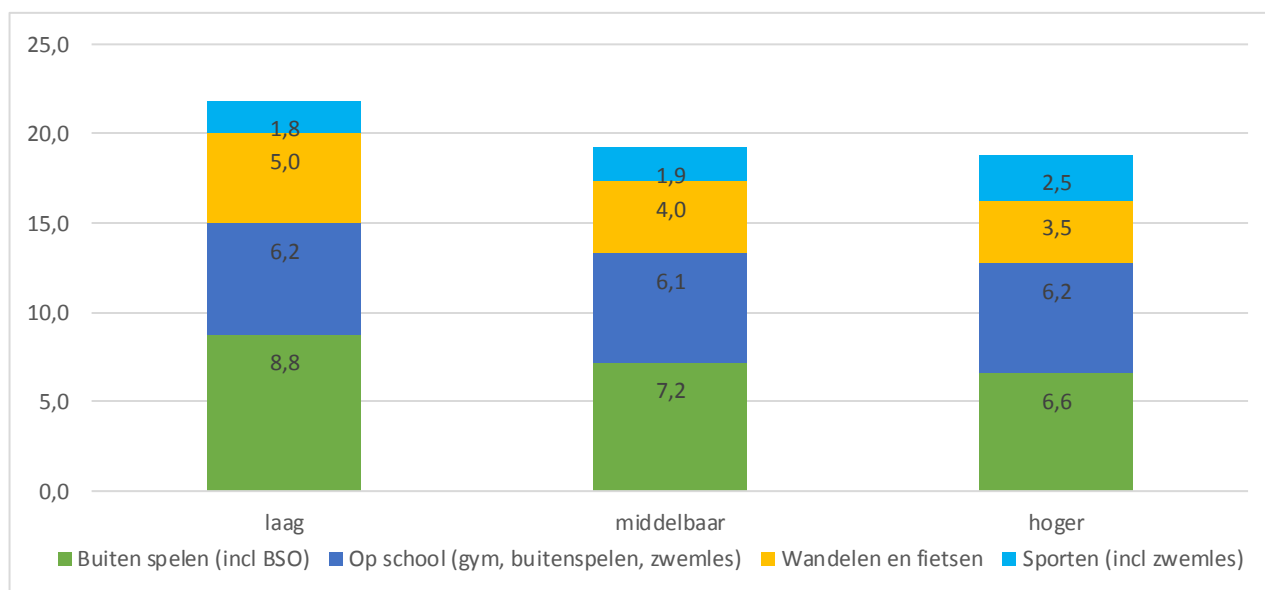

Bron: Leerlingonderzoek Special Heroes, 2011-2012. Bewerking: Mulier Instituut.

Beweeg- en buitenspeelactiviteiten in relatie tot opleiding en inkomen ouders

Resultaten van de landelijke Leefstijlmonitor 2017 (figuur 2.5) laten zien dat kinderen met ouders met een laag opleidingsniveau wekelijks in totaal ongeveer twee uur meer bewegen dan kinderen van ouders met een middelbare of hogere opleiding (21,8 uur, 19,2 respectievelijk 18,8 uur). Binnen de onderscheiden beweegcategorieën valt op dat kinderen van ouders met lagere opleiding significant meer tijd besteden aan buitenspelen en aan wandelen/fietsen. Onderzoek van Jantje Beton wijst erop dat kinderen uit de hogere inkomensgroepen relatief vaak helemaal niet buitenspelen (Jantje Beton, 2019). De kinderen van ouders met hoger opleidingsniveau besteden wel gemiddeld meer tijd aan sport (inclusief zwemles) in hun vrije tijd (1,8 uur, 1,9 uur en 2,5 uur per week).

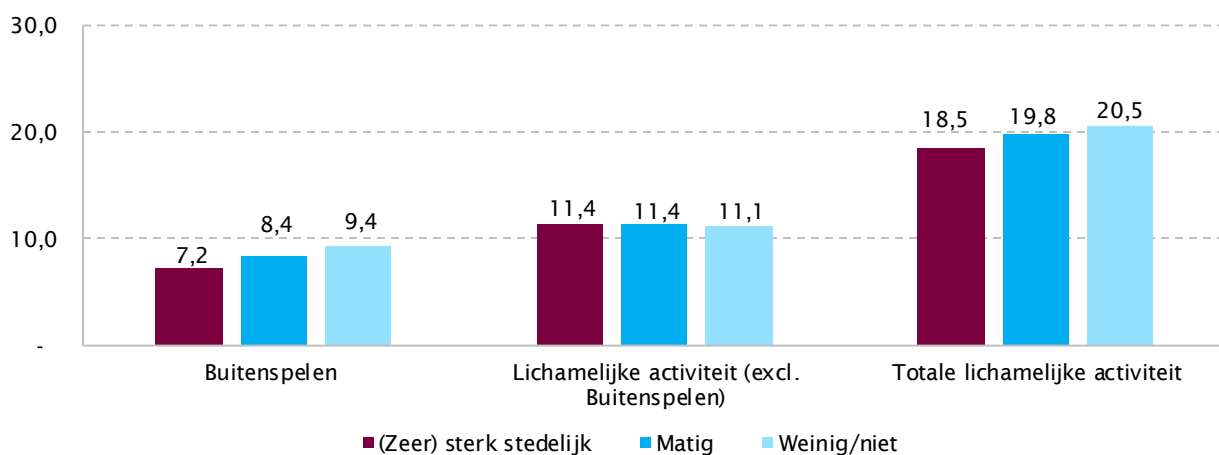
Figuur 2.5 Beweegactiviteiten, kinderen 4-11 jaar, naar opleiding ouders (2017, in uren per week (n=1066))

Beweeg- en buitenspeelactiviteiten in relatie tot stedelijkheid

In figuur 2.6 is te zien dat kinderen uit niet-stedelijke gebieden ruim twee uur per week langer per week buitenspelen dan kinderen uit sterk stedelijke gebieden. Wanneer we alle overige lichamelijke activiteiten van de kinderen bij elkaar optellen (zwemmen, wandelen, fietsen enzovoorts), maar buitenspelen buiten beschouwing laten, zien we dat het aantal uren lichamelijke activiteit per week van alle kinderen ongeveer gelijk is. Deze analyse suggereert dat het verschil in het aantal uren totale lichamelijke activiteit tussen kinderen in stedelijke en niet-stedelijke gebieden grotendeels verklaard kan worden door het verschil in het aantal uren buitenspelen. Dat kinderen in sterk stedelijke gebieden minder buitenspelen, wordt door verschillende onderzoeken ondersteund (zie Timmermans et al., 2013; Snel, 2011; Wendel-Vos et al., 2005).

Figuur 2.6 Aantal uren per week dat kinderen in Nederland buitenspelen en/of lichamelijke actief zijn naar stedelijkheid 2016 (4-11 jaar, in uren)

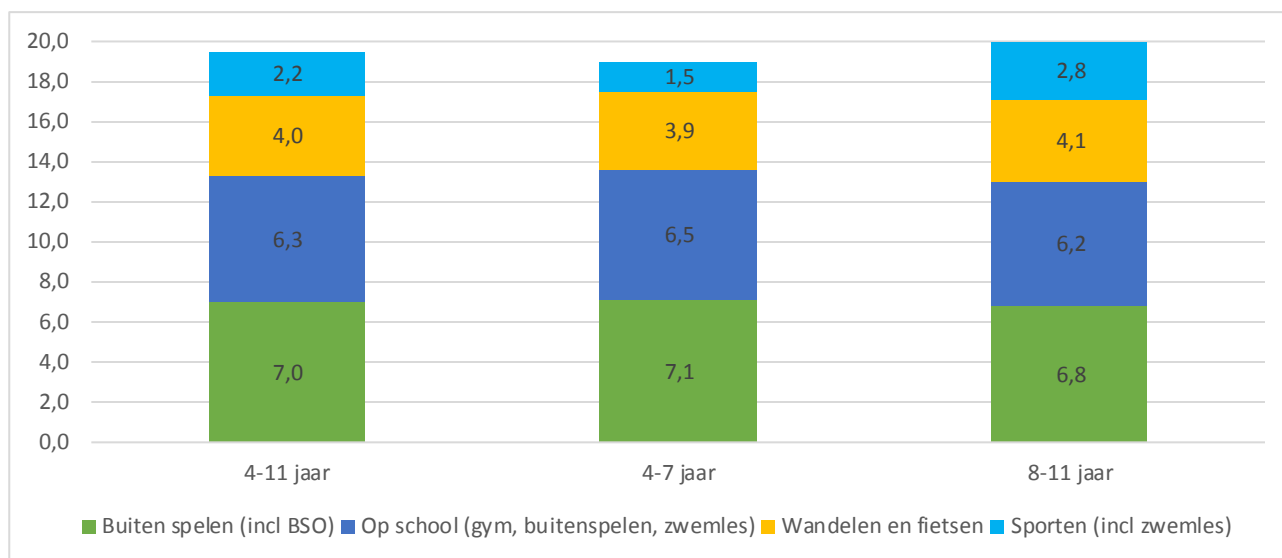
Bron: Gezondheidsenquête, CBS i.s.m. RIVM, 2016. Bewerking: Mulier Instituut.

Buitenspelen in het totale beweegpatroon van kinderen

Kinderen bewegen volgens de cijfers van de landelijke Leefstijlmonitor 2017 gemiddeld 13 uur per week, oudere kinderen (9-11 jaar) iets meer dan jongere (6-8 jaar, figuur 2.7). Oudere kinderen besteden gemiddeld een uur extra aan sport. Hoewel sport met 2,4 uur per week een belangrijke actieve vrijetijdsbesteding is, blijkt qua tijdsduur bewegen op school (via gymnastiek, zwemles en pauzes/buitenspelen) en buitenspelen (inclusief BSO) belangrijker te zijn (4,0 resp. 4,2 uur). De oudere kinderen spelen langer buiten.

Het buitenspelen doen de kinderen gemiddeld op 4,6 dagen per week, waarvan 4,2 uur in de vrije tijd en 2,5 uur op school. We veronderstellen echter dat de fysieke intensiteit van sporten wat hoger uitvalt (Stuij, Wisse, van den Dool, van Mossel, Lucassen, 2011). Wat betreft tijdsbesteding is wandelen en fietsen (naar/van school en in vrije tijd) ongeveer even belangrijk als sport.

Figuur 2.7 Activiteiten, kinderen 4-11 jaar, naar leeftijd, in uren per week in 2017 (n=1066)

Bron: Leefstijlmonitor 2017, CBS i.s.m. RIVM. Bewerking: Mulier Instituut.

Buitenspelen in het vrijetijdsgedrag van kinderen

Beschikbare gegevens over buitenspelen hebben voornamelijk betrekking op tijdsbesteding, soms afgezet tegen het totale beweeggedrag van kinderen. Om in het kader van deze verkenning meer zicht te krijgen op de soort activiteiten die kinderen ondernemen naast schooltijd is een aantal vragen voor de ouders opgenomen in een peiling van het Nationaal Sportonderzoek (najaar 2019, n=750).

Activiteiten van kinderen buiten schooltijd

Ouders in de NSO kregen enkele activiteiten voorgelegd die kinderen buiten schooltijd kunnen ondernemen. Zij gaven aan met welke regelmaat hun kind aan die activiteiten deelneemt. De activiteiten betreffen 'georganiseerde activiteiten', 'vrije tijd buitenshuis' en 'vrije tijd binnenshuis'. De top 3 activiteiten die volgens ouders minimaal wekelijks worden gedaan zijn in figuur 2.8 opgenomen.

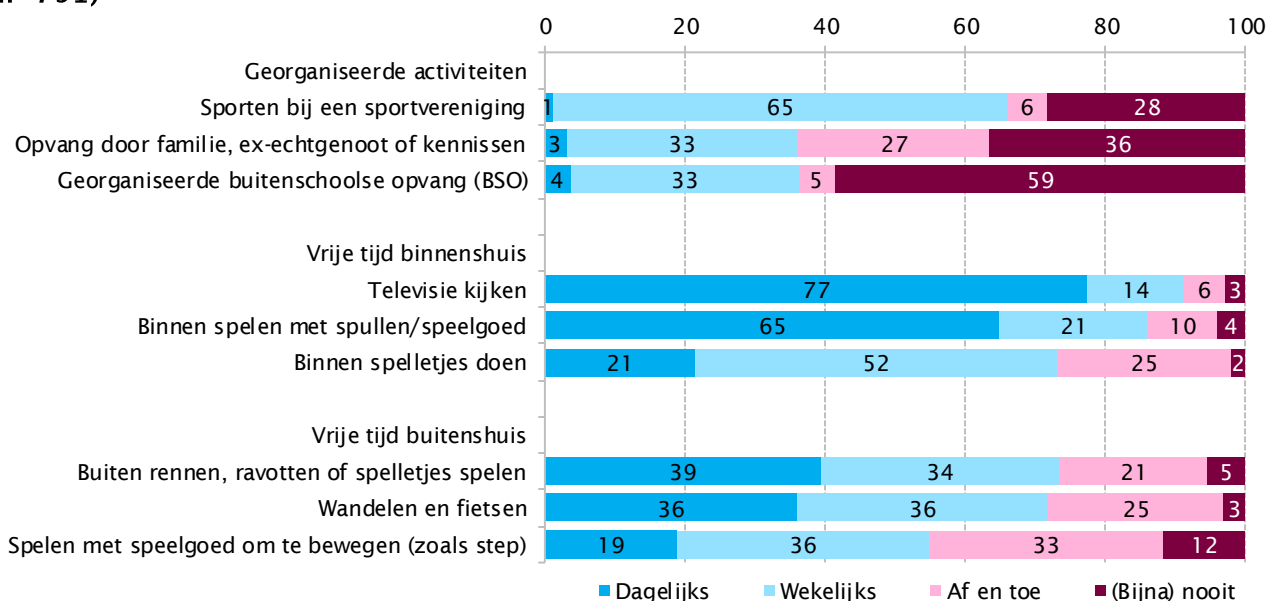
Minimaal wekelijkse activiteiten zijn volgens ouders vooral vrijetijdsbestedingen die binnen plaatsvinden (figuur 2.8). Televisiekijken en binnenspelen met speelgoed/spullen worden het meest gedaan, veelal zelfs dagelijks. Buiten rennen, en wandelen en fietsen, wordt door een ruime meerderheid van de kinderen minimaal wekelijks gedaan, waarvan ongeveer de helft dagelijks. De helft van de kinderen speelt in elk geval wekelijks buiten met speelgoed om te bewegen, zoals een step of driewieler. Om uitspraken te doen of kinderen daadwerkelijk meer binnen spelen dan buiten, is het nodig om de duur van de activiteiten mee te nemen. Spelen met speelgoed binnen is wellicht een activiteit die kinderen frequent ondernemen, maar waar ze in totaal minder tijd aan besteden dan aan wandelen/fietsen buiten. In deze verkenning is daar geen uitspraak over mogelijk.

Oudere kinderen (8-11 jaar) ondernemen frequenter georganiseerde activiteiten (zoals sporten bij een sportvereniging of het bezoeken van een hobbyclub) dan jongere kinderen (4-7 jaar) (niet in figuur). Activiteiten buitenshuis verschillen tussen oudere en jongere kinderen: oudere kinderen zwerven/hangen vaker rond en zijn vaker bezig met dieren/planten dan jongere kinderen. Jongere kinderen rennen/ravotten frequenter, spelen vaker met speelgoed en op speeltoestellen dan oudere kinderen (hoewel nog wel een meerderheid van de oudere kinderen minimaal wekelijks buiten rent/ravot).

Interessant is om te kijken of kinderen die op frequentere basis meedoen aan georganiseerde activiteiten minder frequent spelen (binnen of buiten). Dat zou betekenen dat georganiseerde activiteiten ten koste gaan van speeltijd voor de kinderen. In deze verkenning lijkt dat niet zo te zijn⁹. Kinderen die minimaal wekelijks sporten bij een sportvereniging, sporten ook vaker in ongeorganiseerd verband buiten (49%) dan kinderen die niet sporten bij een sportvereniging (36%, niet in figuur). Verder blijkt dat kinderen die sporten bij een sportvereniging ook vaker wekelijks/dagelijks boeken lezen (75%), televisiekijken (93%) en gamen (85%) dan kinderen die (bijna) nooit bij een sportvereniging sporten (respectievelijk 67%, 87% en 74%). Actieve kinderen lijken dat dus op een breed front te zijn. Ook hier geldt dat het meenemen van de duur van de activiteiten van belang is, wellicht zijn er verschillen tussen groepen kinderen in de mate waarin zij verschillende vrijetijdsbestedingen afwisselen.

Vier op de vijf ouders geven aan dat hun kind graag (44%) of heel graag (35%) buiten speelt. De frequentie waarin kinderen die (heel) graag buitenspelen activiteiten buiten ondernemen is aanzienlijk hoger dan die van kinderen die niet (heel) graag buitenspelen. Zij rennen/ravotten (91%), spelen met speelgoed om te bewegen (76%) en/of wandelen en fietsen (83%) veelal minimaal wekelijks, terwijl kinderen die niet (heel) graag buitenspelen die activiteiten 'af en toe' ondernemen (respectievelijk 43%, 48% en 40%) (niet in figuur). Onderzoek van Kantar (Snel, 2011; Kantar, 2018) geeft aan dat de favoriete activiteiten van kinderen die buitenspelen fietsen, zelfverzonnen spelletjes en klimmen en klauteren zijn.

Figuur 2.8 Top 3 activiteiten (georganiseerd, vrije tijd binnen, vrije tijd buiten) waaraan kinderen volgens ouders buiten school minimaal wekelijks deelnemen in 2019 (in procenten, n=751)

Bron: Nationaal Sport Onderzoek, Mulier Instituut 2019.

Twee derde van de ouders is tevreden over het aantal uren dat hun kind wekelijks buiten speelt (69%, niet in figuur). Ouders van jongere kinderen (76%) en ouders van kinderen die minimaal 10 uur per week buiten spelen (75%) zijn vaker tevreden dan ouders van oudere kinderen (62%) en ouders van kinderen die minder

⁹ In deze verkenning is gekeken naar sporten bij een sportvereniging, een hobbyclub bezoeken en activiteiten bezoeken van een kerk of moskee.

dan 10 uur per week buiten spelen (61%). Ouders van de kinderen die het meest buitenspelen zijn ook het meest tevreden over het aantal uren dat hun kind buitenspeelt.

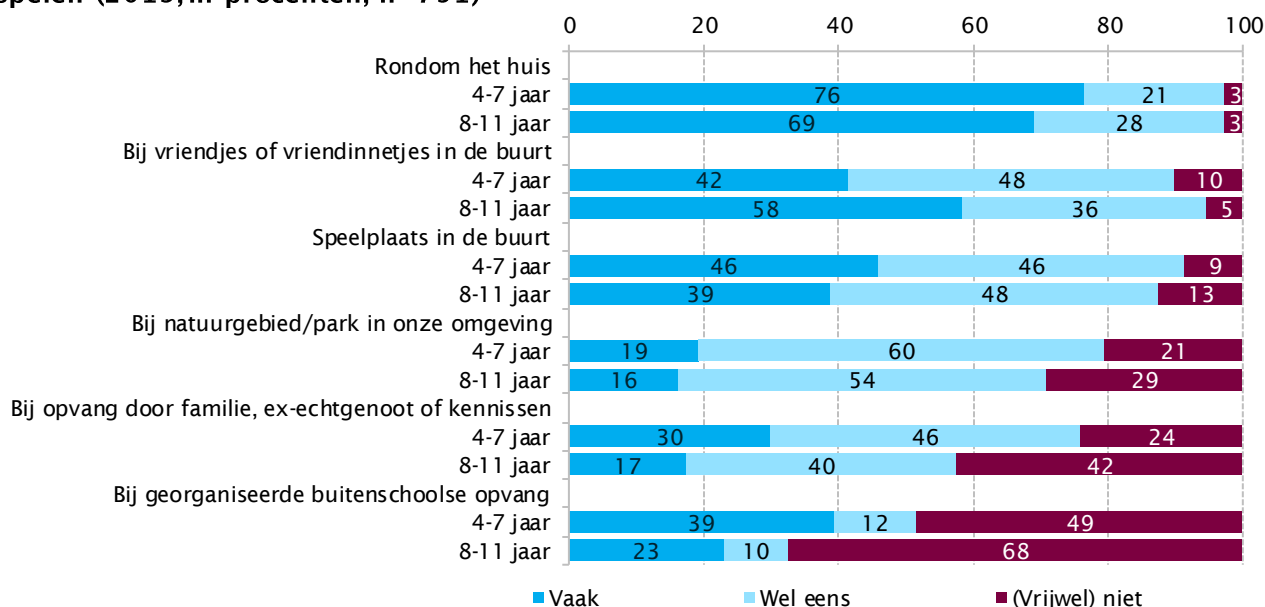
Waar en hoe spelen kinderen buiten?

Volgens de ouders spelen kinderen het meest rondom het huis, gevolgd door spelen bij vriendjes of vriendinnetjes in de buurt (figuur 2.9). Oudere kinderen (8-11 jaar) spelen vaker bij vriendjes of vriendinnetjes in de buurt, maar juist minder frequent bij de opvang (georganiseerd of bij bekenden) dan jongere kinderen (4-7 jaar). Onderzoek van Kantar (2019) laat zien, hoewel anders gevraagd, dat de kinderen het meest in de (eigen) tuin buitenspelen (65%) (niet in figuur). Dit wordt gevolgd door op de stoep/in de buurt (51%). Minder dan de helft van de kinderen speelt in een speeltuin met voorzieningen (45%). Naar de inschatting van ouders spelen kinderen die naar de buitenschoolse opvang gaan daar gemiddeld zo'n 7 uur buiten (Kantar, 2019)

Kinderen spelen volgens de helft van de ouders vaak of altijd met anderen buiten (53%, niet in figuur). De andere kinderen spelen soms alleen en soms met anderen (43%), bijna geen enkel kind speelt vaak of bijna altijd alleen (5%).

De meeste kinderen spelen uit eigen initiatief buiten (76%), met name kinderen die meer dan 10 uur per week buitenspelen (81%). Dit komt overeen met onderzoek van Kantar (2019). Bij kinderen die minder dan 10 uur buitenspelen is het initiatief vaker vanuit ouders of anderen die het kind opvangen (31%) dan bij kinderen die meer dan 10 uur buitenspelen (19%). Oudere kinderen (8-11 jaar) spelen (meestal) zonder toezicht buiten (67%), jongere kinderen hebben meestal (80%) toezicht.

Figuur 2.9 Frequentie waarin kinderen volgens hun ouders op verschillende plekken buiten spelen (2019, in procenten, n=751)

Bron: Nationaal Sport Onderzoek, 2019.

2.2 Lokaal en regionaal onderzoek naar buitenspelen

Op lokaal niveau wordt regelmatig onderzoek uitgevoerd naar buitenspelen. Veelal maakt dergelijk onderzoek deel uit van de voorbereiding van een speelruimteplan of speelbeleid binnen de betreffende gemeente. In verschillende handreikingen wordt het uitvoeren van dergelijk onderzoek ook aanbevolen (Bouwmeester, 2006)

In dit kader moet ook de aanstaande introductie van de Omgevingswet worden genoemd die naar verwachting in 2021 van kracht zal worden. In de omgevingsvisie legt de gemeente haar ambities en beleidsdoelen voor de fysieke leefomgeving voor de lange termijn vast. De gemeente stelt een omgevingsvisie voor het hele grondgebied vast. Daarnaast kan de gemeente samen met een andere gemeente of met de provincie een gezamenlijke of regionale omgevingsvisie opstellen. Een omgevingsvisie gaat in op de samenhang tussen ruimte, water, milieu, natuur, landschap, verkeer en vervoer, infrastructuur en cultureel erfgoed. Ruimte voor buiten spelen zou hierin kunnen worden meegenomen onder het thema 'Gezonde leefomgeving'.

Buitenspelen is een thema dat tevens aan bod komt in Kindmonitors die worden uitgevoerd door of in opdracht van de GGD'en in verschillende regio's. Omdat deze monitors mede bedoeld zijn om per afzonderlijke gemeente informatie te verschaffen over bepaalde onderwerpen zoals buitenspelen, is de steekproefomvang meestal aanzienlijk (ongeveer 10.000 respondenten). De vragen worden door de ouders van kinderen van 1-12 jaar beantwoord. In vrijwel alle monitors wordt gevraagd naar de mate waarin hun kinderen per week buitenspelen. Er is echter geen uniforme meetwijze die door alle GGD'en wordt gebruikt. Soms wordt gevraagd naar het aantal dagen (bijvoorbeeld Twente), soms naar het aantal uren (bijvoorbeeld Gelderland, Kennemerland). De overige vragen over buitenspelen verschillen ook en betreffen bijvoorbeeld de belemmeringen die ouders ervaren om kinderen buiten te laten spelen, hoe kindvriendelijk ouders of hun kinderen de buurt ervaren en de beschikbaarheid van speelvoorzieningen. Soms vragen GGD'en ook naar de mate waarin ouders hun kinderen stimuleren om buiten te spelen.

Het is opvallend dat de classificatie van de hoeveelheid buitenspeeltijd sterk uiteenloopt. Verschillende GGD'en spreken van '*weinig buitenspelen*' wanneer kinderen wekelijks minder dan 1 uur en drie kwartier buiten spelen, bij andere GGD'en is pas sprake van '*weinig buitenspelen*' wanneer het minder dan 3,5 uur per week buitenspelen betreft. Ook bij de afbakening van de categorie '*veel buitenspelen*' worden verschillende grenswaarden gehanteerd: tussen de 3,5 en 14 uur per week.

De verschillende peilingen leveren op een aantal punten een beeld op dat de hiervoor gepresenteerde landelijke analyses bevestigt. De gegevens van de GGD'en bevestigen de landelijke waarneming dat jongens gemiddeld meer dagen per week (GGD Twente 2017¹⁰; n=9641) en een groter aantal uur per week (Gelderland Z 2018 n=12645¹¹ en NO 2017¹², n=11780) buitenspelen dan meisjes. Gegevens van de GGD Gelderland laten zien dat kinderen van hoogopgeleide ouders gemiddeld minder dagen en uren per week buiten spelen dan kinderen van laag opgeleide ouders. Uit een peiling uitgevoerd door de GGD Twente blijkt dat kinderen van laag opgeleide ouders minder vaak de mogelijkheid hebben om in een eigen tuin te spelen.

Ook zijn er verschillen met het landelijke beeld zichtbaar: in Rotterdam speelt in 2018 een significant lager percentage van de 4-11-jarigen minstens vijf dagen per week buiten (figuur 2.10) dan in 2014.

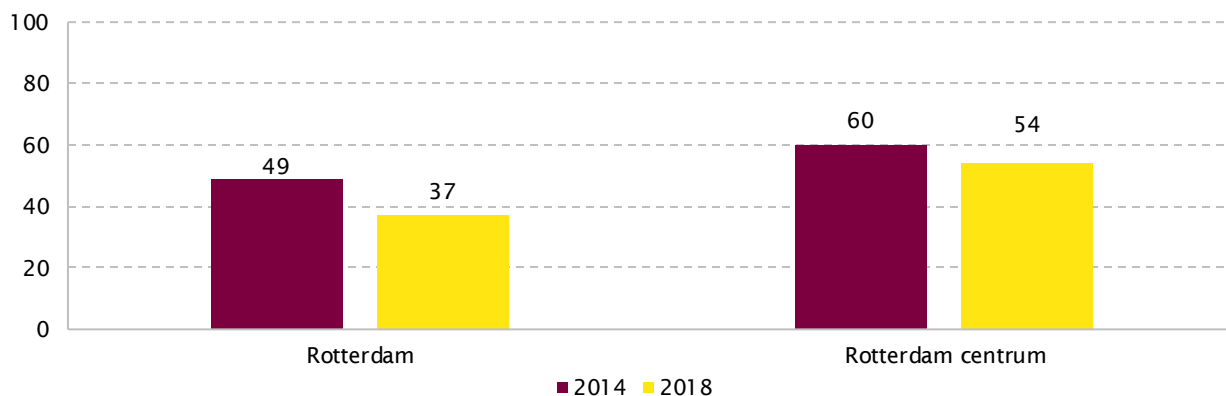
¹⁰ Kindermonitor 2017 - Tabellenboek Regio Twente.

¹¹ Tabellenboek Kindermonitor GGD Gelderland-Zuid 2017-2018, <https://ggdgelderlandzuid.nl/wp-content/uploads/2018/09/180905-Kindermonitor-in-cijfers-Gelderland-Zuid-2018.pdf>.

¹² Tabellenboek kindermonitor regio Noord- en Oost-Gelderland; https://www.kvnog.nl/images/redactie/bestanden/_Cijfers/Tab%20K%20NOG.pdf.

Gegevens uit de regio Kennemerland (2018, n=10880¹³) daarentegen laten een significante stijging van de buitenspeeltijd zien: 3 tot en met 11-jarigen speelden in 2018 minstens een half uur per dag langer buiten dan in 2014. Met toenemende leeftijd neemt het aantal dagen en het aantal uur buitenspelen af: 8-12-jarigen spelen gemiddeld minder dagen en uren per week buiten dan 4-7-jarigen, dit in afwijking van landelijke analyses.

Figuur 2.10 Percentage kinderen 4–11 jaar dat tenminste vijf dagen per week buiten speelt in Rotterdam in 2014 en 2018

Bron: GGD Rotterdam-Rijnmond - <https://gezondheidinkaart.nl/dashboard/Leefstijl--cgdgd0zyigk/>
<https://gezondheidinkaart.nl/dashboard/dashboard/gezondheidsprofiel>

2.3 Wetenschappelijk onderzoek naar buitenspelen na 2008

Het hiervoor beschreven onderzoek is voornamelijk beschrijvend van aard en geeft nog betrekkelijk weinig inzicht in factoren die speelgedrag beïnvloeden. Dat is wel veelal de focus bij wetenschappelijk onderzoek. Spelen in de woonomgeving en buitenspelen door kinderen vormden in de afgelopen tien jaar een onderzoeksthema van een aantal promotieonderzoeken en wetenschappelijke studies. Een korte screening in landelijke kennisbanken levert de volgende publicaties op:

- Aarts, M.-J. (2011). *Children, physical activity and the environment: opportunities for multi-sector policy*. Tilburg: Universiteit van Tilburg;
- Aarts, M., Vries, S.I. de, Oers, J.A.M. van & Schuit, A.J. (2012). Outdoor play among children in relation to neighbourhood characteristics: a cross-sectional neighbourhood observation study. *International Journal Behavior & Nutritional Physiology Act* 9, 98;
- Berkhout, L. (2012). *Play and psycho-social health of boys and girls aged four to six*. Groningen: University Groningen;
- Janssen, M. (2014). *Playgrounds: play hard, learn easy*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam;
- Klauw, M. van der, Schokker, D.F., Slinger, J. & Verheijden, M.W. (2012). *Kinderen en jongeren in beweging: de rol van de school en de ouders*. Leiden: TNO Preventie en Gezondheid;
- Piškur, B. (2015). *'Parents' role in enabling the participation of their child with a physical disability*. Maastricht: Maastricht University;

¹³ Cluitmans, R., Kramer, D. & Oostvogels, A. (2018). *Kindermontitor 2018 Regio Kennemerland*. GGD Kennemerland, november 2018.

- Remmers, T. (2017). *Unravelling environmental influences on children's physical activity*. Maastricht: Maastricht University;
- Sijtsma, A. (2013). *Physical activity and overweight in young children*. Groningen: Universitair Medisch Centrum Groningen;
- Vries, S.I. de (2009). *Activity-friendly neighbourhoods for children: measurement of physical activity and environmental correlates*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam;
- Wonderen, R. van & Jonkman, H. (2015). *De effecten van Thuis op Straat: resultaten van een vierjarige studie*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Veel van dit onderzoek richt zich op de relatie tussen de woonomgeving en fysieke activiteit (waaronder buitenspelen). Er is tevens gezocht naar factoren in de woonomgeving die fysieke activiteit bevorderen of belemmeren. Het kan dan zowel om materiële (bouw en inrichting) als om sociale elementen van die omgeving gaan.

Het voert te ver om in het kader van deze verkenning dit onderzoek te bespreken, maar we geven de belangrijkste conclusies weer in bijlage 3.

In een review van de recente literatuur over werkzame mechanismen voor het bevorderen van een beweegvriendelijke omgeving (Prins & Ruikes, 2020) komen als factoren in beeld:

- Goede fysieke inrichting zorgt voor gevoelens van sociale veiligheid;
- Goede inrichting van de fysieke omgeving leidt tot gevoelens van (verkeers)veiligheid;
- Infrastructuur maakt het mogelijk te wandelen en fietsen, ook voor mensen met beperkingen;
- Connectiviteit leidt, mits de infrastructuur op orde is, tot meer verplaatsingsgedrag;
- Een esthetische omgeving zorgt voor gevoelens van veiligheid;
- Beweegvoorzieningen leiden tot meer beweeggedrag, als dit gecombineerd wordt met beweegprogramma's;
- Gebruik van de openbare ruimte door anderen kan leiden tot gevoelens van sociale veiligheid, wat leidt tot toenemend gebruik van de openbare ruimte;

Een gevoel van veiligheid en de bereikbaarheid blijken een belangrijke rol te spelen in het bevorderen van een beweegvriendelijke omgeving. Zoals we in de volgende paragraaf zullen zien, geldt dit ook voor de speelomgeving.

2.4 Belemmerende en bevorderende factoren voor buitenspelen

Twee derde van de ouders geeft aan dat hun kind buiten speelt omdat andere kinderen buitenspelen (65% - NSO, 2019 - niet in figuur). Dit wordt op afstand gevolgd door dat een kind buiten helemaal zichzelf kan zijn (39%), er veel verschillende mogelijkheden in de buurt zijn (35%) en dat kinderen buiten meer mogen doen (29%). Een deel van de kinderen speelt niet of maar weinig buiten. Het is de vraag wat hen belemmert. Onze samenleving en leefwijze hebben in de laatste decennia duidelijke veranderingen doorgemaakt die hierop van invloed zouden kunnen zijn. Te denken valt aan:

- Toegenomen verstedelijking en verkeersdruk;
- Toegenomen gevoelens van onveiligheid en risicomijdend gedrag van ouders;
- Groter aanbod aan mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding van kinderen die met buitenspelen kunnen concurreren, zowel georganiseerd aanbod (sport, BSO) als via (digitale) media (televisie, games);
- Een drukker agenda zowel van de kinderen (huiswerk, clubjes) als van die van de ouders.

Over belemmeringen voor buitenspelen in de ogen van ouders zijn data beschikbaar uit verschillende onderzoeken. In verschillende GGD Kindmonitoren is aan ouders een aantal mogelijke belemmeringen om buiten te spelen voorgelegd. Zij gaven aan of dat aspect wel of niet een belemmering is (eens/oneens). Een overzicht van resultaten is in tabel 2.1 weergegeven. Te veel verkeer, te weinig speelplekken en te

weinig vriendjes/vriendinnetjes worden het meest als belemmering gezien, dit betreft gemiddeld 16 procent. De voorgelegde mogelijke belemmeringen zijn blijkbaar slechts voor een deel van de ouders een probleem.

Wat betreft het gevaar van water in de buurt variëren de cijfers tussen de GGD-regio's (9-24%), waarbij GGD Zuid-Holland Zuid aanzienlijk hoger uitkomt (24%) dan de andere regio's (maximaal 19%). In Gelderland Zuid vindt een kwart van de ouders te veel/onveilig verkeer een belemmering voor hun kind om buiten te spelen (24%). Hangjongeren en vervelende kinderen belemmeren nauwelijks om buiten te spelen.

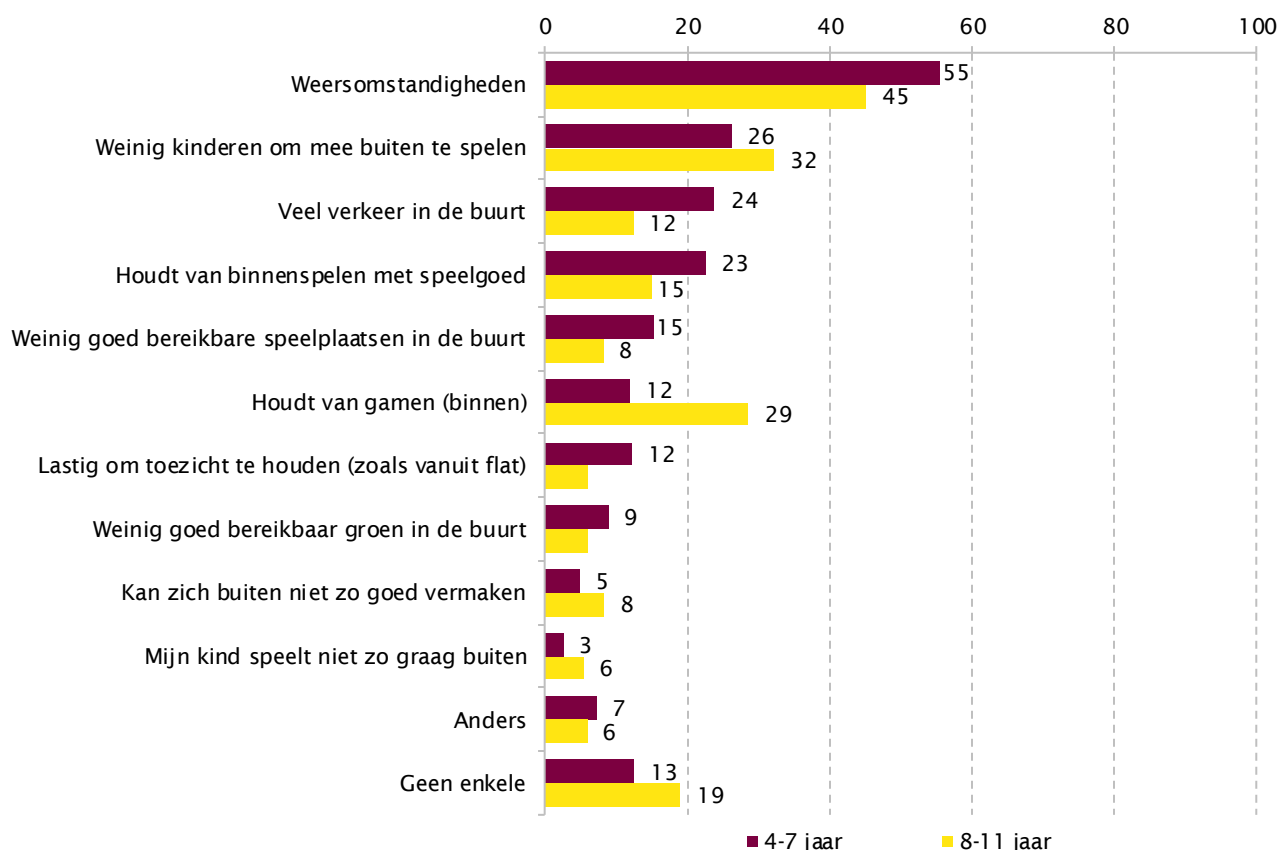
Tabel 2.1 Overzicht belemmeringen voor buitenspelen volgens ouders (in procenten, n>60.000)

	Gemiddeld percentage (variatie)
Te veel verkeer (onveilig)	16 (12-24)
Te weinig speelplekken	16 (12-21)
Te weinig vriendjes/vriendinnetjes	16 (14-18)
Gevaarlijke waterpartij	15 (9-24)
Te veel afval	10 (7-14)
Speelt liever binnen	10 (7-14)
Hangjongeren/vreemde types in de buurt	7 (5-8)
Vervelende andere kinderen buiten	6 (4-7)

Bron: Kindmonitoren GGD Kennemerland, 2018; GGD Noord- en Oost Gelderland, 2017; GGD Twente, 2017; GGD Gelderland Zuid, 2017; GGD Zuid-Holland Zuid, 2017; GGD IJsselland, 2018.

Resultaten van het Nationaal Sportonderzoek (2019) laten op enkele punten andere resultaten zien dan de verschillende Kindmonitors. Dit kan worden verklaard door (1) deels andere belemmeringen die werden voorgelegd en (2) andere vraagstelling (meerkeuzevraag in NSO en stellingen in Kindmonitor). 16 procent van de ouders ziet geen belemmeringen voor hun kind om buiten te spelen, met name ouders van oudere kinderen (8-11 jaar - figuur 2.11). Weersomstandigheden (regen, felle zon/warmte, wind) belemmeren buitenspelen het meest (50%). Daarna volgt een gebrek aan kinderen om mee buiten te spelen (29%), dit percentage ligt hoger dan resultaten van de Kindmonitors (zie tabel 2.1). Het verkeer en een gebrek aan goed bereikbare speelplekken is voor ongeveer een kwart van de ouders een belemmering en komt in de Kindmonitor en de NSO wat betreft belang ongeveer met elkaar overeen. Verder speelt een deel van de kinderen niet graag buiten of speelt liever binnen. Opvallend is het verschil in de voorkeur die kinderen hebben voor gamen: dit is bij oudere kinderen (8-11 jaar) aanzienlijk vaker een belemmering voor buitenspelen dan bij jongere kinderen (4-7 jaar).

Figuur 2.11 Belemmeringen voor buitenspelen volgens ouders in 2019 (in procenten, n=751)

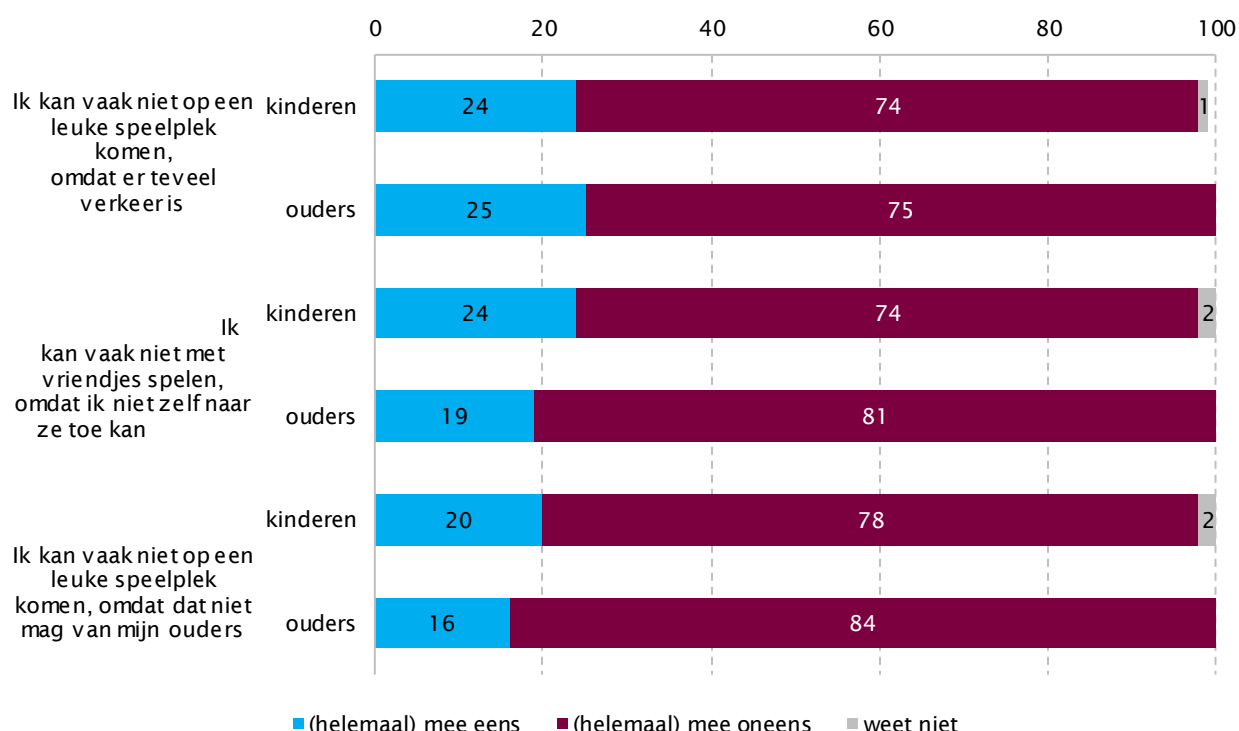

Bron: Nationaal Sport Onderzoek, 2019.

Jantje Beton betrok in een peiling in 2011 kinderen (6-12 jaar) zelf in het onderzoek naar buitenspelen. Hoewel niet specifiek naar belemmeringen gevraagd, kunnen we uit een aantal gegevens wel een beeld krijgen van mogelijke belemmeringen. Voor een kwart van zowel ouders als kinderen is teveel verkeer de meest genoemde belemmering (figuur 2.12). De slechte bereikbaarheid van vriendjes is eveneens voor een kwart van de kinderen een belemmering (24%) en voor een op de vijf is het niet mogen van ouders een belemmering om naar een leuke speelplek te komen. Deze bevindingen zijn in lijn met de resultaten van de Kindmonitors en NSO. Kinderen en ouders in (sterk) stedelijke gebieden en jongere kinderen geven vaker aan dat er te veel verkeer is om op een leuke speelplek te komen (niet in figuur). Ook is het voor hen lastiger om zelf bij vriendjes te komen en mogen ze minder vaak van hun ouders naar speelplekken. Een meerderheid van de kinderen geeft aan dat ze minder vaak televisie zouden kijken (60%) en vaker zouden buitenspelen (63%) als het buiten minder saai¹⁴ zou zijn (niet in figuur). De helft van de ouders geeft aan dat hun kind vaker buiten zou spelen als het buiten minder saai zou zijn (49%).

¹⁴ Wat onder 'saai' wordt verstaan wordt niet nader verduidelijkt.

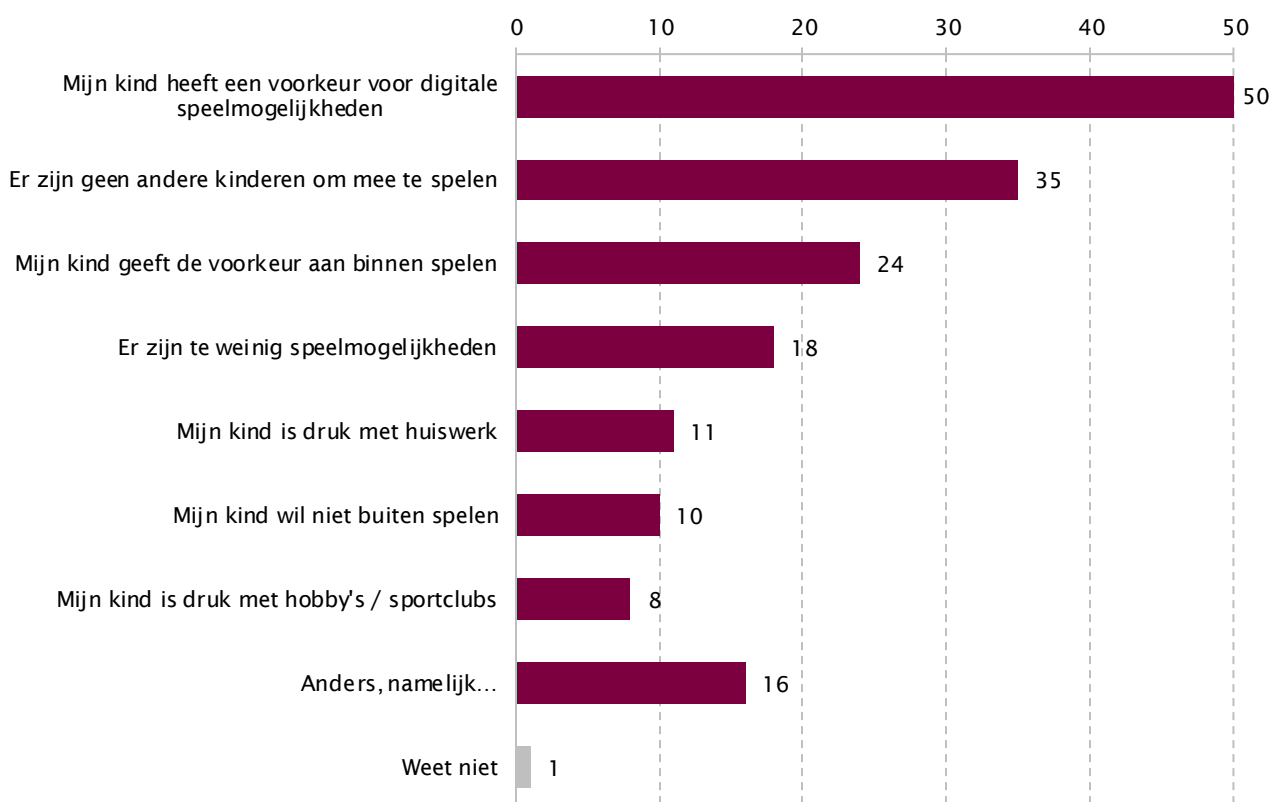
Figuur 2.12 Bereikbaarheid van speelmogelijkheden volgens ouders (n=554) en kinderen (6-12 jaar, n=616) in 2011 (in procenten)

Bron: Snel, 2011.

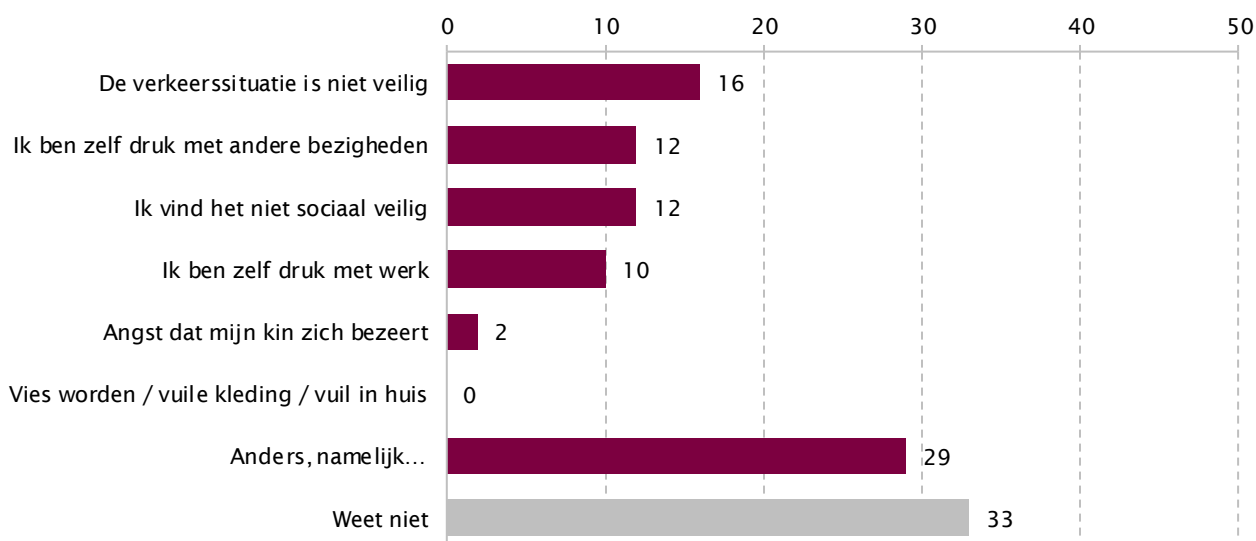
In de recente peiling in opdracht van Jantje Beton (Kantar Public, 2018) zijn wel specifieke belemmeringen uitgevraagd, waarin onderscheid is gemaakt in de belemmeringen die ouders zelf ervaren en belemmeringen die zij bij hun kind zien. De helft van de ouders ziet dat hun kind de voorkeur geeft aan digitale speelmogelijkheden (50%)(figuur 2.13). Hierbij moet worden opgemerkt dat ouders van kinderen tussen 4 en 15 jaar zijn bevraagd, terwijl de andere onderzoeken een maximale leeftijd van 12 jaar hanteerden. Onderscheid in leeftijd wordt in dit onderzoek niet weergegeven, maar we verwachten dat deze belemmering met name geldt voor de oudere kinderen. Zoals in figuur 2.12 is weergegeven krijgt gamen in de leeftijd van 8-11 jaar vaker de voorkeur als vrijetijdsbesteding dan bij jongere kinderen en schermtijd neemt juist in de pubertijd flink toe (ref). Volgens een derde van de ouders zijn in de buurt geen andere kinderen om mee te spelen (35%) en bij bijna een kwart speelt het kind liever binnen. Andere activiteiten, zoals huiswerk maken (11%) en hobby's/sportclubs (8%) worden weinig als belemmering voor kinderen gezien. Ouders zelf lijken weinig belemmeringen te zien, blijkend uit een groot deel van de ouders dat weet niet aanvinkt of aangeeft geen barrières te ervaren. Een deel van de ouders geeft aan dat ze de omgeving niet veilig vinden vanwege het verkeer of in sociaal opzicht (16%).

Figuur 2.13 Barrières om buiten te spelen die ouders bij hun kind zien in 2018 (in procenten, n=503)

Bron: Kantar Public, 2018.

Figuur 2.14 Belangrijkste belemmering voor ouders zelf om hun kind buiten te laten spelen in 2018 (in procenten, n= 773)

Bron: Kantar Public, 2018.

2.5 Landelijk onderzoek naar het aanbod buitenspeelruimte en speelvoorzieningen

Een eerste indruk van het aanbod aan speelvoorzieningen is terug te vinden in de schriftelijke nulmeting speelruimtebeleid van Bureau Speelruimte uit 2007 (Bureau Speelruimte, 2007) onder alle gemeenten (toen nog 470). Het overgrote deel van de 241 responderende gemeenten (88% ofwel 45% van alle gemeenten) heeft opgegeven hoe het bestand aan speelvoorzieningen is samengesteld (tabel 2.2). Op basis van deze respons kan het totaal aantal speelvoorzieningen landelijk in 2006 voorzichtig worden geschat op ruim 60.000¹⁵.

Tabel 2.2 Speelvoorzieningen aanwezig bij 241 gemeenten in 2007 (in aantallen en procenten)

Type speelvoorziening	Openbaar		Privaat		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Balspelveld/-plein	3.530	14%			3.530	13%
Skateboardbaan/-plein	913	4%			913	3%
Speelplaats	20.781	80%			20.781	75%
Natuurspeelplek	266	1%			266	1%
Hangplek en JOP	508	2%			508	2%
Speeltuin			442	25%	442	2%
Kinderboerderij			172	10%	172	1%
Schoolplein toegankelijk			1.164	65%	1.164	4%
Totaal	25.998	100%	1.178	100%	27.776	100%

Bron: Bureau Speelruimte, 2007.

Tussen 2006 en 2012 is het aanbod van speelruimte in kaart gebracht in het kader van rapportages Kinderen in Tel (Steketee & Mak, 2006). Het Nederlandse project Kinderen in Tel werd opgezet naar het voorbeeld van Kids Count in de Verenigde Staten. Daar wordt het instrument sinds 1990 ingezet om de door belangenbehartigers als belangrijkste beschouwde indicatoren te monitoren rond het welbevinden van de jeugd en het verbeteren van hun toekomstmogelijkheden (<https://datacenter.kidscount.org>). Hierbij is zoveel mogelijk aangesloten bij het VN Verdrag inzake de Rechten van het Kind (United Nations, 1989).

Als indicator voor de hoeveelheid openbare speelruimte hanteerde men het aantal 0 tot en met 17-jarigen per hectare georganiseerde speelruimte (op basis van CBS-gegevens hierover). Op basis van de door het CBS gehanteerde indeling van ruimtegebruik zijn die ruimtes geselecteerd die kinderen met de hoogste waarschijnlijkheid als speel- of sportruimte zullen gebruiken. Het gaat daarbij om zogenaamde 'georganiseerde' ruimte. Dit is ruimte die speciaal voor het betreffende doel is aangelegd in een gemeente. Deze ruimtes omvatten parken, sportterreinen en ruimte voor vrije recreatie.

De ruimte-indicator op basis van deze CBS-data geeft tussen 2000 en 2010 een daling van het aantal kinderen per hectare speelruimte aan: in 2000 moesten 53 kinderen het doen met een hectare formele speelruimte, in 2010 was het aantal kinderen gedaald naar 48 (zie figuur 2.15). Wat betreft oppervlakte

¹⁵ In 2006 is de natuurspeelplek als gemeentelijke voorziening sterk in opkomst. Was deze 10 jaar (1996) daarvoor zo goed als onbekend, in 2006 blijken er al meer dan 260 stuks te zijn en maken ze 1 procent uit van het totale aanbod.

was er in 2002 65.742 ha gemeten ruimte beschikbaar; in 2010 was dit gestegen naar 72.608. Er wordt een geleidelijke ontwikkeling geconstateerd: er is meer speelruimte voor minder kinderen (Steketee, Tierolf, & Mak, 2012).

Figuur 2.15 Ontwikkeling van de georganiseerde speelruimte o.b.v. CBS-data tussen 2000 en 2010 (aantal kinderen 0–17 jaar) per ha speelruimte

Aantal kinderen (0-17 jaar) per ha speelruimte 2000-2010

Bron: Steketee et al., 2012.

In de periode 2006-2010 wordt eveneens helder dat deze indicator zijn beperkingen kent:

- de gegevens worden slechts eens per drie jaar geactualiseerd;
- de afbakening van speelruimte is in bepaalde opzichten te ruim, in andere opzichten te beperkt;
- groen (bossen, stranden en duin, groen in de stad) wordt ook meegenomen, deels is dit voor een zeer beperkte groep kinderen in de omgeving beschikbaar (bossen, strand) en de aanwezigheid van groen geeft geen inzicht in de speelmogelijkheden;
- ook de aanwezigheid van sportterreinen telt mee in de meting (grote oppervlakten);
- veel kleinere informele plekjes in de woonwijk worden niet meegenomen in de meting, omdat ze geen speeltoestellen hebben of omdat ze kleiner zijn dan 0,5 ha (deze grens wordt door het CBS voor deze indicator gehanteerd).

Vanwege de kanttekeningen bij de indicator wordt in 2014 gemeld dat is besloten om de indicator niet meer op te nemen in Kinderen in Tel 2014 en aan de slag te gaan met het ontwikkelen van een betere indicator waar gemeenten ook daadwerkelijk wat aan hebben in het kader van het ontwikkelen van een speelruimtebeleid (Steketee, Tierolf, & Mak, 2014). In de daaropvolgende jaren zijn Jantje Beton en NUSO met de ontwikkeling van een nieuwe 'meetlat' bezig geweest onder meer in pilotprojecten met

gemeenten, maar zij publiceerden nog geen eindversie¹⁶ (Jantje Beton, 2017; Steketee et al., 2014). Vanaf 2014 besteedt de Kinderombudsman in zijn/haar Kinderrechtenmonitor aandacht aan de beschikbaarheid van speelvoorzieningen, maar doet dit niet op basis van een registratie van het aanbod (Rap, Liefwaard, Rodrigues, Kooi, & Weemaes, 2014). Een meer recente indicatie van de hoeveelheid speelvoorzieningen geeft de Branchevereniging Spelen en Bewegen op basis van haar enquête Speel- en Beweeginfrastructuur gemeenten 2017 (n=43). De gegevens daarvan vertalend naar Nederland als geheel schat de branchevereniging dat de Nederlandse gemeenten samen zo'n 65.000 speelplekken met minimaal 1 speeltoestel in eigendom hebben (Branchevereniging Spelen en Bewegen, 2017).

De beleidsmatige aandacht voor de openbare ruimte in relatie tot het sportbeleid is in de afgelopen jaren toegenomen. De Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO)¹⁷ is onderdeel van het deelakkoord 'een duurzame sportinfrastructuur' en één van de kernindicatoren die worden gebruikt om de impact van het sportakkoord te monitoren. Vanaf 2015 worden ten behoeve van het sportbeleid een zestal elementen van de openbare ruimte geregistreerd als onderdeel van de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving. De KBO laat zien hoe de publieke ruimte in de woonomgeving scoort op de mogelijkheid voor mensen om te sporten en te bewegen op een vijfpuntschaal¹⁸. De veronderstelling is dat een meer beweegvriendelijke omgeving bijdraagt aan meer sporten en bewegen. Twee elementen van de KBO zijn sport- en speelplekken (o.a. aantallen Cruyff Courts, speeltuinen) en sport- speel- en beweegruimte (o.a. parken, water geschikt voor recreatief gebruik uitgedrukt in hectares).

Figuur 2.16 geeft de kernindicator en deelindicatoren voor heel Nederland in 2015 en 2017 weer. Verschillen tussen 2015 en 2017 kunnen deels verklaard worden door verbeterde databronnen en deels door fysieke veranderingen (aanleg speelvoorzieningen, groen, etc.). De totale ontwikkeling van voorzieningen voor buitenspelen is niet direct uit de indicator afleidbaar omdat deze bij deelindicatoren worden gecombineerd met sportvoorzieningen¹⁹.

¹⁶ De ontwikkeling is niet voortgezet omdat openbare ruimte op GIS kaarten zeer veelomvattend was en niet eenduidig te koppelen aan de (bereikbare) speelruimte voor kinderen. De pilotstudies leverden wel een algemeen beeld van wijken/buurtten waar het speelruimtetekort het grootst is. Dit betreft de binnensteden van voor 1900 en jaren 80 wijken.

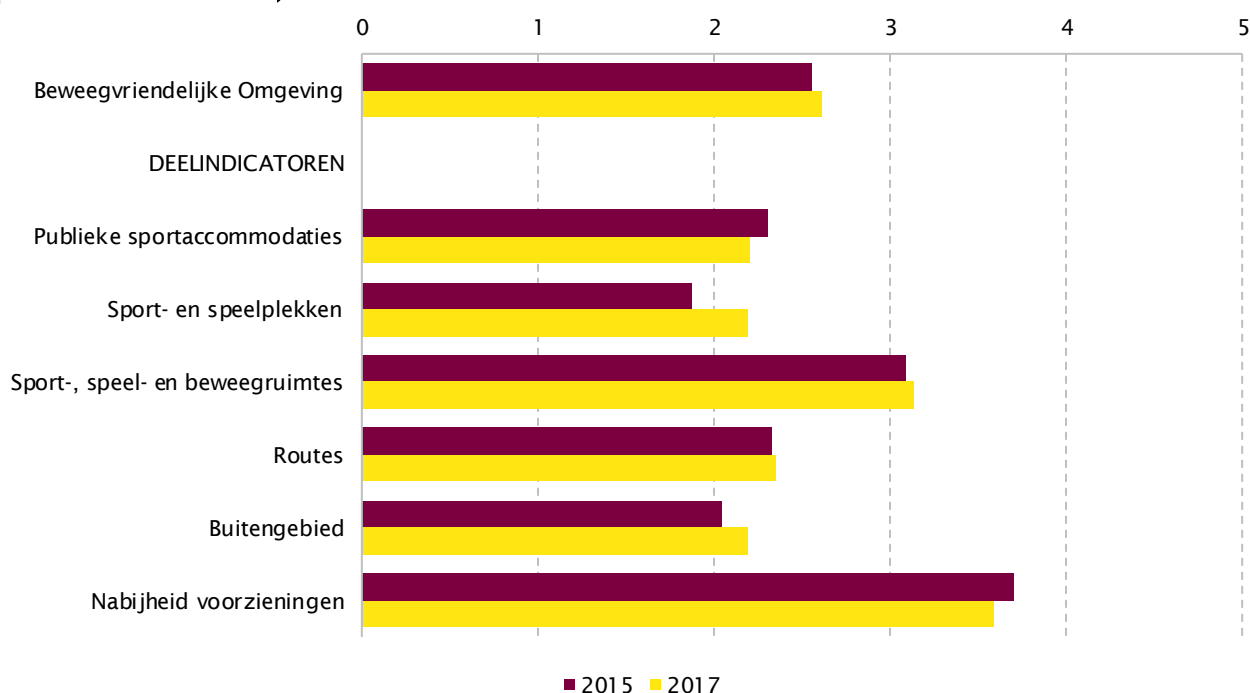
¹⁷ De kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving is opgebouwd uit 6 deelindicatoren:

1. Publieke sportaccommodaties (o.a. aantallen sporthallen, voetbalaccommodaties), dit is ook de kernindicator sportaccommodaties.
2. Sport- en speelplekken (o.a. aantallen Cruyff Courts, speeltuinen).
3. Sport- speel- en beweegruimte (o.a. parken, water geschikt voor recreatief gebruik uitgedrukt in hectares).
4. Routes (o.a. fiets- en wandelpaden uitgedrukt in meters).
5. Buitengebied (o.a. bos, heide, zand uitgedrukt in hectares).
6. Nabijheid van voorzieningen (o.a. gemiddelde afstand tot supermarkt en school).

¹⁸ Gebaseerd op objectieve registraties wordt iedere gemeente naar gelang de geregistreeerde omvang op elk van de elementen ingedeeld op een vijfpuntschaal. Alle gemeenten met een score 0 komen in categorie 0. De overige gemeenten worden op basis van rangorde verdeeld in 5 groepen van gelijke grootte en krijgen een score 1 tot 5.

¹⁹ Meer lezen over de kernindicator kan hier: <https://www.sportenbewegenincijfers.nl/kernindicatoren/beweegvriendelijke-omgeving>.

Figuur 2.16 Beweegvriendelijkheid van de omgeving in Nederland 2015 en 2017 (scores¹⁷ per 10.000 inwoners)

Bron: <https://www.sportenbewegenincijfers.nl/kernindicatoren/beweegvriendelijke-omgeving>

2.6 Kennis van effecten van speelruimtebeleid²⁰

Verwachte effecten van buitenspelen zijn in verschillende beleidsstukken (Gemeente Enkhuizen, 2012; Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2003) als volgt omschreven:

- Een evenwichtige ontwikkeling van het kind op lichamelijk, geestelijk, emotioneel en sociaal vlak waardoor het kind een betere gezondheid heeft en een betere toekomst krijgt.
- Bevordering leefbaarheid van de buurt: in een omgeving waar kinderen rondom hun eigen huis buiten kunnen spelen, komen hun ouders als vanzelfsprekend met elkaar aan de praat en ontstaat meer betrokkenheid. Een openbaar speelplekje, een brede stoep of een plantsoentje zijn een ideale ontmoetingsplaats voor buurtbewoners.
- Verhoging economische waarde van een wijk: vandalisme krijgt minder kans als het aanbod aan speel- en ontmoetingsplekken in de wijk is afgestemd op de verschillende leeftijdsgroepen van de kinderen en jongeren. Daarbij komt dat de aanwezigheid van veel en goede speelruimte de aantrekkingskracht van een wijk sterk vergroot.
- Voorkomen van maatschappelijke verschillen door niet kunnen spelen. In een stimulerende omgeving zijn minder maatschappelijke tegenstellingen.

²⁰ Onder speelruimtebeleid wordt hier verstaan het geheel van beleidsuitspraken van een organisatie aangaande het belang van speelruimte voor kinderen en jongeren in de openbare ruimte en de vastgelegde maatregelen om in de behoefte aan speelruimte te voorzien.

Evaluatie van speelruimteplannen

Het genoemde onderzoek levert een aantal globale aanwijzingen op voor een beweegvriendelijke woonomgeving. Veel minder is bekend over het effect van het speelruimtebeleid dat de laatste twintig jaar door een groot deel van de Nederlandse gemeenten wordt gevoerd. Weliswaar wordt in speelruimte beleidsplannen vaak de intentie opgenomen dat het plan na een aantal jaren wordt geëvalueerd, maar een screening van dergelijke evaluaties²¹ laat zien dat het evalueren nog wel eens wordt uitgesteld. Met andere woorden: er is erg weinig bekend over de effectiviteit van lokale speelruimteplannen.

Bij de uitgevoerde evaluaties van de lokale speelruimteplannen wordt de verspreiding en inrichting van aanwezige speelvoorzieningen per wijk in de gemeente getoetst aan de hand van (nieuwe) demografische gegevens (kinderaantallen, leeftijdsopbouw, actieradius van kinderen). Op basis daarvan worden plannen voor herinrichting gemaakt die worden vastgelegd in een streefbeeld. Evaluaties van speelruimteplannen wijzen op een aantal factoren die tot bijstelling kunnen leiden:

- meer aandacht voor informele speelruimte en speelaanleidingen;
- sterke afname van jeugdigen en overgang naar bovenwijkse, centrale speelplekken (eventueel in combinatie met meer gespreide steunplekken);
- nieuwe ontwikkelingen zoals natuurlijk spelen en elektronica in speeltoestellen;
- nauwere betrokkenheid van bewoners en kinderen bij de ontwikkeling via een kringgesprek, buurtschouw of enquête.

Playgrounds

Onderzoek naar de feitelijke effecten van (her)inrichting van de buitenspeelruimte of -voorzieningen op het speelgedrag van kinderen komt slechts sporadisch voor. Een uitzondering vormt het onderzoek Playground van de Toekomst in 2006 uitgevoerd door (Bakker, Vries, Boogaard, Hirtum, Joore, & Jongert, 2008). Zes verschillende playgrounds in aandachtswijken werden geëvalueerd²², waarbij is nagegaan in welke mate de playgrounds bijdragen aan 1) de intensiteit en de mate van lichamelijke activiteit (energieverbruik), 2) de motorische ontwikkeling, 3) de integratie en 4) het beweegplezier van de kinderen; en 5) de bezettingsgraad en 6) de aantrekkingskracht van de playgrounds. Het onderzoek richtte zich op 6 tot en met 12-jarige kinderen. Wat het effect op motorische ontwikkeling betreft bleek de geschiktheid van een speeltoestel voor een kind afhankelijk te zijn van de motorische vaardigheden van dat kind. Zo bleken draai-elementen voor jongere basisscholieren en hang- en klimelementen voor de oudere basisscholieren zeer geschikt voor de motorische ontwikkeling. Spelelementen waaraan kan worden gehangen, op kan worden geklommen en vanaf kan worden gegleden, doen in vergelijking met andere onderzochte elementen op een intensievere manier een beroep op de benodigde grondmotorische eigenschappen. De playgrounds dragen bij aan bewegen volgens de beweegrichtlijn: 35 procent van de tijd die kinderen op de playground doorbrengen wordt tenminste matig intensief bewogen. Op vier van de zes playgrounds was de gemiddelde intensiteit hoog genoeg (>5 METs) om bij te kunnen dragen aan het behalen van de beweegrichtlijn.

Bij een onderzoek naar de maatschappelijke impact van Cruyff Courts stellen de auteurs (Johan Cruyff Foundation, 2018) vast dat een Cruyff Court zorgt voor:

²¹ Hierbij vormde online informatie van tien evaluaties van speelruimteplannen door OBB BV het basismateriaal.

²² Een 'Sprankelplek' van Jantje Beton, een Cruyff Court, een Zoneparc schoolplein, een Richard Krajicek Playground, een playground met elementen van KOMPAN en een playground met elementen van Nijha.

- Positieve invloed op de fysieke leefbaarheid van de wijk: speelruimte wordt meer gewaardeerd en positief beoordeeld op bijdrage aan respect, verantwoordelijkheid en samenwerking. Lokale betrokkenen geven aan dat de Cruyff Courts de gezondheid, educatie en sociale cohesie heeft verbeterd.
- Ontmoetingen tussen kinderen en jongeren die elkaar kennen en niet kennen en met verschillende culturele achtergronden. Hierdoor ontstaan en verstevigen vriendschappen.
- Het beoefenen van sportvaardigheid. Wanneer dit succesvolle ervaringen zijn, kunnen kinderen en jongeren hierdoor groeien in hun persoonlijke ontwikkeling.
- Het realiseren van de doelen van Cruyff Foundation Coaches en van verschillende andere partijen zoals buurtsportwerkers, jeugdhulpprofessionals, jongerenwerkers en wijkagenten.
- Het inwisselen van hangplek naar plek om deel te nemen aan nuttige activiteiten.

Eerdere evaluatiestudies naar de Cruyff Courts (Cevaal & Romijn, 2012) en het Rotterdams onderzoek Thuis op straat (Wonderen & Jonkman, 2015) onderstrepen dat aanbieden van activiteiten en begeleiding voor het bereiken van sociale effecten essentieel zijn. Ook Prins en Ruikes (2020) concluderen in hun review over beweegvriendelijkheid van de woonomgeving dat een activiteitenaanbod geen oplossing biedt voor een slecht ontwerp van de ruimte, maar de effectiviteit van een geslaagde inrichting kan vergroten.

Schoolpleinen

Specifieke aandacht is de laatste jaren besteed aan onderzoek naar (her)inrichting en gebruik van schoolpleinen. In een reviewstudie en onderzoek naar de effecten van activiteiten op schoolpleinen op fysieke activiteit komen Broekhuizen, Scholten & De Vries (2014) en Dessing et al. (2013) tot de conclusie dat het fysieke activiteitsniveau van kinderen op schoolpleinen aanzienlijk hoger is dan gemiddeld over een dag en onder meer bevorderd kan worden door de beschikbaarheid van spelmateriaal. Janssen c.s. deed onderzoek naar de mate waarin via een gericht activiteitenprogramma op schoolpleinen leereffecten kunnen worden bereikt en constateerde dat dit kan (Janssen et al., 2014).

Met steun van het Ministerie van LNV is vanaf 2014 door IVN en Jantje Beton een landelijke stimuleringscampagne uitgevoerd om schoolpleinen tot groene schoolpleinen te hervormen. Dit initiatief heeft navolging gekregen van verschillende provinciale overheden.

Onderzoek naar het effect van gezonde schoolpleinen staat nog in de kinderschoenen (Venemans & Koning, 2014). Maas et al. (2013) vergeleken zes schoolpleinen in Helmond met elkaar, twee groene schoolpleinen, twee groen-grijze pleinen en twee grijze pleinen. De schoolpleinen met een groene inrichting werden hoger gewaardeerd door zowel leerlingen, ouders, leerkrachten als directeuren dan 'grijze schoolpleinen': pleinen met een overwegend verharde inrichting. Zij gaven aan dat zij het schoolplein leuker, avontuurlijker, mooier, fijner, gezelliger en groter vinden. Daarnaast bleek uit dit onderzoek dat groene schoolpleinen meer worden gebruikt voor educatieve doeleinden. Ook rapporteerden kinderen van groep 4 en groep 5 op scholen met relatief groene pleinen een hoger welzijnsniveau.

De schoolpleinen van twee basisscholen in Rotterdam zijn veranderd van een grijs naar een groen schoolplein. Door middel van observaties, interviews en groepsgesprekken is de waarde van beide pleinen onderzocht. Hieruit bleek dat op de groene pleinen gevarieerder wordt gespeeld dan op de grijze schoolpleinen. Ook de belevingswaarde voor de leerlingen op het groene schoolplein is verbeterd ten opzichte van het grijze plein. Meer plekken op het plein worden leuk gevonden en ook beter gebruikt (Graauw et al., 2009).

Onderzoek van de Vries et al. (2013) nuanceert de meerwaarde van groene schoolpleinen enigszins. In een effectstudie bleek niet iedere groene herinrichting even succesvol, gezien door de ogen van de kinderen. Dit heeft waarschijnlijk vooral te maken met groenelementen die niet bestand zijn tegen de speeldruk,

het teloorgaan van populaire ‘oude’ speelmogelijkheden (zoals voetbal) en het niet waarmaken van gedurende het herinrichtingsproces gecreëerde verwachtingen. Als het plein na een groene herinrichting door de kinderen wel hoger wordt gewaardeerd, heeft dit positieve gevolgen voor het sociale klimaat op het plein, terwijl op termijn ook het welzijn van de kinderen in het algemeen op deze scholen iets toeneemt. De resultaten van het onderzoek ‘De ‘leerkracht van groene schoolpleinen’ op negen scholen laten zien dat groene schoolpleinen een positieve uitwerking hebben op het welzijn van kinderen op de basisschool (Van Dijk-Wesselius et al., 2018). Na het ‘vergroenen’ waarderen kinderen een schoolplein beter. Kinderen kunnen zich na het spelen op een groen schoolplein beter concentreren in de klas. Verder zijn er aanwijzingen dat een groen schoolplein meisjes uitdaagt tot meer intensief beweeggedrag en dat het groene schoolplein pro-sociaal gedrag stimuleert, met name bij jonge kinderen. Het is tot op heden nog niet eenduidig aangetoond dat kinderen meer bewegen op groene schoolpleinen vergeleken met grijze schoolpleinen. Van de met steun van IVN en Jantje Beton na 2014 ontwikkelde Gezonde Schoolpleinen is nog niet objectief vastgesteld dat zij leiden tot intensiever beweeg- en speelgedrag van de leerlingen van de desbetreffende scholen (Lucassen & Toren, 2016). Wel worden de pleinen door leerlingen en ouders positief gewaardeerd. Een actieve rol van leerkrachten op het schoolplein door zelf meedoen en aanmoedigen kan het beweeggedrag van kinderen bevorderen (Jans & Borghouts, 2011).

2.7 Kennislacunes en -vragen

De hiervoor geschetste stand van zaken is het resultaat van een eerste korte verkenning van het onderzoek naar buitenspeelgedrag van kinderen, belemmeringen daarvoor en naar het aanbod aan buitenspeelruimte en het effect daarvan, met een focus op Nederland. Mogelijk biedt een breder (internationaal) zoekkader nog belangrijke relevante informatie voor mogelijkheden en voorwaarden van effectief buitenspeelbeleid.

- Onderzoek naar buitenspelen is de laatste tien jaar door verschillende instanties zowel in de vorm van bevolkingspeilingen als in wetenschappelijke studies verricht. Bij het bevolkingsonderzoek ontbreekt een eenduidig begrippenkader en een theoretisch kader. De schaal waarop dit onderzoek plaatsvindt lijkt toe te nemen; het is daarbij problematisch dat (1) buitenspelen op verschillende manieren afgebakend en gekwantificeerd wordt en (2) er weinig data over een langere periode beschikbaar zijn, waardoor het lastig is om eenduidige uitspraken te doen over landelijke trends.
- Het onderzoek levert een globaal beeld op van de variatie in buitenspeelgedrag van kinderen naar leeftijd, sekse, stedelijkheid van de woonomgeving en sociale achtergrond. Er lijken verschillen in buitenspeelgedrag te zijn tussen kinderen van ouders met hoge, midden en lage inkomens. Omdat cijfers door ouders gerapporteerd zijn is het echter onduidelijk in hoeverre het gaat om daadwerkelijke verschillen of verschillen in waarneming van ouders. Over buitenspelen en kinderen met een beperking zijn weinig kwantitatieve data beschikbaar.
- In de regionale Kindermonitors worden op grote schaal data verzameld over buitenspelen van kinderen, naast een omvangrijk pakket aan andere opvoedingsdata, maar de analyse daarvan is nog weinig diepgaand.
- Het bevolkingsonderzoek geeft zicht op de plekken waar kinderen bij voorkeur buitenspelen (veelal dicht bij huis of in eigen tuin) en variaties in de tijd: in de zomer aanzienlijk meer dan in de winter. Er worden veel data verzameld over de hoeveelheid buitenspeeltijd van kinderen, maar nauwelijks over hoe zij dat het liefst doen en de mate van begeleiding daarbij.
- Het belang van buitenspelen blijkt door ouders breed te worden gedragen, maar zij melden ook belemmeringen wat betreft (verkeers)veiligheid van de buurt, zelf druk zijn en een voorkeur van hun kinderen voor binnen spelen.
- Georganiseerde activiteiten, zoals sporten bij een sportvereniging of buitenschoolse opvang, zouden ten koste kunnen gaan van de beschikbare vrijetijd om te spelen. Er zijn echter geen verschillen zichtbaar in de hoeveelheid buitenspelen tussen kinderen die minimaal wekelijks sporten bij een

sportvereniging, naar een opvang gaan, een hobbyclub bezoeken of meedoen aan een activiteit van kerk/moskee en kinderen die daaraan niet deelnemen.

- Het (beleids)perspectief van waaruit naar buitenspelen bij speelruimtebeleid wordt gekeken loopt uiteen:
 - Sociaal: bijdrage van buitenspelen aan ontmoeting en vorming sociale contacten.
 - Gezondheid: bijdrage van buitenspelen aan bewegen en actieve leefstijl.
 - Pedagogisch/opvoedkundig: bijdrage van buitenspelen aan persoonlijke ontwikkeling en leren.
 - Ruimtelijke ordening: kennis over inrichten kindvriendelijke woon-/leefomgeving.
- Mede door veelheid van perspectieven en het ontbreken van goede evaluaties is er nog weinig inzicht in de effectiviteit van (speelruimte)beleid.

3. Lokaal speelruimtebeleid in Nederland en Caribisch Nederland

Veel gemeenten hebben een speelruimtebeleid ontwikkeld om het spelen van kinderen zo goed mogelijk te faciliteren. Experts schatten dat tenminste 90 procent van alle Nederlandse gemeenten een speelruimtebeleid of -plan heeft (Mulder-Oost & Frelief, 2019). Er zijn geen wettelijke richtlijnen voor dit beleid; elke gemeente geeft mogelijk een andere invulling aan dit beleid. Wel wordt het lokale beleid door landelijke instanties gestimuleerd. We geven een beknopt overzicht van initiatieven die na 2005 zijn gestart²³.

3.1 Landelijke stimulering van lokaal speelruimtebeleid

In 2006 verstuurde het Ministerie van VROM een beleidsbrief aan de gemeenten met het verzoek om 3 procent in nieuwe woongebieden voor speelruimte te voorzien en voor zover dat in bestaande situaties niet voorhanden is daar zo mogelijk naartoe te groeien en tevens een speelruimtebeleid te ontwikkelen. De brief was mede ingegeven door een in 2003 ingediend wetsvoorstel door Agnes Kant (SP) om een wettelijke norm voor speelruimte te introduceren²⁴.

De aanwijzingsbrief van het ministerie zorgde voor een opleving van de beleidsactiviteiten van gemeenten op dit terrein. Landelijke organisaties ondersteunden de beleidsvorming onder andere met de publicatie van 'Spelen met Ruimte, handboek Speelruimtebeleid' (VNG, Jantje Beton, NUSO en het Ministerie van VROM, 2006).

Uit een nulmeting naar de implementatie in 2007 blijkt dat driekwart van de responderende gemeenten een beleidskader hanteert voor het buitenspelen en ontmoeten in openbare ruimte. Twee derde deel hiervan betreft een nota met betrekking tot de speeltoestellen, -plekken of voorzieningen. Minder dan de helft hiervan betreft ook het speelweefsel en/of de informele speelruimte hierin (Bureau Speelruimte 2007). In de volgende periode lijkt buitenspelen als beleidsthema enkele jaren enigszins uit beeld te raken in het beleid van de landelijke overheid en VNG. De situatie lijkt nu onder invloed van landelijke beleidsakkoorden en de naderende omgevingswet weer te veranderen. Bij een ondervraging onder gemeenten geeft een vijfde van de respondenten (n=91) aan dat de Omgevingswet investeringen in beweegvriendelijke buitenruimte zal bevorderen, een derde was dit toch al van plan en twee vijfde weet het nog niet (Branchevereniging Spelen en Bewegen, 2017).

In het afgelopen decennium zijn verder vooral vanuit particuliere organisaties relevante landelijke initiatieven genomen. Hieronder beschrijven we prominente initiatieven van landelijke organisaties die op het terrein van buitenspelen actief zijn.

Jantje Beton

Nationaal Jeugdfonds Jantje Beton is in 1968 opgericht omdat er door de verstedelijking (meer 'beton') steeds minder ruimte kwam voor kinderen om buiten te spelen. De stichting zet zich al ruim vijftig jaar in voor het verbeteren van de speelomgeving van alle kinderen (cf. art. 31 VN Kinderrechtenverdrag), onder

²³ Waarbij aangetekend dient te worden dat hierbij niet is gestreefd naar volledigheid.

²⁴ De norm in het voorstel sloot aan bij de Jantje Beton/NUSO-Norm: deze richtlijn was door de NUSO, de landelijke organisatie voor speeltuinwerk en jeugdrecreatie, ontwikkeld in samenwerking met Jantje Beton. Als basisrichtlijn gold dat van alle beschikbare ruimte minimaal ²300m² per hectare zou moeten worden gereserveerd voor formele speelruimte, dus 3 procent.

meer door het bevorderen van meer en goed ontworpen speelvoorzieningen. Waar mogelijk betreft Jantje Beton de kinderen actief bij de ontwikkeling en realisatie van speelprojecten (cf. art. 12 VN Kinderrechtenverdrag). Sinds 2015 werkt Jantje Beton intensief samen met de in 1932 opgerichte NUSO (Landelijke Organisatie voor Speeltuinwerk en Jeugdrecreatie), waarbij 550 speeltuinorganisaties zijn aangesloten.

Jantje Beton zet zich als buitenspeelexpert in 2020-2024 (Jantje Beton, 2019) in samenwerking met anderen in voor meer en uitdagender speelruimte en meer speelkansen voor alle kinderen en jongeren. Kinderen en jongeren in kwetsbare (speel)posities krijgen hierbij extra aandacht.

Het fonds doet dit door:

- Het leveren van een directe bijdrage aan beleidsontwikkeling op het gebied van buitenspelen.
- Het organiseren van grote, landelijke acties om heel Nederland te stimuleren om buiten te spelen.
- Ondersteunen van lokale initiatieven op straat, in de buurt en speeltuin, die duurzaam bijdragen aan buitenspeelkansen en -faciliteiten.

De actuele programma's van Jantje Beton richten zich op speelruimte, spelend leren en kinderen en jongeren in kwetsbare speelposities. Speerpunten tot 2024 zijn:

- 90 procent van alle kinderen en jongeren van 0-18 jaar speelt wekelijks vrij buiten.
- 75 procent van de G40 heeft speel- (ruimte)beleid conform Jantje Beton criteria en visie.
- 25 procent van de basisscholen heeft beleid voor spelend leren en speelruimte voor alle leerlingen.
- jaarlijkse ondersteuning van 25 lokale projecten, die aantoonbaar en structureel voor lokale impact voor alle kinderen en jongeren zorgen.
- jaarlijkse ondersteuning van 5 projecten voor kinderen en jongeren in kwetsbare speelposities.

Bij de ministeriele aanwijzing in 2006 gericht op het realiseren van speelruimte volgens de 3 procent norm zou in Nederland zo'n 35.000 hectare nodig zijn, terwijl daarvan slechts de helft beschikbaar was (1,6% volgens (Steketee et al., 2014). Een deel van de oplossing wordt gezocht in het buiten schooltijd openstellen van schoolpleinen (Bruinooge, Aler, Hajer, & Slager, 2008). Na eerdere stimuleringsprojecten participeerde de stichting in de periode 2014-2016 met IVN, RIVM Centrum voor Gezond Leven en de Onderwijsraden in het project 'Gezonde Schoolpleinen'. Het doel is om een plein te realiseren waar kinderen volop kunnen spelen en bewegen in een uitdagende, groene en rookvrije omgeving. De ministeries van VWS en OC&W stelden een projectsubsidie van zes miljoen euro beschikbaar in het kader van de Onderwijsagenda Sport, Bewegen en Gezonde Leefstijl in en rondom de school (Lucassen & Toren, 2016). Per schoolplein was een bedrag van € 50.000 beschikbaar. Uiteindelijk zijn zeventig schoolpleinprojecten afgerond: 54 op basisscholen, twaalf bij voortgezet onderwijs en vier projecten bij een mbo-school.

Daarnaast stimuleerde Jantje Beton in samenwerking met het IVN en met steun van het Ministerie van LNV de (her)ontwikkeling van schoolpleinen tot groene schoolpleinen. Evaluatief onderzoek toont aan dat groene schoolpleinen een meervoudig positief effect hebben. Groene schoolpleinen worden meer gebruikt voor educatieve doeleinden, hebben een positieve invloed op het welbevinden van jongere kinderen (groep 4 en groep 5) op school, en hebben een (klein) positief effect op het concentratievermogen na de pauze van jongens (Maas et al., 2013).

Om scholen en leerkrachten te stimuleren meer gebruik te maken van de buitenruimte organiseerde Jantje Beton samen met IVN de eerste Buitenlesdag op 12 april 2016. Uit een evaluatie blijkt dat tussen 2016 en 2018 bijna een derde (31%) van alle scholen deel heeft genomen aan de Nationale Buitenlesdag

(Slot-Heijs & Singh, 2019). Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat bijna één op de vier scholen (23%) buiten les geeft.

Cruyff Courts

Vanaf 2003 zijn op initiatief van de Johan Cruyff Foundation in Nederland en elders Cruyff Courts aangelegd. Dit zijn speciaal ontworpen openbare voetbalveldjes met kunstgras. De aanleg van Cruyff Courts heeft als doel plekken te creëren waar kinderen veilig kunnen sporten en buiten kunnen spelen. In mei 2019 waren er 141 Cruyff Courts in Nederland. De Cruyff Courts zijn over het hele land verspreid, maar vooral in de Randstad en Noord-Brabant. In de grote steden zijn de Cruyff Courts populair, vooral in Amsterdam (14), Rotterdam (13) en Eindhoven (7). Ook de speciale Nederlandse gemeenten Bonaire, Saba en St. Eustatius hebben een Cruyff Court.

Naast de 'gewone' Cruyff Courts zijn er speciale Cruyff Courts voor kinderen met een handicap. Hiervan zijn er 42 in Nederland, met name in Noord-Brabant, Noord-Holland, Zuid-Holland en Gelderland (<https://www.volksgezondheidenzorg.info/sport/sportopdekaart/openbaar-sport-en-beweegaanbod>).

Schoolplein14

De aanleg van Schoolplein14, sinds 2010 gestimuleerd door de Cruyff Foundation, heeft als doel alle leerlingen uit het primair onderwijs uit te dagen en te stimuleren om met elkaar te spelen en te sporten tijdens en na schooltijd. Schoolpleinen worden hiertoe als kleurige pleinen heringericht met speelvakken en strakke belijning. In mei 2019 waren er 403 scholen met een Schoolplein14 in Nederland. Schoolplein14 is over het hele land verspreid, maar de meeste pleinen zijn te vinden in de Randstad en Noord-Brabant. De meeste zijn te vinden in Amsterdam (34), Den Haag (22) en Utrecht (15).

Ongeveer een kwart van alle pleinen ingericht als Schoolplein14 ligt bij scholen voor het speciaal onderwijs. Voor deze doelgroep zijn de pleinen aangepast met extra coating, pictogrammen en/of braille. Van deze speciale Schoolpleinen14 zijn er 102 in Nederland en deze zijn met name te vinden in de grote steden.

Krajicek Playgrounds

Op initiatief van de Krajicek Foundation werd in 2001 de eerste Krajicek Playground aangelegd. Krajicek Playgrounds zijn openbare speelveldjes in aandachtswijken waar kinderen dicht bij huis met elkaar kunnen spelen en sporten. Er zijn 124 Krajicek Playgrounds verspreid over heel Nederland waar dagelijks 5.000 kinderen sporten en spelen (peildatum april 2019). De meeste daarvan liggen in de drie grote steden. In Rotterdam en Den Haag zijn zeventien Playgrounds te vinden en in Amsterdam twaalf. Jongeren die in positieve zin opvallen, kunnen in aanmerking komen voor een studiebeurs (Krajicek Scholarship). In ruil daarvoor organiseren zij - op hun eigen Playground - per studiejaar ten minste honderd uur aan sport- en spelactiviteiten (<https://www.volksgezondheidenzorg.info/sport/sportopdekaart/openbaar-sport-en-beweegaanbod>).

Naast de bovengenoemde organisaties en initiatieven zijn Veiligheid NL (Risicovol Spelen) en JOGG organisaties die in hun programma's en activiteiten aandacht besteden aan buitenspelen. Medewerkers van buitenschoolse opvanglocaties en buurtsportcoaches zijn professionals die kunnen bijdragen aan het bevorderen van buitenspelen.

SamenSpeelAkkoord

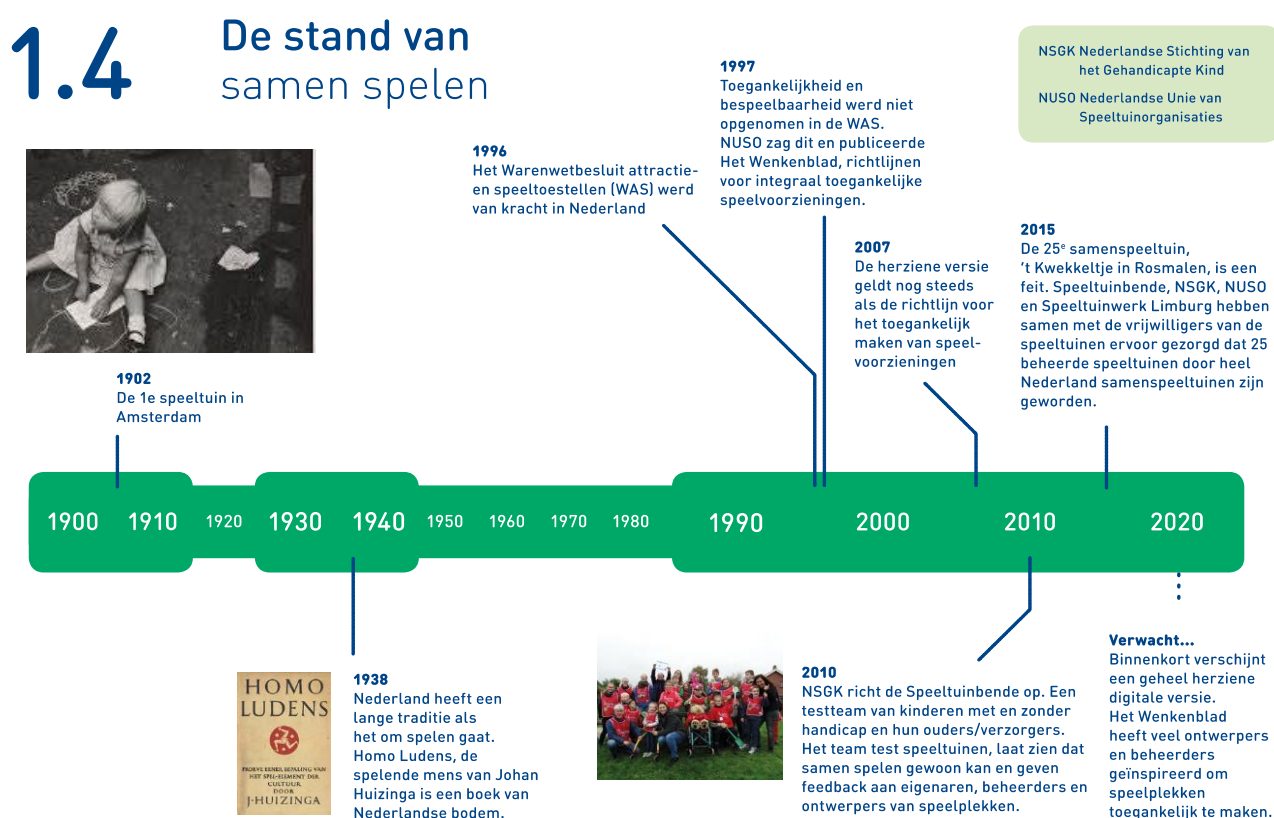
Recent is sprake van een opleving van de beleidsaandacht vanuit de rijksoverheid mede als gevolg van de ratificering in 2016 door Nederland van het VN-Verdrag Handicap. De rijksoverheid voert met het programma Onbeperkt meedoen! onderdelen uit van het VN-verdrag. Wat kinderen met een beperking betreft richt het programma zich onder meer op het toegankelijk maken van speelvoorzieningen. Voor de

ruim 100.000 kinderen met een beperking is samen spelen niet altijd vanzelfsprekend. Negen van de tien speelplekken zijn voor hen niet toegankelijk. De aandacht voor de toegankelijkheid van voorzieningen is lange tijd beperkt geweest, zoals navolgende figuur 3.1 laat zien (Boekel, Leidorf, Put, & Verbeek, 2019). Vanaf 2010 vormt de Speeltuinbende, opgericht door de Nederlandse Stichting van het Gehandicapte Kind (NSGK), een aanjager op dit beleidsthema. Een testteam van kinderen met en zonder handicap en hun ouders/verzorgers test speeltuinen en andere speelplekken op toegankelijkheid en inrichting. Het laat zien dat samen spelen gewoon kan en geeft feedback aan eigenaren, beheerders en ontwerpers van speelplekken.

Figuur 3.1 Historie van de aandacht voor samen spelen

Bron: Boekel et al., 2019.

In December 2019 ondertekenden 14 landelijke organisaties het SamenSpeelAkkoord (Ministerie van VWS e.a., 2019). Speerpunten van het akkoord voor de komende jaren zijn:

- Een inclusieve speelcultuur. Kinderen met en zonder handicap, hun ouders en de mensen in hun omgeving vinden samen spelen vanzelfsprekend.
- Meer samenspeelplekken. Ieder kind met een beperking kan in de eigen woonomgeving met andere kinderen spelen.
- Meer en beter toegankelijke kennis over samen spelen. In 2020 opent het SamenSpeelLoket: dé plek waar alle lokale initiatiefnemers kennis en inspiratie kunnen vinden om aan de slag te gaan.

Adviesbureaus voor speelruimte

Naast de genoemde instanties zijn in Nederland enkele adviesbureaus actief die gemeenten en andere organisaties ondersteunen bij de ontwikkeling en uitvoering van speelruimtebeleid. Veel gemeenten hebben op dit gebied beperkte capaciteit en deskundigheid. De adviesbureaus hebben in de afgelopen

decennia een pakket aan methodieken en (digitale) ondersteuningsmiddelen ontwikkeld die bij de ontwikkeling van speelruimteplannen, uitvoering en beheer (o.a. inspecties) worden toegepast. Bij de planontwikkeling wordt uitgegaan van de gemeentelijke beleidsvisie op dit thema of wordt deze visie in overleg met de gemeente ontwikkeld. Bij de ontwikkeling en evaluatie van de lokale speelruimteplannen wordt de verspreiding en inrichting van aanwezige speelvoorzieningen per wijk in de gemeente getoetst aan de hand van (nieuwe) demografische gegevens (kinderaantallen, leeftijdsopbouw, actieradius van kinderen). De voorzieningen worden onder andere beoordeeld op situering, vormgeving, gebruik en de huidige staat. Op basis daarvan worden plannen voor (her)inrichting gemaakt die worden vastgelegd in een streefbeeld. Herinrichting gebeurt over het algemeen in nauw overleg met bewoners²⁵. Naast deze formele speelruimte is er aandacht voor informele speelruimte (speelaanleidingen, speelgelegenheid op straat en op openbaar groen, routes) en voor de speelkwaliteit van bestaande voorzieningen. De wijze waarop deze beoordeling van de speelkwaliteit plaatsvindt kan van bureau tot bureau verschillen (OBB - De Spikkel²⁶; Speelplan - Schijf van vijf²⁷). Door het gebruik van een overeenkomstig uitgewerkt systeem voor analyse en planontwikkeling van speelruimtebeleid in de door hen ondersteunde gemeenten is er wel een zekere vergelijkbaarheid constateerbaar in de planvorming bij gemeenten.

3.2 Verkenning lokale beleidsontwikkeling

Voor deze verkenning is gebruik gemaakt van een peiling in het kader van het Sportakkoord onder de leden van de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) eind 2019. Daarnaast zijn vijf gemeenten gekozen voor een korte analyse van de lokale toepassing van het speelruimtebeleid: Rotterdam, Almere, Heerenveen, Roermond en Montferland. Deze gemeenten zijn gekozen op basis van geografische spreiding. Daarnaast is er gekozen voor een variatie naar groei-, krimp- en anticipeergemeente.

Peiling onder VSG gemeenten

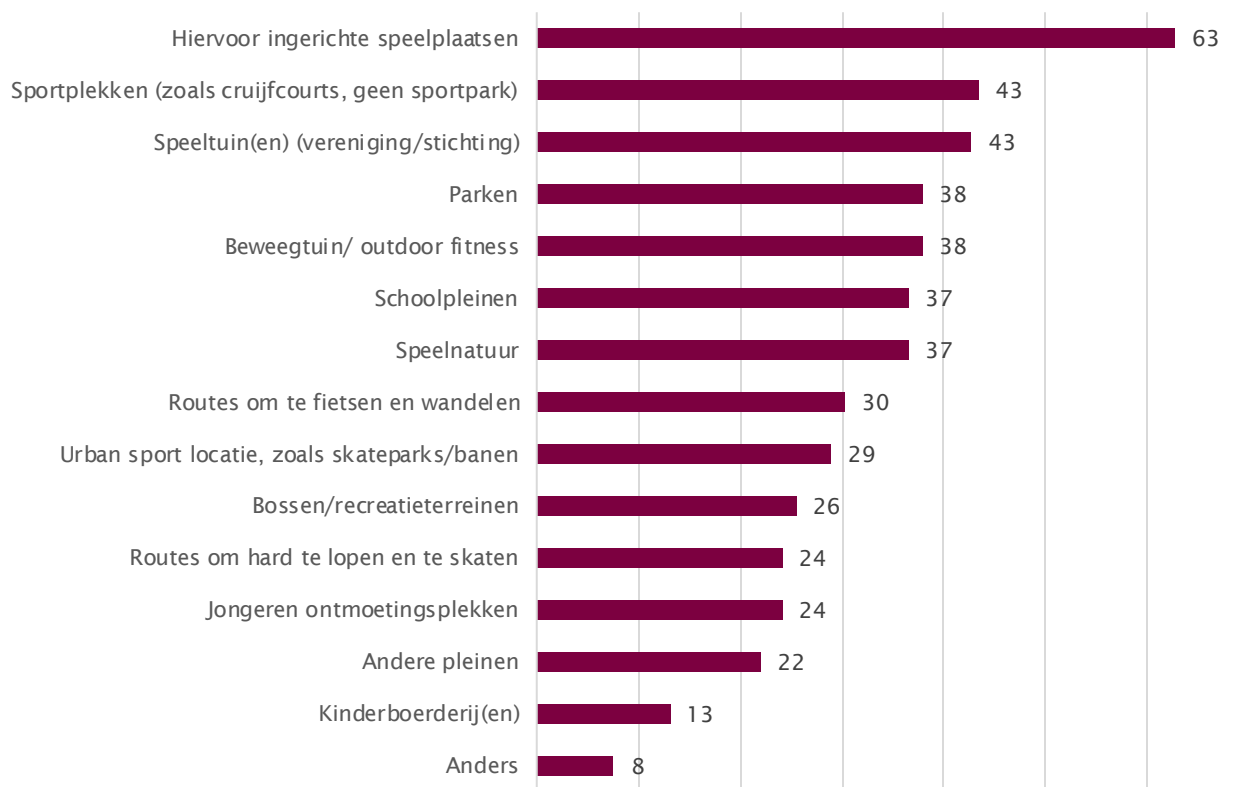
De enquête onder de VSG leden is door 145 gemeenten beantwoord. Dit levert het volgende beeld op. Driekwart van de responderende gemeenten heeft een beschreven beleid voor speelruimte (56%) of werkt daar momenteel aan (19%). De breedte van het speelruimtebeleid is aanzienlijk (figuur 3.2). Bijna twee derde van de gemeenten richt zich in haar beleid op specifiek voor buitenspelen ingerichte speelplaatsen. Bij ongeveer 40 procent gaat de aandacht daarnaast uit naar sportplekken, speeltuinen, parken, beweegtuinten, schoolpleinen en speelnatuur. Bij een beperkter deel betreft het ook routes om te fietsen, wandelen en hardlopen, skateparks, recreatieterreinen en bossen. Bij ruim 20 procent van de gemeenten omvat het speelruimtebeleid het hele scala aan openbare terreinen.

²⁵ <https://www.speelplan.nl/tools/speeltuinbouwer/>

²⁶ <https://www.obb-ingenieurs.nl/spikkel/>

²⁷ <https://www.speelplan.nl/tools/schijf-van-vijf/>

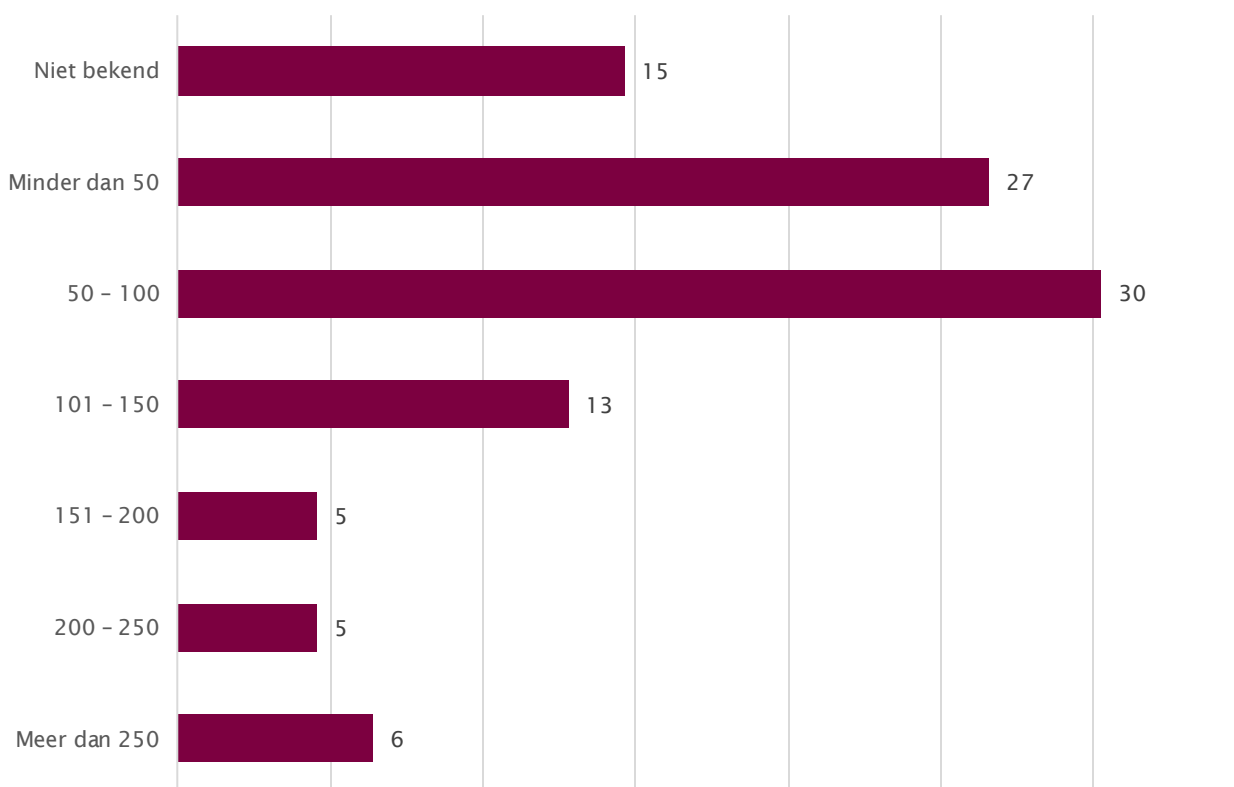
Figuur 3.2 Type speelvoorzieningen waarop gemeentelijk speelruimtebeleid zich richt (% gemeenten, 2019, n=145)

Bron: VSG peiling 2019, Mulier Instituut

Een indruk van de hoeveelheid speelplaatsen die specifiek zijn ingericht geeft figuur 3.3. Voor zover bij de respondenten bekend heeft ruim een kwart minder dan 50 openbare speelplekken met tenminste 1 speeltoestel. Drie op de tien gemeenten heeft 50-100 speelplekken en een bijna even groot deel meer dan 100 speelplekken.

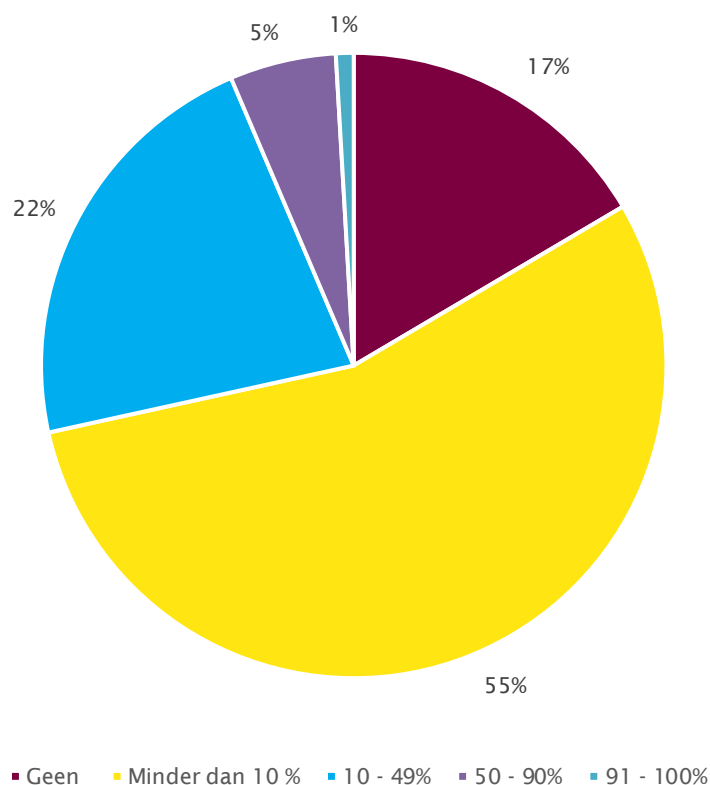
Figuur 3.3. Aantal openbare speelplekken met toestel per gemeente (% gemeenten, 2019, n=145)

Bron: VSG peiling 2019, Mulier Instituut

Op basis van de peiling krijgen we ook een indruk van de mate waarin het speelruimtebeleid inclusief is (figuur 3.4). Bij bijna driekwart van de gemeenten zijn er geen speelplekken geschikt voor kinderen met een beperking of betreft dit minder dan tien procent van het totaal. Slechts bij zes procent van de responderende gemeenten is meer dan de helft van de aanwezige speelplekken geschikt voor kinderen met een beperking.

Figuur 3.4. Percentage speelplekken geschikt voor kinderen met beperking per gemeente (% gemeenten, 2019, n=145)

Bron: VSG peiling 2019, Mulier Instituut

De vijf case-gemeenten

Er zijn, zoals uit de peiling al bleek, duidelijke verschillen in het speelruimtebeleid. Verschillen onder meer in de mate waarin het beleid directief of participatief is, of een ruimtelijke norm wordt toegepast, het wel of niet gebruiken van schoolpleinen en de keuze voor bepaalde doelgroepen. Maar naast de verschillen zijn er ook overeenkomsten. De visie op groene speelplekken komt duidelijk naar voren, het verschil tussen formele en informele speelplekken en het betrekken van burgers in het proces.

Wettelijke kaders en normen

In de geanalyseerde beleidsplannen worden verschillende normen gehanteerd. Zowel in het beleidsplan van Montferland als Roermond wordt de Warenwet Attractie- en Speeltoestellen (WAS) aangehaald. Het Attractiebesluit is sinds 1997 van kracht en heet sinds 2003 formeel het Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen (WAS). Het besluit bevat regels voor ontwerp, constructie, installatie, gebruik, beheer en onderhoud van speeltoestellen. Bij Montferland wordt ook het verdrag van de Verenigde Naties genoemd²⁸.

²⁸ Op 20 november 1989 namen de Verenigde Naties het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind aan. In dit Kinderrechtenverdrag staan 54 artikelen met afspraken

Rotterdam heeft in 2008 een norm voor buitenspeelruimte ontwikkeld (Steemers, 2010). De norm omschrijft waar en hoe groot ruimtes voor buitenspelen in de woonomgeving dienen te zijn, zowel wat betreft locaties als voetpaden zodat kinderen en jongeren dichtbij huis ruimte hebben om te spelen en te sporten. In de bijlage van deze verkenning is de Rotterdamse norm opgenomen. In de norm zelf worden geen uitspraken gedaan over de inrichting van de buitenspeelruimte. Daarom zijn naast de norm ook kwalitatieve vereisten vastgesteld voor buitenspeelruimtes.

Roermond geeft gewenste afstanden tussen woning en speelvoorziening aan: 250 meter voor 0 tot 5-jarigen, 400 meter voor 6 tot 12-jarigen en meer dan 1000 meter voor 13 tot 18-jarigen. Bij Almere wordt ook gesproken over een spreidingsrichtlijn, maar het is onduidelijk wat daarmee bedoeld wordt. Ook bij Heerenveen wordt gesproken over een 'goede spreading', maar een kwantificering daarvan ontbreekt.

3.3 Speelruimtebeleid in Rotterdam, Almere, Monferland, Roermond en Heerenveen

Hieronder wordt een omschrijving van het speelruimtebeleid per gemeente gegeven.

Rotterdam

Rotterdam kreeg veel verzoeken voor onder andere nieuwe skateplekken, extra hardloopparcoursen en trimtoestellen en de ontwikkeling van een binnenvaartschip tot speelplek. Deze vraag van de Rotterdammers naar sport-, spel- en verblijfsvoorzieningen in de openbare ruimte was aanleiding voor het stadsbestuur om in het beleid meer in te spelen op de veranderende behoeften van de gebruikers van de stad. Al ruim een decennium geleden (2009) ontwikkelde Rotterdam een planningsnorm, de Rotterdamse Norm Buitenspeelruimte. Bij het speelruimtebeleid van Rotterdam is een duidelijke relatie constateerbaar naar beleid op andere terreinen, zoals Stedenbouwkundige visie, Woonvisie en Stedelijk verkeersplan 2030. Het Beleidskader Jeugd vormt een overkoepelend programma op alle inzet die de gemeente pleegt voor de jeugdigen in de stad.

Het beleidsplan van Rotterdam (Gemeente Rotterdam, 2016) is een integrale visie op spelen, sporten, bewegen en ontmoeten. Het doel van deze integrale visie is om spelen, sporten, bewegen en ontmoeten in de openbare ruimte voor alle Rotterdammers aan te moedigen en toegankelijk te maken. De focus ligt op het versterken van de bestaande kwaliteiten van de Rotterdamse buitenruimte. Deze visie moet volgens de gemeente Rotterdam bijdragen aan de ontwikkeling van Rotterdam tot een aantrekkelijke en gezonde stad. De visie is gebaseerd op vijf basisprincipes (zie speerpunten). De visie heeft daarnaast drie vakambities waarmee invulling wordt gegeven aan de basisprincipes:

1. Het verblijf in de openbare ruimte aangenamer te maken en sociale knooppunten in de wijk te versterken, opdat openbare ruimte ook echte ontmoetingsruimte is.
2. Met variatie in inrichting en elementen de Rotterdammer uit te dagen, te prikkelen en te stimuleren om meer en vaker naar buiten te gaan om te spelen, te sporten en te bewegen in de openbare ruimte.

over de rechten van kinderen en jongeren tot 18 jaar. Bijna alle landen in de wereld hebben het Kinderrechtenverdrag ondertekend. Nederland ook, sinds 1995. Artikel 31 Recreatie luidt: Het kind heeft recht op rust en vrije tijd, om te spelen en op recreatie, en om deel te nemen aan kunst en cultuur. De overheid zorgt ervoor dat ieder kind gelijke kansen heeft om dit recht te realiseren en bevordert recreatieve, artistieke en culturele voorzieningen voor kinderen.

3. Plekken in de stad te benoemen als vrije ruimte en die open te stellen voor tijdelijk gebruik of voor buurtactiviteiten om elkaar te ontmoeten. Voor de uitvoering is een integrale aanpak belangrijk en behoeftegericht werken door in gesprek te gaan met de Rotterdammer.

In de visie wordt beschreven hoe verschillende professionals uit de maatschappelijke en fysieke sectoren elkaar kunnen versterken.

Rotterdam benoemt dat mensen met een lichamelijke en/of verstandelijke beperking in alle leeftijdsfasen laagdrempelige beweegvormen en plekken voor ontmoeting zoeken. Vooral de ouderen en kinderen tot ongeveer 12 jaar zijn op de eigen woonomgeving aangewezen. De overige groepen bewegen zich door de hele stad. In het beleidsplan van Rotterdam wordt daarom aandacht besteed aan de toegankelijkheid. Dit betekent goede bereikbaarheid, maar ook aandacht voor rolstoeltoegankelijke doorgangen. Ook de inrichting, waarbij de aanwezigheid van spel- en sportaanleidingen of toestellen die door iedereen gebruikt kunnen worden, bepaalt de toegankelijkheid voor mensen met een beperking. Alle centrale en stedelijke ontmoetingsplekken groter dan 5000 m² moeten toegankelijk zijn voor mensen met een beperking en ook de inrichting moet geschikt en aantrekkelijk zijn.

Almere

'*Samen op avontuur*' is de visie op spelen en bewegen in Almere. De visie (Gemeente Almere, 2019a) beschrijft dat spelen voor iedereen is, ook voor mensen met een beperking. De gemeente Almere vindt dat bewegen voor alle leeftijden belangrijk is. De gemiddelde Almeerder beweegt minder dan de gemiddelde Nederlander en daar wil de gemeente met onder andere haar speelruimtebeleid iets aan doen. De gemeente Almere vindt spelen belangrijk voor kinderen, maar ook goed. Zij ziet een speel- en beweegvriendelijke omgeving bijdragen aan de aantrekkelijkheid van de woonomgeving en dat betekent volgens Almere ruimte voor ontmoeting en bewegen.

De gemeenteraad constateerde dat er geen vastgesteld kader voor een evenwichtige verspreiding en inrichting van speelruimte in Almere beschikbaar was en in 2018 heeft de Rekenkamer vastgesteld in haar onderzoek 'Lessen beheer en onderhoud openbare ruimte Almere' (Gemeente Almere, 2018) dat kaderstellingen vanuit de gemeente helpen bij een doelgerichte inzet. Het daarop ontwikkelde speel- en beweegruimtebeleid moet volgens de gemeente Almere helpen bij die doelgerichte inzet door richtlijnen te geven aan de inrichting van de speel- en beweegruimte. Almere is een groene stad en daarom wil de gemeente vooral inzetten op het informeel en avontuurlijk spelen. Naast het spelen in de openbare ruimte wil de gemeente dat kinderen spelen op plekken waar speeltoestellen staan. Volgens de gemeente moet er een balans zijn tussen kleine herkenbare speelplekken in de buurt en verschillende centrale speelplekken in de buurt waar meer te beleven valt. Voor de oudere leeftijd geldt spelen als sporten en ontmoeten en dat ziet de gemeente het liefst in de natuur.

Uit de visie van de gemeente Almere blijkt dat het voor de gemeente belangrijk is dat het speel- en beweegruimtebeleid voortkomt uit de ambities uit het Collegeakkoord 'Liefde voor de stad' (2018). Daarin staat dat het college de komende jaren meer nadruk wil leggen op het denken in opgaven en niet in hokjes. In dit geval is de opgave: Gezond in Almere (Gemeente Almere, 2017). Dit beleid heeft veel raakvlakken met de gezondheidsnota 'Samen in beweging blijven voor een gezond Almere' en met de Sportnota (Gemeente Almere, 2016). Beide richten zich op het stimuleren van meer bewegen, het voorkomen van overgewicht, het versterken van de mentale weerbaarheid en een aantrekkelijke omgeving om meer te bewegen en te spelen (schoon, veilig, toegankelijk en sociaal). Daarnaast zijn er enkele stimuleringsprogramma's als Aanpak gezond gewicht Almere, Gezonde school en Groene gezonde verbinding, die allemaal een link hebben met een speelser en gezonder Almere.

Voor uitvoering van het plan wordt participatie op verschillende niveaus verwacht. Dit komt terug in een apart uitvoeringsplan (Gemeente Almere, 2019b). Alle Almeerders mogen meedenken, meedoen of zelf doen. Er wordt nadruk gelegd op het verduurzamen van speelplekken. Verder worden bijvoorbeeld de spreidingsrichtlijnen toegelicht en de inrichting en ontwerpprincipes van speelplekken.

Montferland (krimp)

Gemeente Montferland wil haar inwoners een aantrekkelijke woonomgeving bieden met voldoende ruimte om veilig te kunnen spelen en bewegen voor alle bewoners. Het speelbeleid dient ertoe om de kaders aan te geven voor inrichting, beheer en gebruik van de openbare ruimte. Doelstelling van het beleidsplan 'Spelen in Montferland' is om te investeren in de pedagogische kwaliteit van groene ontmoetingsplekken voor de buurt, wijk, dorp of stad. De gemeente Montferland geeft aan rekening te houden met de leeftijdsopbouw en de gebruikersgroepen. In de loop van 15 jaar bouwen ze kleine speellocaties af of dragen de zorg daarvoor volgens heldere afspraken over aan de buurt. Door reservering van beheersbudget kan, indien de kans zich voordoet, geïnvesteerd worden in grotere, meer centraal gelegen ontmoetingsruimten die bijdragen aan het welzijn in de buurt en het welbevinden van inwoners van alle leeftijden. In het beleidsplan wordt gesproken over een integrale aanpak. Dit betekent onder andere samenwerken met maatschappelijke en professionele organisaties. Verder vindt Montferland dat er gecommuniceerd moet worden met de bewoners en dat hen ruimte moet worden geboden voor participatie.

Voor de uitvoering van het beleidsplan zet de gemeente Montferland in op drie beleidsinstrumenten. Dit is ten eerste een set thematische speelwaardekaarten, die ingezet kan worden in overleg en afstemming met de dorps- en/of wijkraden en burgers. De set kaarten biedt tevens inspiratie bij het opstarten van burgerparticipatie. Het tweede instrument is de kansenkaart, een kaart die samengesteld is voor de dorpen en voor de stad 's Heerenberg. Het biedt een overzicht van diverse functies van de openbare ruimte in de wijk/dorp. Dit overzicht moet de gebruiker(s) helpen kansen voor de toekomst te herkennen om zodoende de groene ontmoetingsfunctie te versterken. Het derde instrument is de 'Pedagogisch Effect Analyse'. Dit is een (intern) instrument om vanuit een pedagogische invalshoek de functies van een wijk te bekijken in relatie tot de demografische gegevens en de leeftijdsopbouw van de wijk.

Roermond (anticipeer)

De gemeente Roermond (Gemeente Roermond, 2013) wil de leefbaarheid bevorderen en kinderen de gelegenheid bieden zich te ontwikkelen op sociaal en motorisch vlak. Daarom stelt de gemeente zich ten doel, in samenwerking met bewoners, formele en informele speelruimte te realiseren en te beheren. Voor de formele speelplekken streeft de gemeente naar een evenwichtig verdeeld 'basisvoorzieningsniveau', dat is afgestemd op de speelbehoefte van de doelgroepen. De omgeving van de speelvoorzieningen dient uitdagend te zijn en het samenspelen te bevorderen. Daarbij is de intentie om ook particuliere initiatieven ter verbetering van speelmogelijkheden te ondersteunen. De gemeente Roermond richt zich op drie leeftijdsgroepen: 0 tot en met 5 jaar, 6 tot en met 12 jaar en 13 tot en met 18 jaar. In het beleidsplan wordt gesproken over de formele en informele ruimte. De gemeente Roermond vindt dat waar weinig informele ruimte is om te spelen, een formele speelruimte beschikbaar moet worden gesteld. Per leeftijdsgroep wordt de gewenste afstand van woning tot speelvoorziening gegeven. De gemeente Roermond laat in haar plan naar voren komen dat zij wijken ziet veranderen qua opbouw en leeftijd en dat daarop moet worden ingespeeld. In de gemeente Roermond zijn vier schoolpleinen opengesteld voor het spelen buiten schooltijd.

Bij de uitvoering van de bovenbeschreven plannen wordt duidelijk dat er sprake moet zijn van een combinatie van de verschillende doelgroepen als het gaat om de inrichting van de speelvoorziening. Verder worden er per leeftijdsgroep specifieke aandachtspunten genoemd zoals dat de jongste groep gebruikt maakt van eenvoudige speeltoestellen en de middelste groep behoefte heeft aan meer uitdaging.

In het plan wordt ook gesproken over een aantal trends zoals natuurspeelplaatsen, digitale wereld, pannaveldjes en buiten sporten. De gemeente Roermond benoemt adoptie en sponsoring. Hiermee wordt bedoeld dat het inspecteren en beheer van speeltoestellen een specifieke taak is van de gemeente, maar dat deze taken uitbesteed kunnen worden aan bewoners. De gemeente Roermond wil ook een aantal fysieke aanpassingen doorvoeren zoals het opknappen van bestaande speelvoorzieningen, realiseren van nieuwe speelvoorzieningen en opheffen van speelvoorzieningen. Het idee bij opheffen is dat de aangewezen speelvoorzieningen niet meer worden opgeknapt en bij afschrijving worden weggehaald. Locaties die overbodig zijn worden 'wijkers' genoemd. Verder wordt het belang van burgerparticipatie en communicatie met bewoners over initiatieven aangehaald.

Heerenveen

Het speelplan van Heerenveen is vastgesteld in 2015 (Gemeente Heerenveen, 2015). In dit plan staat beschreven hoe Heerenveen het buitenspelen voor kinderen tot en met 12 jaar wil vaststellen. De gemeente Heerenveen vindt het belangrijk dat alle kinderen letterlijk en figuurlijk de ruimte vinden en krijgen om te spelen. De focus ligt met dit plan meer op kwaliteit dan kwantiteit. De gemeente Heerenveen geeft aan dat deze keuze mede is ingegeven door het beperkte budget dat zij heeft om op dit gebied te investeren: er is geen geld beschikbaar voor het vervangen van speeltoestellen. Door het beperkte budget is de gemeente gedwongen geweest om keuzes maken. Dit betekent bijvoorbeeld speeltoestellen concentreren op centrale plekken. Er is aandacht voor diversiteit in voorzieningen en doelgroepen. Tevens is er aandacht voor niet ingerichte speelomgeving oftewel een kindvriendelijke woonomgeving die stimuleert om te bewegen.

De gemeente Heerenveen wil organisaties bij elkaar zetten die betrokken zijn bij buitenspelen zoals scholen en sportclubs. Een kaart die samen met de wijken en in dorpen in Heerenveen is opgesteld, moet aangegeven waar topplekken en steunplekken zijn. Topplekken zijn grotere toegankelijke speelplekken met divers aanbod voor kinderen van verschillende leeftijden en geslacht. Steunplekken zijn speelplekken die de diversiteit vergroten en bieden iets anders dan standaard speeltoestellen. Daarnaast wordt in het speelplan gesproken over informele plekken en dat zijn plekken waar spelen toevallig ontstaat. Volgens de gemeente Heerenveen kunnen niet alle speeltoestellen worden onderhouden door bezuiniging dus wordt ingezet op vooral de grotere en centrale plekken die bijdragen aan een goede spreiding in de wijk of diversiteit van het spelen vergroten (top- en steunplekken). Buiten de top- en steunplekken wordt gekeken welke speelplekken verwijderd kunnen worden of worden verplaatst. Dit levert uiteindelijk meer budget op voor het onderhoud van de overige speelplekken. De gemeente Heerenveen zet ook in op natuurspelen. Bij (nieuwbouw) plannen/projecten wordt gekeken naar mogelijkheden om te spelen met water en wordt ook gekeken of traditionele speelplekken omgebouwd kunnen worden naar meer natuurlijke speelplekken. De gemeente Heerenveen wil dat meer schoolpleinen een openbare speelgelegenheid worden en dat meer sportvelden opengesteld worden. Via het speellandschap moet in kaart worden gebracht welke scholen en sportvelden de beste keuze zijn. De gemeente Heerenveen ziet kansen om parken meer te benutten als speelmogelijkheden.

3.4 Overeenkomsten en verschillen in lokaal speelruimtebeleid

In tabel 3.1 worden overeenkomsten en verschillen in het lokale speelruimtebeleid van de vijf onderzochte gemeenten op een rijtje gezet.

Tabel 3.1 Overeenkomsten en verschillen in het lokale speelruimtebeleid van de vijf case-gemeenten

Doelgroep afbakening	Alle inwoners	Kinderen met beperking	Leeftijd 0-12	Jongeren
	Rotterdam, Almere, Montferland	Rotterdam, Almere	Alle gemeenten	Roermond
Afbakening buitenspelen	Spelen breed	Omschreven visie	Buitenspelen	
	Rotterdam, Almere, Roermond, Montferland	Rotterdam, Almere	Heerenveen	
Afbakening speelvoorzieningen	Beweeg- en kindvriendelijke woonomgeving	Ook informele speelruimte	Groene speelplekken	Schoolpleinen
	Alle casegemeenten	Alle casegemeenten	Alle casegemeenten	Alle casegemeenten
Motieven speel(ruimte)beleid	Belang ontmoeten naast bewegen	Budgetbeperkingen	Vragen van burgers	Attractiviteit stad
	Alle casegemeenten	Heerenveen, Roermond, Montferland	Rotterdam, Montferland	Rotterdam, Almere
Overeenkomstige speerpunten alle casegemeenten	Concentratie op centrale plekken;	Kwaliteit boven kwantiteit	Samenwerking tussen partijen, met name met bewoners (participatie en inspraak) en scholen	Multifunctioneel gebruik van speelplekken

Doelgroepen

Drie van de vijf beleidsplannen richten zich op alle inwoners: Almere, Rotterdam en Montferland. In de beleidsplannen van Almere en Rotterdam wordt het belang van aandacht voor mensen met een beperking benadrukt. Rotterdam benoemt dat mensen met een lichamelijke en/of verstandelijke beperking in alle leeftijdsfasen laagdrempelige beweegvormen en plekken voor ontmoeting zoeken. In het beleidsplan van Rotterdam wordt bijvoorbeeld aandacht besteed aan de toegankelijkheid. Alle centrale en stedelijke ontmoetingsplekken groter dan 5000 m² moeten toegankelijk zijn voor mensen met een beperking en ook de inrichting moet geschikt en aantrekkelijk zijn. Bij de speerpunten van de gemeente Almere staat vermeld dat spelen voor iedereen is, ook als je een beperking hebt. Bij de centrale plekken wordt aangegeven dat er toegankelijke speelobjecten moeten zijn voor kinderen met een beperking om het samen spelen te stimuleren. In de stukken van de gemeente Almere wordt benoemd dat het inclusief spelen niet perse extra kosten hoeft te betekenen, maar dat het vooral gaat om bewuste terreininrichting. In de beleidsplannen van Roermond, Montferland en Heerenveen wordt niets gezegd over mensen met een

beperking. In de stukken van de gemeente Montferland wordt benoemd dat alle bewoners, jong en oud, participeren en profijt hebben van het vernieuwde speelbeleid.

Het speelruimtebeleid van Heerenveen richt zich op kinderen tot en met 12 jaar en het speelruimtebeleid van Roermond maakt onderscheid in drie leeftijdsgroepen: peuters en kleuters van 0 tot en met 5 jaar, basisschooljeugd van 6 tot en met 12 jaar en jongeren van 13 tot en met 18 jaar.

Afbakening buitenspelen

Vier van de vijf beleidsplannen zijn gericht op het spelen in het algemeen en buitenspelen is daar een onderdeel van. Met name in de beleidsplannen van de gemeenten Almere en Rotterdam is sprake van een visie op spelen en bewegen. In geen van de vijf beleidsplannen wordt het begrip 'buitenspelen' nader afgebakend. Alleen het beleidsplan van Heerenveen is specifiek gericht op buitenspelen. In de beleidsplannen van de gemeente Heerenveen wordt beschreven dat buitenspelen overal kan, dus niet alleen op speelplaatsen. In alle beleidsplannen wordt aangegeven waarom spelen voor kinderen belangrijk is.

Alleen speelplekken of breder?

In alle beleidsplannen wordt gesproken over een beweeg- en kindvriendelijke omgeving. Dit betekent dat de beleidsplannen verder gaan dan alleen de inrichting van speelplekken. De buitenruimte moet aantrekkelijk worden gemaakt en uitnodigen tot bewegen, spelen en ontmoeten. In elk beleidsplan wordt gesproken over formele en informele plekken. De formele plekken kenmerken zich door inrichting met speeltoestellen en informele plekken zijn plekken waar het spelen spontaan kan ontstaan zoals de stoep of een grasveldje. In alle vijf beleidsplannen wordt zowel het belang van formele als informele plekken benadrukt. Samen met de aandacht voor informele plekken komt het ook belangstelling voor groene speelruimte. Alle vijf gemeenten zetten in op meer groene speelplekken, maar vooral de gemeente Almere legt daar de nadruk op in haar beleidsplan 'Samen op avontuur'.

Verder komt in alle vijf beleidsplannen naar voren dat centrale plekken moeten worden gerealiseerd waarbij meerdere doelgroepen samen kunnen spelen. Op centrale plekken moet meer te beleven zijn dan op de andere plekken. Dit gaat soms gepaard met de keuze om andere kleine speelplekken langzaam op te heffen. Vooral Montferland, Roermond en Heerenveen laten dat duidelijk naar voren komen in hun beleidsplan. Deze keuze wordt onder andere ingegeven door te weinig budget voor onderhoud van meerdere kleine speelplekken.

In alle vijf beleidsplannen wordt gesproken over het belang van schoolpleinen voor spelen. Het schoolplein wordt als ontmoetingsplek gezien en het openstellen van schoolpleinen na schooltijd creëert extra mogelijkheden om te spelen. In Roermond zijn vier schoolpleinen opengesteld en in de beleidsplannen van de gemeente Heerenveen wordt de intentie uitgesproken om dit te gaan doen.

Motieven voor beleid en gemeentelijke kaders

In alle vijf beleidsplannen wordt behalve over spelen en bewegen gesproken over ontmoeten op de speelplekken. Zowel de gemeente Rotterdam als de gemeente Almere laten in hun beleidsplan terugkomen dat het speelruimtebeleid bijdraagt aan het aantrekkelijk maken van de stad. Het aantrekkelijker maken van de stad valt binnen andere gemeentelijke kaders. Zo valt het speelruimtebeleid van de gemeente Almere binnen de ambities uit het Collegeakkoord 'Liefde voor de stad' (2018).

Heerenveen, Montferland en Roermond geven aan dat het beschikbare budget een reden is om een speelruimtebeleid op te stellen. Het is niet mogelijk om alle speelplekken te onderhouden en daarom wordt ervoor gekozen om bepaalde speelplekken na afschrijving niet meer te vervangen. Om financiële

redenen kiezen deze gemeentes voor een kleiner aantal kwaliteitsvolle speelplekken in plaats van het aanleggen of onderhouden van een groter aantal speelplekken.

De vragen van de Rotterdammers naar specifieke sport- en spelvoorzieningen in de openbare ruimte waren aanleiding voor het stadsbestuur om in het beleid meer in te spelen op de veranderende behoeften van de gebruikers van de stad onder meer wat betreft speelruimte. Het integrale karakter van het speelruimtebeleid van Rotterdam komt tot uiting in een duidelijke relatie constateerbaar naar beleid op andere terreinen. Het Beleidskader Jeugd vormt een overkoepelend programma op alle inzet die de gemeente doet voor de jeugdigen in de stad.

Ook de gemeente Montferland benoemt dat zij in eerdere jaren vooral ad hoc inging op verzoeken van buurt, wijk of dorp met als gevolg een focus op een beperkte leeftijdsgroep. In het nieuwe beleid spreken zij de intentie uit om beter rekening te houden met de ontwikkeling en leeftijdsopbouw van de wijk of dorp.

De gemeente Almere benoemt specifiek dat de raad geen vastgesteld kader heeft voor een evenwichtige verspreiding en inrichting van speelruimte en in 2018 heeft de Rekenkamer vastgesteld in haar onderzoek 'Lessen beheer en onderhoud openbare ruimte Almere' dat kaderstellingen vanuit de gemeenteraad helpen bij een doelgerichte inzet. Almere benoemt ook dat de Almeerder minder beweegt dan de gemiddelde Nederlander en dat daar iets aan gedaan moet worden.

Speerpunten

De speerpunten van alle beleidsplannen zijn te vinden in bijlage 1. Hieronder een aantal overeenkomsten in de speerpunten tussen de beleidsplannen:

- concentratie op centrale plekken;
- kwaliteit boven kwantiteit;
- inspelen op verschillende leeftijdsgroepen en de behoefte;
- diversiteit en uitdaging in het aanbod;
- samenwerking tussen partijen, met name met bewoners (burgerparticipatie en inspraak) en scholen;
- multifunctioneel gebruik van speelplekken.

Uitvoering

Zowel Rotterdam als Heerenveen hebben geen concreet uitvoeringsplan. In het beleidsplan van Rotterdam wordt aangegeven dat de visie in de uitvoeringsfase verder wordt uitgewerkt. Montferland heeft de uitvoering wel concreet door middel van drie instrumenten: speelwaardekaart, kansenkaart en de pedagogische effect analyse en er is tevens een financieel plaatje gemaakt. Almere heeft een apart concreet uitvoeringsdocument, maar zonder financiën. De uitvoering bij Roermond is redelijk concreet mede door middel van een financiële analyse.

3.5 Caribisch Nederland

Algemeen

De cultuur op een Caribisch eiland is anders dan in Europees Nederland. Al was het maar omdat het leven zich veel meer buiten afspeelt. Andere factoren die een rol spelen zijn het weer en het feit dat het vroeger donker wordt. Omdat de scholen vroeg uit zijn, veel ouders werken en er sprake is van veel gebroken en problematische gezinnen, is het belangrijk dat er een goede opvang na schooltijd beschikbaar is. Ook moeten er voldoende positieve mogelijkheden zijn voor de jeugd voor besteding van hun vrije tijd, zoals sport en cultuur, en een plek voor ontmoeting.

In 2009 werd in een plan van aanpak (ministerie van VWS, 2009) het belang aangegeven van activiteiten na school voor de jeugd vanaf 12 jaar (kinderopvang en naschoolse opvang voor de jeugd tot 12 jaar is een verantwoordelijkheid van de openbare lichamen²⁹). Tot ongeveer 12 jaar is er voor de meeste kinderen op de eilanden wel iets te doen. Voor kinderen ouder dan 12 jaar is het eiland vaak te klein en het aanbod beperkt. Sport helpt tegen de verveling, maar er is slechts een beperkt aantal sporten te beoefenen. De ontwikkelmogelijkheden bij een sport zijn klein, want er zijn niet altijd genoeg medespelers en teams. De rechten van kinderen op recreatie, spel en vrije tijd staan op de eilanden onder druk en dit komt met name door beperkte beschikbare middelen. Ook ontbreken voorzieningen en expertise constateert Kloosterboer (2013d).

In de beleidsdoorlichting Gezondheidszorg, jeugdzorg en publieke gezondheidszorg in Caribisch Nederland (Ministerie van VWS, 2016) wordt de behoefte aan vrijetijdsvoorzieningen en naschoolse opvang opnieuw geconstateerd. Het gaat om de aanwezigheid van activiteiten en toezicht daarbij, waarbij de jeugd op een positieve manier leert hun vrije tijd te besteden, zodat zij hun talenten ontwikkelen en leren iets bij te dragen aan de maatschappij. Verder wordt wenselijk gevonden dat er fysieke plekken zijn waar de jeugd terecht kan (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2016).

Enig inzicht in het feitelijk beweeggedrag van kinderen en jongeren in Caribisch Nederland geeft het Unicef-rapport Situatietanalyse kinderen en jongeren in Caribisch Nederland (Unicef, 2019). Het beschrijft de manier waarop de regering en haar partners op lokaal niveau sinds 2013 aan de slag zijn gegaan met het verbeteren van de rechten van kinderen op Saba, Sint-Eustatius en Bonaire. Volgens het gezondheidsonderzoek van 2017 beweegt 27 procent van de kinderen in Caribisch Nederland tussen 2 en 17 jaar niet voldoende om van de positieve gezondheidseffecten van lichaamsbeweging te kunnen profiteren. Van de Sabaanse jongeren voldoet bijna de helft (48%) aan de beweegnorm, zie tabel 3.1.

Tabel 3.1 Percentage bewegen volgens beweegnorm, overgewicht en obesitas onder de jeugd en totale bevolking in Caribisch Nederland in 2019 (in procenten)

		Voldoet aan de beweegnorm (%)	Matig overgewicht (%)	Obesitas (%)
Bonaire	2-17 jaar	25,3	16,2	11,6
Sint-Eustatius	2-17 jaar	29,4	16,7	25,0
Saba	2-17 jaar	48,4	12,5	13,7
Totaal Caribisch Nederland	2-17 jaar	27,4	16,0	13,7
Totaal Caribisch Nederland	Kinderen en volwassenen	49,2	31,4	31,0

Bron: Unicef, 2019, Bewerking: Mulier instituut.

De sport- en preventieovereenkomsten die in 2019 zijn gesloten tussen de openbare lichamen en het ministerie van VWS bieden onder andere mogelijkheden om gezondheidsbevorderende programma's op scholen uit te breiden, bijvoorbeeld door de inzet van buurtsportcoaches en uitbreiding van de JOGG-aanpak (ministerie van VWS, 2019c). VWS stelt jaarlijks 1,5 miljoen euro beschikbaar voor een gezonder Caribisch Nederland, met meer aandacht voor preventie en het belang van een gezonde leefstijl. De akkoorden met de openbare lichamen bevatten de volgende thema's: obesitas, problematisch alcoholgebruik, roken en drugsgebruik, sport en lichaamsbeweging, seksuele gezondheid en vitale organisaties op het gebied van sport en preventie (Unicef, 2019).

²⁹ De Wet openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (WolBES) stelt de drie openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba in, in de zin van artikel 134 van de Nederlandse grondwet. Deze eilanden functioneren als 'bijzondere gemeenten' van Nederland.

Bij de ondertekening opende staatssecretaris Blokhuis met de plaatsvervangend regeringscommissaris Stegers en directeur Meijer van de Cruyff Foundation het vernieuwde Cruyff Court op Sint-Eustatius. Het Cruyff Court vormt het letterlijke hart van het sporten en bewegen op het bovenwindse eiland. Op Bonaire sprak de staatssecretaris met de vakgroep bewegingsonderwijs in oprichting. Deze vakgroep gaan niet alleen zorgen voor het bewegingsonderwijs op het eiland, maar gaan ook helpen om tot een breed sport- en beweegaanbod voor iedereen te komen (Ministerie van VWS, 2019a).

Bonaire

Uit onderzoek van Lagendijk (2009) blijkt dat Bonaire redelijk voldoende publieke sportvoorzieningen heeft. Hierbij valt te denken aan kunstgrasvoetbalvelden, trapveldjes in wijken, een sporthal en meerdere gymzalen. Verder wordt geconcludeerd dat de kwaliteit van deze voorzieningen veelal onder de maat is.

De speelmogelijkheden voor kleine kinderen zijn beperkt en het aantal gymzalen is niet toereikend. Er is onder andere een speeltuin in het stadscentrum, in particulier beheer, maar in verband met beperkte mogelijkheden voor (openbaar) vervoer is het lastig voor moeders om met hun kleine kinderen daarheen te gaan (Kloosterboer, 2013a). Toch wordt deze speeltuin volop gebruikt door het vaak ontbreken van meerdere van deze laagdrempelig toegankelijke speelvoorzieningen in de wijken. Er is altijd wel iets te doen, van spelende kinderen tot verjaardagfeestjes voor jong en oud. Het is een voorbeeld voor hoe het wél kan op Bonaire. Het vervoer in Bonaire is grotendeels gemotoriseerd: auto's of scooters kenmerken het straatbeeld. Er is geen sprake van openbaar vervoer op Bonaire. Fietsen zou een goed alternatief kunnen zijn voor korte afstanden, toch wordt er weinig gefietst. Dit heeft te maken met een gebrek aan fietspaden, het gevaarlijke (vracht)verkeer, de slechte wegen en het feit dat de huidige verkeersdeelnemers niet gewend zijn aan fietsers in het verkeer.

Verveling is een van de grootse zorgpunten van kinderen en jongeren. Zowel kinderen en jongeren als volwassenen geven aan dat de buurt onvoldoende activiteiten biedt en te weinig uitdagingen heeft voor kinderen en jongeren. Kinderen en jongeren vinden dit een belangrijker punt dan de volwassenen. Zij noemen expliciet dat de activiteiten die er zijn, niet bereikbaar zijn omdat goed vervoer ontbreekt en de verkeerssituatie te onveilig is. Daarnaast kan het op straat onveilig zijn. Kinderen en jongeren willen hier zo snel mogelijk een oplossing voor (Kloosterboer, 2013a).

Veel kinderen en jongeren geven aan dat er te weinig voor hen te doen is op Bonaire. Er zijn te weinig activiteiten waar ze in hun vrije tijd naar toe kunnen gaan. "Het enige leuke nu is zwemmen en een beetje sport." "We vervelen ons. Niemand wil op Bonaire blijven als het vakantie is. Er is zelfs geen leuke speeltuin voor kleinere kinderen." De zee wordt unaniem genoemd als leuk aan Bonaire. Deskundigen zeggen dat er vooral weinig mogelijkheden zijn voor kinderen van 12 jaar en ouder. Buurthuizen zouden hiervoor ingeschakeld kunnen worden (Verheul & de Jong, 2016). De afgelopen periode heeft het openbaar lichaam een aantal buurthuizen opgeknapt en er zijn plannen om de andere buurthuizen ook op te knappen en meer activiteiten bij de buurthuizen te organiseren.

Saba

In het rapport van Unicef (Kloosterboer, 2013b) staat dat er weinig bekend is over mogelijkheden voor jeugd op het eiland Saba. Saba heeft een multifunctioneel Cruyff Court, een sportzaal bij de middelbare school, een outdoor fitnesspark, twee speeltuinen en twee basketbalvelden. Op het eiland is geen openbaar zwembad. De kinderen krijgen op school twee uur per week gymles. De Child Focus Foundation organiseert sportactiviteiten voor kinderen en biedt ook zwemlessen aan. Deze activiteiten zijn over het eiland verdeeld. Deze stichting ontvangt subsidie van het Openbaar lichaam Saba.

De kinderen vinden dat er te weinig leeftijdsgenoten op het eiland wonen en ze vinden dat op het eiland niet veel wordt georganiseerd (Kloosterboer, 2013b).

Een recente positieve ontwikkeling is de zogenaamde ‘after school clubs’. Dit zijn door middelbare scholieren zelf geleide clubs die uiteenlopende activiteiten organiseren (sport, cultuur, et cetera). Ook is er een buurtsportcoach op het eiland die sporten en bewegen stimuleert.

Sint-Eustatius

Ook over mogelijkheden voor de kinderen en jongeren op Sint-Eustatius is weinig bekend. Sint-Eustatius heeft een sportcomplex met openluchtzwembad, sporthal en fitnesscentrum, een Cruyff-court, een outdoor fitnesspark en een honkbalveld. Scholen en de naschoolse opvang gebruiken dit complex ook. Op het eiland zijn twee tennisbanen, een voetbalveld, meerdere basketbalvelden en diverse speeltuinen aanwezig. De jeugd op het eiland kan ongeveer tien sporten beoefenen mede dankzij de buurtsportcoaches van de sportstichting. Voetbal, softbal, basketbal, zwemmen en volleybal hebben een redelijke omvang en hebben ook eigen verenigingen op het eiland die competities organiseren. De mensen op het eiland stoppen meestal rond de leeftijd van 20 jaar bij de sportvereniging. Daarnaast heeft het eiland te maken met een vrijwilligersprobleem. De kinderen geven aan dat zij zich af en toe vervelen. Sport biedt de kinderen een goede mogelijkheid om hun vrije tijd te besteden (Kloosterboer, 2013c).

Al met al kan worden geconcludeerd dat van het aanbod aan sportvoorzieningen voor kinderen en jongeren in Caribisch Nederland nog wel een redelijk beeld bestaat en daarop ook gericht beleid wordt gevoerd. Desondanks is er meer aandacht nodig voor goed beheer en onderhoud van deze voorzieningen. Er zijn relatief weinig toegankelijke en veilige speelplekken in de woonwijken aanwezig op Caribisch Nederland in vergelijking met Europees Nederland. Beleid gericht op buitenspelen is minder expliciet aanwezig. Het is daarom aan te bevelen om bij de implementatie van het Caribisch Sport- en Preventieakkoord aandacht te besteden aan buitenspelen.

4. Beleid voor buitenspelen in andere Europese landen

4.1 Algemeen

In internationaal beleidsperspectief is voor het thema buitenspelen een aantal internationale verdragen en beleidskaders van belang.

Kinderrechten verdrag VN

In artikel 31 van de United Nations Convention on the Rights of the Child (CRC) is het recht om te spelen, rusten, recreatie en vrije tijd verankerd: *“Staten die partij zijn, erkennen het recht van het kind op rust en vrije tijd, op deelneming aan spel en recreatieve bezigheden passend bij de leeftijd van het kind, en op vrije deelneming aan het culturele en artistieke leven”*. Dit is een internationaal verdrag dat de minimale behandelstandaard vaststelt waarop kinderen recht hebben. Spelen wordt door het Comité voor de Rechten van het Kind gedefinieerd als 'elk gedrag, activiteit of proces dat door kinderen zelf wordt geïnitieerd, gecontroleerd en gestructureerd; het vindt plaats wanneer en waar kansen zich voordoen' (VN-commissie voor de rechten van het kind, 2013). De commissie merkt op dat kinderen een spontane drang hebben om te spelen en mogelijkheden zullen zoeken om dit te doen in de meest ongunstige omgevingen; daarom dringt het er bij de staten op aan bepaalde voorwaarden te scheppen waarmee kinderen hun artikel 31-rechten maximaal kunnen realiseren (VN-Comité voor de rechten van het kind, 2013). Dergelijke omstandigheden omvatten ruimte en mogelijkheden om buiten te spelen zonder begeleiding in een gevarieerde en uitdagende fysieke omgeving, naast mogelijkheden om te ervaren, te communiceren met en te spelen in natuurlijke omgevingen en de dierenwereld (VN-Comité voor de rechten van het kind, 2013).

VN-verdrag handicap

Het VN-verdrag handicap trad op 14 juli 2016 in Nederland in werking. Vaak wordt ook de afkorting CRPD gebruikt: Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Doel van het verdrag is het bevorderen, beschermen en waarborgen van de mensenrechten van mensen met een beperking. Grondbeginselen in het verdrag zijn toegankelijkheid, persoonlijke autonomie en volledige participatie. Het is belangrijk dat de overheid bij het maken van beleid en wetgeving rekening houdt met deze grondbeginselen. In het verdrag is aangegeven wat de overheid moet doen om ervoor te zorgen dat de positie van mensen met een beperking verbetert.

Europese Normcommissie

In Europees verband zijn afspraken gemaakt over veiligheidseisen waaraan speeltoestellen moeten voldoen. Speeltoestellen moeten op zo'n manier worden ontworpen dat het risico van het spelen op het toestel duidelijk is voor het kind. Het beoogde niveau van veiligheid staat beschreven in Europese normen (NEN, Z.D.). De norm EN 1176 werd oorspronkelijk gepubliceerd op 1 januari 1999. De norm wordt in zeven delen gepubliceerd en is sindsdien volledig herzien in 2008; eind 2017 werd een verdere herziening van de delen 1, 2, 3, 4 en 6 gepubliceerd die op 1 november 2018 van kracht werd. Deze normen bestaan uit verschillende delen voor: glijbanen, schommels, draaitoestellen, kabelbanen, veerelementen, omsloten toestellen en klimnetten. De Europese normen worden regelmatig vernieuwd vanwege het soort speeltoestellen dat verandert, om fouten te verwijderen en omdat experts nog weleens terugkomen op veiligheidsoordelen. Kinderen hebben speelplaatsen nodig die toegankelijk, stimulerend en vooral veilig zijn. We moeten kinderen de kans geven om te leren over risico's en gevolgen in een gecontroleerde omgeving.

Het doel van de normen is:

- veiligheidscriteria vaststellen;
- het ontwerp en de fabricage van apparatuur vergemakkelijken;
- als hulp bij communicatie en handel;
- vertrouwen geven in het product;
- het verhogen van de veiligheid van kinderen;
- zorgen voor een gelijk speelveld voor fabrikanten en kopers;
- het verhogen van ontwerpflexibiliteit (hags aneby ab, z.d.).

In internationaal verband is een aantal organisaties actief dat zich richt op kennisuitwisseling en belangenbehartiging betreffende de kindvriendelijke woonomgeving (UNICEF Child friendly cities - <https://childfriendlycities.org>) en buitenspelen (International Play Association - IPA - <http://ipaworld.org>). Bij deze organisaties zijn ook Nederlandse instanties en experts aangesloten.

4.2 Scandinavië

friluftsliv

De Scandinavische landen hebben een lange geschiedenis van buitenleven en buitenleven is een onderdeel van hun cultuur. Het concept 'friluftsliv' speelt een prominente rol in alle Scandinavische landen: Noorwegen, Zweden, Denemarken, Finland en IJsland (Emmelin et al., 2010). Friluftsliv betekent 'leven in de vrije natuur' en vooral het respecteren daarvan. Het is een leefstijl waarbij je afstand neemt van alles dat niets met de natuur te maken heeft. In de Scandinavische landen heerst een relatief koud klimaat, maar er zit een grote variatie tussen de seizoenen. Aan de kust zijn de winters milder dan in het binnenland. Het weer weerhoudt mensen in Scandinavië er niet van om naar buiten te gaan. In Scandinavië zijn flexibele werkuren een algemeen goed en stimuleren veel bedrijven dat ouders beide deelnemen aan het gezinsleven inclusief het buitenleven. Dit betekent dat men overdag kan genieten van friluftsliv en dan 's avonds werken. Er zijn zelfs belastingvoordelen voor bedrijven die friluftsliv stimuleren.

Op 1 september 2009 trad in Noorwegen een parlementaire wet in werking, bekend als Markaloven (de Marka-wet). Deze wet is bedoeld om 'het buitenleven, natuurbelevissen en sport aan te moedigen en te accommoderen, en om het rijke en gevarieerde natuurlijke landschap te behouden, inclusief fysieke culturele kenmerken' (Ministry of Environment, 2009a). De wetgeving illustreert in hoeverre friluftsliv een politieke, sociale en culturele waarde is in Noorwegen, geworteld in het democratische principe dat iedereen vrije toegang heeft tot publieke en private grond zolang men dit met respect doet. Deze toegang is gegarandeerd voor de afgelopen 60 jaar, op grond van een wet van 1957. Alle Scandinavische landen hebben de Internationale UN Convention voor de Rechten van het Kind ondertekend en erkennen daarmee dat kinderen het recht hebben om te spelen.

Finland

Natuur- en milieuonderwijs hebben een lange traditie in Finland. De eerste natuurreizen en excursies, als informeel onderdeel van schoolkampen, werden in de jaren vijftig uitgevoerd. Ze werden toegevoegd aan de officiële programma's in de jaren zeventig. De eerste natuurschool in Finland, Naturskolan Uttern, werd opgericht in 1986. Sinds 2007 hebben de natuurscholen zich verzameld onder het LYKE-netwerk (IUCN Commission on Education and Communication, 2016). In 2011 heeft Finland 26 natuur- en milieuscholen (NES). De NES kan een onderdeel zijn van formeel onderwijs op alle niveaus, van kleuterschool tot universiteiten. Een NES behoort meestal tot een kleuterschool of basisschool. Het educatieve idee richt zich op de kennis van de natuur, natuuroefeningen, het verwerven van natuurinformatie en studievaardigheden. Het doel is dat leerlingen mensen begrijpen als een onderdeel

van de natuur. Een belangrijk doel is om milieugevoeligheid en interesse in de natuur te bevorderen en een verantwoorde levensstijl te bevorderen (Jeronen & Jeronen, 2011).

Outdoor- en natuuractiviteiten worden in verschillende mate opgenomen in het onderwijs, omdat het nationale basiscurriculum (zowel voor basis- als voor voorgezet onderwijs) een mogelijkheid biedt voor buitengericht leren op bijna alle schoolniveaus. Op Finse scholen staat de term 'buitenonderwijs' voor lesgeven en leren buiten de klas (Jeronen & Jeronen, 2011; Marttila, 2013). Hoewel Finse leraren tot op zekere hoogte de vrijheid hebben om te beslissen hoe zij de inhoud en doelen van het curriculum realiseren, zijn de belangrijkste ideeën van de huidige onderwijsideologie te vinden in het curriculum. Het gaat niet alleen om buitenspelen, maar ook om omgaan met de natuur. Het curriculum benadrukt nieuwe pedagogische benaderingen als zinvol en stimuleert het gebruik van verschillende leeromgevingen, zoals buiten de klas. De nadruk is verschoven van een schoolomgeving binnen het schoolgebouw naar een omgeving buiten het schoolgebouw (Marttila, 2013; Sarivaara & Uusiautti, 2017). Het beleid is in 2016 geïntroduceerd, er zijn nog geen lange termijn effecten bekend met betrekking tot buitenspelen. De resultaten van een pilot studie (Finish Schools on the MOVE) zijn wel veelbelovend: deze bespreken we in de sectie 'basisscholen'.

Kleuterscholen

Kinderen in Finland beginnen op zesjarige leeftijd met een niet-verplichte, op een leerplan gebaseerde kleuterschool (kleuteronderwijs). Kleuteronderwijs wordt aangeboden op een school of als onderdeel van de kinderopvang. Kleuteronderwijs heeft als doel om het leervermogen van kinderen te verbeteren door hen nieuwe kennis en vaardigheden aan te leren door te spelen. Volgens de principes van het nationale basiscurriculum moet het leren in de kleuterschool gebaseerd zijn op spelen en ontdekken (Hyvonen, 2011).

Joy in Motion is een landelijk programma voor lichaamsbeweging en welzijn gericht op voorschoolse educatie en zorg (ECEC). Het kwantitatieve doel binnen het Joy in Motion programma is dat jonge kinderen elke dag ten minste twee uur fysieke activiteit hebben en dat is ongeveer twee derde van de aanbevolen fysieke activiteit op een dag. Het kind moet elke dag op verschillende manieren en in alle seizoenen basismotorische vaardigheden oefenen. Zowel ouders als personeel van kinderdagverblijven wordt door het Ministerie van Onderwijs en Cultuur geadviseerd aan buitenactiviteiten deel te nemen (Ministry of Education and Culture, 2016).

Basisscholen

Kinderen gaan vanaf hun zevende jaar naar de basisschool en krijgen les van een klasleraar die bijna alle vakken geeft. Volgens het nationale curriculum zouden scholen creativiteit bij activiteiten, ervaringen en spelen moeten bevorderen; ze moeten leren inspireren en samenwerkingsactiviteiten, sociale flexibiliteit en verantwoordelijkheid ondersteunen. Ze moeten ook het vermogen verbeteren om verschillende vaardigheden te oefenen (Hyvonen, 2011).

Naast de richtlijn voor bewegen voor schoolgaande kinderen werd in 2008 ook aanbevolen dat kinderen niet meer dan twee uur na elkaar zitten en dat schermtijd wordt beperkt tot twee uur per dag. 'Het nationale Finse Schools on the Move (FSM)-programma is in 2010 gelanceerd om deze nationale beweegrichtlijnen in alle scholen te implementeren en de schooldag actiever en aangenamer te maken. Er is een brede politieke acceptatie van deze acties om bewegen bij kinderen en jongeren in Finland te stimuleren. Momenteel maakt het FSM-programma deel uit van het overheidsprogramma en is het een belangrijk project met betrekking tot de ontwikkeling van leeromgevingen in het basisonderwijs: "Het project "Schools on the Move" zal in het hele land worden uitgebreid om elke dag een uur bewegen te garanderen". Alle actoren op het terrein van scholen en kinderdagverblijven, ouders, vrienden, sportclubs zijn nodig om kinderen aan te moedigen en kinderen en jongeren kansen te bieden om het doel van minimaal zestig minuten bewegen per dag te bereiken. Deze zestig minuten kunnen op verschillende manieren worden bereikt: door lopen of fietsen van en naar school, tijdens de les lichamelijke opvoeding

en fysiek actieve pauzes op school, door deel te nemen aan naschoolse activiteiten georganiseerd door sportclubs en andere verenigingen, evenals door fysiek actief spelen buitenshuis. Gemeenten spelen een belangrijke rol bij het nemen van beleidsmatige beslissingen die dit gemeenschappelijke doel ondersteunen (Haapala et al., 2017).

In januari 2017 had meer dan drie kwart (77%; 1878 van 2449) van alle basisscholen zich bij het programma aangemeld. Onderzoek heeft laten zien dat kinderen op FSM-scholen meer bewegen tijdens de pauze en gedurende de schooldag, meer pauze hebben die in de buitenlucht worden doorgebracht, actiever pendelen naar school tijdens de winter en grotere betrokkenheid van leerlingen bij de planning van schoolactiviteiten (Blom, Tammelin, Laine, & Tolonen, 2018).

IJsland

In IJsland wordt de natuur beschouwd als belangrijk en goed voor kinderen (Norðdahl & Jóhannesson, 2015). Deze nadruk op het buitenleven heeft een lange traditie in IJslandse kleuterscholen (kinderen van één tot zes jaar). Kinderen spelen elke dag buiten (Norðdahl & Jóhannesson, 2016). Het in 2011 nieuwe curriculum voor kleuterscholen bevat een speciaal hoofdstuk over de leeromgeving, waarin wordt benadrukt dat de leeromgeving zich zowel binnen het schoolgebouw als buiten bevindt, in de speeltuin en in de nabijheid van de school, en zowel de natuur als de kunstmatige omgeving omvat. De speeltuin wordt beschouwd als een belangrijke leeromgeving die mogelijkheden moet bieden voor vragen van kinderen en voor het vergroten van mogelijkheden, en moet "diversiteit bieden in landschap, bodem, planten en materialen waar kinderen toegang toe hebben" In 82 procent van de beleidsdocumenten van de gemeenten wordt het buitenleven besproken als een leeromgeving. Vaak wordt buitenonderwijs besproken als een benadering van lesgeven zonder te wijzen op welk leerdoel het zich richt. Het nationale curriculum voor zowel de kleuterscholen als overige schoolniveaus bevelen het sterk aan om het buitenleven te gebruiken als leeromgeving (Norðdahl & Jóhannesson, 2015).

IJslandse kleuterscholen zijn verplicht om alle buitenspeelplaatsen geheel of gedeeltelijk te voorzien van hekwerk om kinderen te beschermen tegen mogelijke risico's in de omgeving. Elk jaar wordt een aantal kleuterscholen gecontroleerd op naleving van deze wet (Wilkinson, 2015). Interessant is dat in andere wetgevingsdocumenten de buitenomgeving niet zoveel wordt besproken als in de voorschriften voor kleuterscholen. Norðdahl en Jóhannesson (2015, p.7) beschrijven dit als de 'stilte' van de buitenomgeving. Uit hun onderzoek bleek dat hoewel de combinatie buitenspelen en het onderwijs in het curriculum wordt benadrukt, dit niet wordt ondersteund door wet- en regelgeving (Wilkinson, 2015).

4.3 Verenigd Koninkrijk

In 2008, 2010, 2014 en 2016 is een 'Four Nations Play Symposium' gehouden (Wales, Noord-Ierland, Engeland en Schotland). Het algemene doel van het symposium was om discussie, debat en dialoog te stimuleren met betrekking tot de ontwikkeling en implementatie van speelbeleid en -strategie die kinderen in elk van de vier landen van het Verenigd Koninkrijk ten goede zal komen en de context kan helpen bepalen voor een reactie van het Verenigd Koninkrijk op de Verenigde Naties Verdrag inzake de rechten van het kind (UNCRC) artikel 31. Alle landen van het Verenigd Koninkrijk hebben de Internationale UN Convention ondertekend en erkennen daarmee dat kinderen het recht hebben om te spelen.

Playing Out is een non-profit organisatie door ouders opgezet om buitenspelen in het Verenigd Koninkrijk te stimuleren. Het idee hierachter is dat bewoners van straten en/of buurten zelf het initiatief nemen om buitenspelen te stimuleren door eens in de zoveel tijd te zorgen voor een tijdelijke wegafsluiting. Dit moet altijd in samenspraak gaan met de gemeente. De mogelijkheid om een weg af te sluiten is erg afhankelijk van het beleid van een gemeente. In Bristol is men bijvoorbeeld begonnen met het organiseren van eenmalige straatfeesten (PlayingOut, z.d.).

Engeland

In april 2008 werd Play England gekozen door het 'Department for Children, Schools and Family' (DCSF) om projectdiensten en ondersteuning te leveren aan lokale autoriteiten die financiering ontvangen voor het programma 'The Play Strategy'. De overheid heeft £ 235 miljoen aan het programma toegekend om meer en veiligere speelplekken te maken. Play England werd tevens gevraagd om de lokale autoriteiten uit te dagen om hun plannen uit te voeren (Davis, 2008). Play England is opgericht in 2006. Play England is de nationale liefdadigheidsorganisatie voor kinderen in Engeland. Play England werkt om betere speelmogelijkheden voor kinderen en jongeren in heel Engeland te ondersteunen.

De strategie geeft een visie op spelen (Davis, 2008):

- bewaakte en onbewaakte plaatsen voor vrije speelplekken in elke woonwijk;
- lokale buurten die veilig zijn, interessante plekken om te spelen;
- routes naar speelruimte voor kinderen die veilig en toegankelijk zijn voor iedereen;
- parken en open ruimtes die aantrekkelijk, goed onderhouden en goed gebruikt zijn;
- kinderen en jongeren die een duidelijk belang hebben in de openbare ruimte;
- kinderen en jongeren spelen op een manier die andere mensen en eigendommen respecteert;
- kinderen en gemeenschappen nemen een actieve rol in de ontwikkeling van lokale speelruimtes;
- speelruimtes die aantrekkelijk, gastvrij, aantrekkelijk en toegankelijk zijn voor alle lokale kinderen.

De speelstrategie beschrijft vijf overkoepelende actiegebieden om de speelmogelijkheden voor alle kinderen en jongeren te verbeteren (Davis, 2008):

- meer plekken om te spelen;
- ondersteunend spel tijdens de kindertijd;
- veilig spelen;
- kindvriendelijke gemeenschappen;
- spel inbedden in lokale prioriteiten.

Na vier jaar is er een evaluatie gedaan (2006 tot 2010). Uit de evaluatie bleek dat Play England de verwachtingen heeft overtroffen, en een belangrijke rol heeft gespeeld in de grote vooruitgang in het spelbeleid, de praktijk en de uitvoering gedurende deze periode. Er zijn interviews gehouden met een breed scala van belanghebbenden en gebruikers van diensten, evenals gegevens verzameld van medewerkers van Play England, overheidsdiensten, het Big Lottery Fund, lokale autoriteiten en vrijwilligers- en gemeenschapsorganisaties. Het rapport constateert dat Play England veel heeft bereikt in vier jaar - in sommige gevallen boven verwachting (Blades & Gill, 2010).

In 2010 is 'The Play Strategy' door de coalitieregering losgelaten. De UN heeft haar zorgen hierover uitgesproken (Child in the City, 2016). Tegenwoordig hebben lokale overheden zelf een 'play strategy'.

In Engeland zetten verschillende organisaties zich in voor bevordering van de hoeveelheid buitenspelen zoals Play England Chair, Children's Play Policy Forum, Learning Trough Landscapes, National Playing Fields Association en National Children's Bureau. Outdoorplay UK, Playlink en Forestry England zetten zich in voor het activiteitenaanbod.³⁰

³⁰ Deze lijst met organisaties is niet volledig, maar op basis van wat er gevonden is.

Schotland

In juni 2013 lanceerde de Schotse regering de eerste nationale speelstrategie van Schotland voor Schotland: *Our Vision*. Deze strategie is gebaseerd op de opvattingen van kinderen en jongeren, ouders en verzorgers, de speelsector en anderen die betrokken zijn bij het welzijn van kinderen. De regering wil dat Schotland de beste plaats is om op te groeien (The Scottish Government, 2013).

De speelstrategie van Schotland is gericht op het verbeteren van de spelervaringen van alle kinderen en jongeren, inclusief mensen met een handicap of met een achtergestelde achtergrond. Het is bedoeld om ervoor te zorgen dat alle kinderen en jongeren toegang hebben tot speelmogelijkheden die afwisseling, avontuur en uitdaging bieden. Alle kinderen moeten vrij en veilig kunnen spelen terwijl ze leren omgaan met risico's en keuzes maken over waar, hoe en wanneer ze spelen op basis van hun leeftijd, stadium, vaardigheden en voorkeur. In het plan wordt beschreven dat vooral buitenspelen, in natuurlijke omgevingen, gunstig is en ervaringen biedt die niet binnen kunnen worden opgedaan. Bij kinderdagverblijven en school speelt het personeel in de beginjaren een belangrijke rol bij het maximaliseren van buitenspeelervaring voor kinderen (The Scottish Government, 2013).

In de speelstrategie wordt het '*Curriculum for Excellence*' genoemd. Dit curriculum moet de speelse benaderingen binnen de schoolcontext bevorderen. Via '*Outdoor Learning*' wordt het creatieve gebruik van het buiten zijn gestimuleerd als context om kinderen en jongeren te helpen hun vaardigheden te ontwikkelen voor leren, werken en leven in een complexe en veranderende wereld. Vrij buitenspelen biedt volgens de regering een manier om op een dagelijkse basis bepaalde buitenervaringen te krijgen. Er is groot potentieel voor vrij buitenspelen voor en na school, tijdens pauzes en via buitenschoolse opvang. In deze strategie wordt benadrukt dat veilige buitenspeelplaatsen op school belangrijk zijn omdat veel kinderen daar het grootste gedeelte van hun tijd doorbrengen. Als de buitenspeelplaatsen ook buiten schooluren beschikbaar zijn, dan zou dat nog meer mogelijkheden opleveren voor kinderen. Volgens de Schotse overheid is het belangrijk dat deze mogelijkheden er voor alle kinderen zijn, dat deze speelplaatsen veilig blijven en dat kinderen er in alle weersomstandigheden kunnen spelen (The Scottish Government, 2013).

Verder wordt in de speelstrategie beschreven dat kinderen en jongeren toegang moeten hebben tot speelruimtes zoals parken of informele ruimtes waar ze willen spelen. Schone, veilige en gastvrije speelruimte voor kinderen en jongeren om te spelen en elkaar te ontmoeten op plekken waar ze door anderen niet als overlast worden beschouwd. Deze interessante buitenruimtes moeten worden ontworpen in samenwerking met kinderen en jongeren (The Scottish Government, 2013).

Speelmogelijkheden in de buitenlucht zijn voor elke leeftijd nodig. Volgens de Schotse regering verdienen kinderen, naarmate ze ouder worden, de kans nodig om door buiten te spelen hun onafhankelijkheid te ontwikkelen. Kinderen kunnen hierbij belangrijke levensvaardigheden in de echte wereld ontwikkelen en oefenen. De speelstrategie benadrukt dat de angst voor buitenspelen het buitenspelen beperkt en dat deze angsten moeten worden afgewogen tegen de voordelen (The Scottish Government, 2013).

De volgende organisaties zetten zich in om het buitenspelen in Schotland te bevorderen: Play Scotland, Smart Play Network, Grounds for Learning, International Play Association, BBC Scotland, Children in Need, Early Years Scotland, YouthLink Scotland, Inspiring Scotland, Scotland's Play Council, Jeely Piece Club en Capability Scotland.

Wales

De regering van Wales hecht grote waarde aan spelen en het belang ervan in het leven van kinderen in de samenleving. Wales meent dat kinderen een fundamenteel recht hebben om te kunnen spelen, dat spelen essentieel is voor hun plezier in het leven en bijdraagt aan hun welzijn. Spelen is cruciaal voor de

ontwikkeling van cognitieve vermogens van kinderen en voor fysieke, sociale en emotionele ontwikkeling. Het staat vast dat dit niet alleen het leven van kinderen ondersteunt, maar ook het welzijn van hun families en de bredere gemeenschap: “Spel is zo cruciaal voor alle kinderen bij de ontwikkeling van hun fysieke, sociale, mentale, emotionele en creatieve vaardigheden dat de samenleving elke gelegenheid moet zoeken om het te ondersteunen en een omgeving te creëren die het bevordert. Bij het nemen van beslissingen op alle overheidsniveaus moet rekening worden gehouden met de impact van die beslissingen op de speelmogelijkheden van kinderen” (Welsh Government, 2014, p. 4).

De regering van Wales formuleerde samen met belanghebbende organisaties in 2002 een Play-beleid en het in 2006 Play Policy-implementatieplan. In het plan stelt de Welsh regering dat het noodzakelijk is dat ook lokale autoriteiten, hun partners en andere belanghebbenden werken aan het doel om een speelvriendelijk Wales te creëren en de kinderen uitstekende mogelijkheden bieden om te spelen. Dit inzicht heeft haar weerslag gekregen in het koninklijk besluit ‘Kinderen en gezinnen’ voor Wales in 2010 waarin een paragraaf over speelmogelijkheden opgenomen werd.

Daarnaast wordt sinds 2009 het belang erkend van een beweegvriendelijke omgeving die het voor mensen gemakkelijker en veiliger maakt om fysiek actief te zijn. Actief spelen van kinderen draagt bij aan de fysieke gezondheid en fitheid, zowel tijdens de kindertijd als in het latere leven. Vanaf 1 juli 2014 zijn de lokale autoriteiten verplicht om voldoende speelmogelijkheden voor kinderen te waarborgen, voor zover redelijkerwijs mogelijk. Daartoe moeten lokale autoriteiten informatie bijhouden en publiceren over speelmogelijkheden voor kinderen in hun omgeving. Wales is het eerste land ter wereld dat een dergelijke verplichting instelt binnen zijn wetgevingskader (Welsh Government, 2014).

Verder staat in het speelbeleidplan over buitenspelen het volgende:

- Speelmogelijkheden in de openbare ruimte en ingerichte speelruimtes zijn, behalve in uitzonderlijke omstandigheden, gratis toegankelijk voor kinderen en eventuele begeleidende volwassenen.
- Lokale stedelijke en dorpsplannen spelen een belangrijke rol bij het voorzien in speelruimte voor kinderen. Als onderdeel van de voorbereiding van het lokale ontwikkelingsplan moet de beschikbaarheid van speelruimte worden beoordeeld. Daarbij wordt de geschiktheid als speelruimte van straten en openbare ruimte nagegaan en worden de formele en informele spelvoorzieningen en -kansen in kaart gebracht. Waar voorzieningen als ontoereikend zijn beoordeeld moet het ontwikkelingsplan duidelijk maken hoe de lokale overheid van plan is speelruimte te bieden in de desbetreffende woonomgevingen.
- Het lokale ontwikkelingsplan erkent en speelt in op de behoefte aan buitenspelen van kinderen van verschillende leeftijden.

In 2018 kondigt minister voor kinderzaken een impuls aan van £ 1,7 miljoen voor spelen in Wales (the Welsh Government, 2018).

De volgende organisaties zetten zich in voor bevordering van het buitenspelen in Wales: Play Wales, Children, Young People and Families Division, SkillActiv en Children in Wales.

4.4 Ierland

In Ierland wordt het belang van spelen met betrekking tot de algemene gezondheid en het welzijn van kinderen, dat zich uitstrekt tot in de kindertijd en daarbuiten, algemeen erkend. De nationale richtlijnen voor bewegen voor Ierland komen met die in Nederland overeen en bepalen dat kinderen en jongeren (van 2 tot 18 jaar) elke dag minimaal zestig minuten op een gematigd tot krachtig niveau zou moeten bewegen en dat minimaal drie keer per week spierversterkende, flexibiliteits- en botversterkende oefeningen moeten worden gedaan.

Op nationaal niveau wordt toegang tot speel- en recreatie-activiteiten geïdentificeerd als een hoofddoelstelling van de beleidskaders ten behoeve van kinderen. De Nationale Kinderstrategie heeft de ontwikkeling van een nationaal speelbeleid als een van haar doelstellingen. In 2004 werd Ready, Steady, Play! een nationaal speelbeleid aangenomen met als doel het vergroten van openbare speelfaciliteiten (National Children's Office, 2004). De focus van het beleid lag op het vergroten van de beschikbaarheid van gestructureerde speelruimtes en minder op het maximaliseren van het gebruik van natuurlijke omgevingen zoals bossen en stranden voor spel- en recreatiedoeleinden. VN-Comité voor de rechten van het kind zet zich juist meer in voor spelen in natuurlijke omgevingen (Kilkelly, Lynch, Moore, O'Connell, 2016).

In 2015 lanceerde Department of Children and Youth Affairs (DCYA) '*Better Outcomes, Brighter Futures*' (BOBF) (2014 - 2020), een nieuw beleidskader voor kinderen en jongeren. Er komt een aantal punten terug over buitenspelen (Department of Children and Youth Affairs, 2020). Een doel is dat kinderen moeten leven in kind-/jeugdvriendelijke, duurzame gemeenschappen en dat moet onder andere door middel van het verstrekken van groene buitenruimtes om te spelen, voor recreatie en sport. De rol van de lokale overheid zit in de ontwikkeling van fysiek veilige, duurzame gemeenschappen en zorgen voor veilige plaatsen om te spelen en wandelen en fietsen. De regering ziet het als haar verantwoordelijkheid om speel- en recreatieruimtes voor zowel kinderen als jongeren te blijven ontwikkelen, van speeltuinen (voor meerdere leeftijdsgroepen) tot aan de jeugdcafés, sport- en recreatiecentra, en waar mogelijk kijken of deze plaatsen weerbestendig te ontwikkelen zijn. Bewustwording van de natuur en het milieu moet bij kinderen en jongeren worden gecreëerd (Department of Children and Youth Affairs, 2020).

In het plan wordt ook genoemd dat in overleg met kinderen en jongeren naar voren kwam dat kinderen en jongeren meer speeltuinen willen; speelplaatsen die geschikt zijn voor oudere kinderen; meer schommels en glijbanen op scholen; verhoogde veiligheid in bestaande speeltuinen om vandalisme te voorkomen; en meer tijd om te spelen. Jongeren willen meer plaatsen hebben om in een veilige omgeving te 'hangen'; meer avontuur- en skateboardparken; airsoft- en paintballfaciliteiten; en meer leuke plekken om naartoe te gaan (Department of Children and Youth Affairs, 2020).

Dublin heeft een eigen Draft Dublin City Play Strategy 2018 - 2025 geschreven. Dit plan heeft vijf kernthema's (Dublin City Council Play Development Officer, 2019):

1. Ontwikkel een bewustzijn van spel en promoot de waarde ervan.
2. Werk samen om ervoor te zorgen dat Dublin een kindvriendelijke, speelse stad is.
3. Creëer een effectieve stadsinfrastructuur en verbeter het ontwerp van onze speelruimtes.
4. Werk samen om het spelen in de sectoren vroege kinderopvang en onderwijs te vergemakkelijken.
5. Steun scholen om het recht van kinderen en jongeren om te spelen te vergemakkelijken.

4.5 Duitsland

Speeltuinen kennen in Duitsland een vergelijkbare ontwikkeling als in Nederland. De eerste speeltuinen ontstonden aan het begin van de 19e eeuw. Toen de industrialisatie doorzette kwamen er meer speeltuinen, vooral in de steden. Na 1900 werden de speeltuinen iets wat bij het straatbeeld hoorde: in de steden werd ruimte schaars en kinderen van arbeiders waren overdag zonder ouders en dus zonder toezicht. Daarom werd voor hen speelruimte gecreëerd in de vorm van speeltuinen. Vooral in de jaren 60 en 70 kwam in Duitsland veel ruimte voor het vrije en creatieve spel in speeltuinen. Toen er einde jaren 70 steeds meer discussie over veiligheid ontstond werd de eerste normering van speeltuinen vastgesteld: DIN-Norm 18034. Rond deze tijd (1971) stelden veel bondslanden hun speeltuin wet (Spielplatzgesetz) op (Richard-Elsner, 2018).

Om kinderen de mogelijkheid te bieden zich op mentaal en fysiek vlak te ontwikkelen en hun sociaal gedrag te ondersteunen is het in Duitsland bij wet vastgelegd dat speeltuinen worden onderhouden en aangelegd. Bij de aanleg moet rekening gehouden worden met de grootte, met de ligging (zon/schaduw, emissies, jaargetijden), maar ook met de veelzijdigheid van het aanbod (leeftijd, gehandicapten); er moeten verschillende zones aangelegd worden. Bij scholen die nieuw gebouwd worden moet ook rekening gehouden worden met het aanleggen van plek om te spelen (vrije ruimte); hetzelfde geldt ook voor bestaande scholen. Verder is in de bouwverordening van de bondslanden de verplichting opgenomen bij nieuwbouw een bepaald deel van het bebouwde oppervlak in te richten als speelruimte (Landtag Nordrhein-Westfalen, 2018)

Veel gemeenten hebben een lokaal statuut of een verordening voor speelruimte (Brandhorst, 2018) en gemeenten hebben soms een speeltuincommissie ingesteld: ouders, leraren en andere experts worden uitgenodigd om zitting te nemen in deze commissie die meedenkt over de planning en ontwikkeling van speeltuinen.

Bij aanleg en planning van de speeltuinen worden de volgende leeftijdscategorieën met bijbehorende vereisten onderscheiden:

- 0-6 jarigen (peuter/kleuter speeltuin): minimaal 150 m² speeloppervlakte; minimaal een zandkast, glijbanen en een schommel.
- 6-12 jarigen (algemene speeltuinen): minimaal 2000 m²; verschillende klimtoestellen, draaischijven, ruimte voor balsporten, zandoppervlaktes, heuvels, oppervlaktes voor vrij spel dicht bij de natuur, oppervlaktes om te rauzen en een balletje te trappen
- 12-18 jarigen: klimmuren, ruimte voor balsporten inclusief tafeltennistafels, mogelijkheden om te skaten, plekken om te zitten kletsen, oppervlaktes voor vrij spel dicht bij de natuur, oppervlaktes om te sporten en krachten met elkaar te meten, ontmoetingsplekken voor jeugd.

Uit een studie van het Kinderhilfswerk (Brandhorst, 2018) onder 18 gemeenten verdeeld over acht Duitse deelstaten blijkt dat ondanks de wettelijke verplichting van gemeenten omtrent aanleg en onderhoud van speeltuinen een trend zichtbaar dat (vooral) kleine gemeentes in verband met te hoge kosten steeds meer kleine speelplekken sluiten.

4.6 Vlaanderen

De Vlaamse overheid ziet buitenspelen als een relevant thema. Ze wil de huidige situatie waarin kinderen buitenspelen zeer weinig en op beperkte ruimte ombuigen naar een situatie waarin buitenspelen sociaal aanvaard is, waarin er ruimte is voor buitenspelen en kinderen de mentale ruimte en vrijheid krijgen om te kiezen voor buitenspelen. De Vlaamse overheid zet in op een ontwikkeling in twee richtingen:

- van georganiseerd, beschermd, begeleid, in een open speelaanbod naar autonoom spelen en ongeplande contacten
- van veilig binnen, in de eigen tuin naar de straat, het speelbos, de wilde natuur (Departement Cultuur Jeugd en Media, z.d.).

Het beleid voor buitenspelen van kinderen wordt lokaal bepaald. In België bepalen lokale jeugddiensten het speelruimtebeleid (Redig, 2014). Het gemeentelijk jeugdbeleid behartigt de vrijetijdsbelangen van kinderen en jongeren en is betrokken in andere sectoren zoals het voorzien van speelruimte bij nieuwbouwprojecten of van een jongerenontmoetingsplaats. Er is aandacht voor spel en spelen in de ruime betekenis, zoals bij jeugdfesten of beleid gericht op het aanleggen van speelbossen.

In het Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan (JKP) 2015-2019 stelt de Vlaamse overheid dat zij (speel)ruimte wil voor kinderen en jongeren. Ze willen plekken die uitnodigen om te spelen, te bewegen en te ontmoeten. De Vlaamse overheid kiest er met dit plan voor om kinderen en jongeren meer te

betrekken bij de samenleving zowel formeel als informeel. De jeugdsector wordt bij de totstandkoming van het ruimtebeleid betrokken. De Vlaamse overheid wil medegebruik stimuleren door multifunctioneel gebruik van het schoolgebouw of BLOSO-sportcentra (BLOSO is nu Sport Vlaanderen!) en stadsvernieuwingsprojecten. Dit doet de overheid door visieontwikkeling, kennisopbouw, sensibilisering en het geven van impulsen. Voorbeelden in het buitenland dienen ter inspiratie (Departement Cultuur, Jeugd, Sport & Media, 2015). De stichting Kind & Samenleving speelt een centrale rol in de kennisverzameling- en uitwisseling op dit beleidsterrein (<https://k-s.be>).

In Europa is de veiligheid van speeltoestellen op wettelijk niveau geregeld. In Nederland in de Wet Attractie- en Speeltoestellen (WAS); in België geldt het Koninklijk Besluit van 28 maart 2001. De Europese norm EN 1176 als maatstaf gehanteerd voor de productie, plaatsing, inspectie en beheer van speeltoestellen. In België is er geen wettelijke verplichting om een certificaat per toestel af te geven, maar dient het speelterrein als geheel veilig te worden verklaard op basis van een risicoanalyse. De verantwoordelijkheid voor plaatsing, inspectie en onderhoud ligt bij de beheerder (FOD Economie K.M.O. Middenstand en Energie, 2019).

Speelpleinwerk

Het speelpleinwerk ontstond begin van de 20ste eeuw doordat de leefsituatie van kinderen veranderde. ‘Verplichte vrije tijd’ ontstond door het verbod op kinderarbeid en de invoering van de leerplicht. Het speelpleinwerk was ervoor om te zorgen dat kinderen op een nuttige manier hun dag besteedden. Het speelpleinwerk startte een Vlaamse dienst voor de vorming van speelpleinanimatoren, erkend door het Vlaams ministerie van Jeugd en Sport. In de jaren zestig kwam meer nadruk op sport te liggen ook bij speelpleinwerk. Onder de invloed van ontwikkelingen in Engeland en Denemarken, werd spelen in de jaren 70 op zichzelf gewaardeerd en werd het speelpleinwerk een ‘vereniging voor vakantiespeelpleinwerk’. Deze benadering werd in 1984 wettelijk vastgelegd in het ‘Decreet houdende subsidiëring van verenigingen voor vakantiespeelpleinwerk en van verenigingen voor jeugdvakanties’. Dit decreet stimuleerde de uitbouw van speelvriendelijke infrastructuur, aantrekkelijk spelmateriaal en een deskundige begeleiding door jongeren. Het speelpleinwerk is in de jaren 80 op deze voet doorgegaan en is steeds meer een rol gaan spelen in de kinderopvang (Vlaamse Dienst Speelpleinwerk, 2012).

In 1993 werd besloten dat het jeugdbeleid op lokaal niveau moest worden uitgevoerd. Als gevolg daarvan werden speeltuinwerkingen een lokale bevoegdheid, ondersteund door koepelverenigingen op Vlaams niveau. Deze decentralisatie werd in 2014 versterkt door de verplichting aan lokale besturen om de doelstellingen voor kinderen en jongeren ook in het strategisch meerjarenplan (SMJP) op te nemen (Vlaamse Dienst Speelpleinwerk, 2012).

In Vlaanderen wordt de stand van zaken van het speelpleinwerk door de Vlaamse Dienst Speelpleinwerking (VDS) bijgehouden door een vijfjaarlijkse speelpleinenquête (Meire, Berten, Van Breda, Dekeyser, Schaubroeck, & Piessens, 2015). In 2015 zijn er 417 speelpleinorganisatoren. Samen organiseren ze 563 speelpleinwerkingen verspreid over 300 gemeenten in Vlaanderen en Brussel (Vlaamse dienst speelpleinwerk, n.d.). In 2016 zijn 75 procent van de speelpleinwerkingen gemeentelijke werkingen. Lokale speelpleinen kunnen zich aansluiten bij de landelijke jeugddienst: Vlaamse Dienst Speelpleinwerk (VDS). De VDS is een koepelorganisatie voor het speelpleinwerk en een expertisecentrum en ondersteunt de lokale speelpleinwerkingen (Vlaamse Dienst Speelpleinwerk, 2012).

In 2016 kwamen op een eerste Speelpleincongres bijna 150 speelpleinverantwoordelijken en partners uit de jeugdsector bij elkaar en sloten een pact voor een toekomstige versterking van het speelpleinwerk (Vlaamse Dienst Speelpleinwerk, 2012).

Pimp je speelplaats

Pimp je speelplaats is een project van GoodPlanet en de Vlaamse Overheid. Met het project willen de partners meer gevarieerde en groene speelplaatsen stimuleren met een open karakter. Er wordt een subsidie verleent om de speelplaats groener te maken met planten of andere natuurlijke materialen. Er worden jaarlijks 25 scholen uitgekozen voor een subsidie van 4000 euro (Pimpjespeelplaats, z.d.).

Buitenbaby's

Kind en Gezin heeft een campagne opgestart gericht zich op ouders en kinderdagverblijven om te zorgen dat jonge kinderen meer buiten spelen (Kind en Gezin, z.d.). Bij de campagne sierden honderden affiches van buiten spelende kinderen straten in grote steden. “We willen dat kinderen actief gebruikmaken van de publieke ruimte en buiten spelen”, zegt de Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Jo Vandeuren. Daarnaast kreeg elke kinderopvanglocatie in Vlaanderen ook een “buitenbabysticker” (HLN, 2018).

Speelstraten

In een speelstraat wordt de straat volledig of gedeeltelijk afgesloten ten behoeve van spelende kinderen. Spelende kinderen en voetgangers hebben in de speelstraat voorrang op alle weggebruikers. Doorgaand gemotoriseerd verkeer is verboden (Vlaanderen, z.d.).

4.7 Concluderend

Bij de bestudeerde landen vormt het Kinderrechtenverdrag van de Verenigde Naties een fundament voor inspanningen gericht op het bevorderen van buitenspelen. Daarnaast spelen specifieke aspecten een rol. Zo kennen de Scandinavische landen een leefcultuur waarin het buiten zijn (friluvsliv) van oudsher een belangrijke rol speelt geïnspireerd door respect voor de natuurlijke omgeving. Dit vindt ook een vertaling in de opvoeding en het onderwijs waarin buiten zijn, buiten leren en spelen een vanzelfsprekende plek innemen. Er wordt bijvoorbeeld in het curriculum een direct verband gelegd tussen het buitenspelen met natuureducatie en gezondheidseducatie.

In het Verenigd Koninkrijk is het opvallend dat alle landen een landelijk overheidsbeleid hebben ontwikkeld in de vorm van een ‘play strategy’. De Engelse overheid heeft in dat kader een omvangrijke speelimpuls uitgevoerd ter stimulering van lokaal uitvoeringsbeleid voor veilige speelplekken. Aandacht voor speelruimte als onderdeel van lokale ruimtelijke planning (local development plans) wordt krachtig gestimuleerd. Ook in Engeland is in het onderwijs ruime aandacht voor ‘outdoor learning’. Een interessant initiatief is de tweejaarlijkse organisatie van het ‘Four Nations Play Symposium’, dat kennisuitwisseling bevordert en de aandacht voor (buiten) spelen warm houdt. Van de exacte effecten van het in het buitenland gevoerde beleid is niet altijd een goed beeld te verkrijgen, omdat het beleid nog in uitvoering is en niet altijd gericht evaluatief onderzoek beschikbaar is.

De ontwikkeling in onze buurlanden Vlaanderen en Duistland vertoont veel overeenkomstige elementen met die in Nederland, zoals het aandeel van speeltuinen en een hoofdrol voor gemeenten in het speelruimtebeleid. Wel is het buitenspelen in beide landen steviger in landelijke wetgeving verankerd.

Bronvermelding

Aarts, Marie-Jeanne (2011). *Children, physical activity and the environment: opportunities for multi-sector policy*. Tilburg: Universiteit van Tilburg.

Aarts, M., Vries, S.I. de, Oers, J.A.M. van & Schuit, A.J. (2012). Outdoor play among children in relation to neighbourhood characteristics: a cross-sectional neighbourhood observation study. *Int J Behav Nutr Phys Act* 9, 98.

Bakker, I., Vries, S.I. de, Boogaard, C.M.H. van den, Hirtum, W.J.E.M. van, Joore, J.P. & Jongert, M.W.A. (2008). *Playground van de Toekomst: succesvolle speelplekken voor basisscholieren*. Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.

Berkel, D. van & Lagendijk, E. (2015). *De waarde van buiten spelen. Rapport voor Scouting Nederland*. Amsterdam: DSP-groep.

Berkhout, L. (2012). *Play and psycho-social health of boys and girls aged four to six*. Groningen: University Groningen.

Blades, R. & Gill, C. (2010). *Evaluation of Play England A summary of years one to four*. Londen: National Children's Bureau

Blom, A., Tammelin, T., Laine, K. & Tolonen, H. (2018). Bright spots, physical activity investments that work: the Finnish Schools on the Move programme. *British Journal of Sports Medicine*, 52(13), 820-822.

Boekel, M. van, Leidorf, K., Put, I. van der & Verbeek, P. (2019). *Aan de slag met samen spelen. Het VN-Verdrag Handicap in jouw gemeente*. Den Haag: Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG).

Bouwmeester, H. (2006). *Spelen met ruimte: handboek gemeentelijk speelruimtebeleid*. Utrecht: Jantje Beton/VNG/NUSO.

Brandhorst, F. (2018). *Untersuchung zur Anlage von Spielplätzen durch nicht-öffentliche Bauherren/-träger in deutschen Großstädten*. Berlin: Deutschen Kinderhilfswerks e.V.

Branchevereniging Spelen en Bewegen (2017). *Analyse Enquête Speelruimte en Speelinfrastructuur gemeenten 2017*. Gedownload op 21 november 2019, van <http://spelenenbewegen.nl/wp-content/uploads/2017/04/Analyse-Enquete-Speelruimte-en-Speelinfrastructuur-gemeenten-2017.pdf>

Broekhuizen, K., Scholten, A-M. & Vries, S.I. de (2014). The value of (pre)school playgrounds for children's physical activity level: a systematic review. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 11 :59.

Brown, S. & Vaughan, Chr. (2009). *Play: How It shapes the Brain, opens the Imagination, and Invigorates the soul*. New York: Avery.

Bruinooge, M., Aler, M., Hajer, F. & Slager, A.-M. (2008). *Een schoolplein voor de buurt*. Utrecht: Jantje Beton.

Bureau Speelruimte (2007). *Nulmeting speelruimtebeleid (enquête-rapport)*. Amersfoort: Bureau Speelruimte.

Cevaal, A. & Romijn, D. (2012). *Cruyff Courts monitor 2012: resultaten van de vierde meting*. Utrecht: Mulier Instituut.

Child in the City (2016). *UN slams UK Government for lack of policy, planning and investment in play | Child in the City*. Geraadpleegd op 20 september 2019, van <https://www.childinthecity.org/2016/06/13/un-slams-uk-government-for-lack-of-policy-planning-and-investment-in-play/?gdpr=accept>

Davis, L. (2008). *Policy summary: The Play Strategy*. December 2008, 1-2. Geraadpleegd op 20 september 2019, van <http://www.playengland.org.uk/media/120447/play-strategy-summary.pdf>

Deelen, I. & Swami-Parsaud, A. (2019). *Spelen en gezondheid* (notitie bij literatuuronderzoek Jantje Beton). Amsterdam: DSP-Groep.

Delft, W.L. van (2012). *KIDScape. Ruimtelijke en strategische ingrepen voor aantrekkelijke, veilige routes en plekken in de publieke ruimte voor kinderen tot 12 jaar in De Pijp in Amsterdam*. Eindhoven: Technische Universiteit

Dellas, V., Dool, R. van den & Collard, D.C.M. (2018). *Ontwikkeling buitenspelen bij kinderen in Nederland* (factsheet 2018/4). Utrecht: Mulier Instituut.

Departement Cultuur Jeugd en Media (z.d.). *Buitenspelen*. Geraadpleegd op 15 oktober 2019, van http://www.sociaalcultureel.be/ontw/jeugd/vikb_thema_buitenspelen.aspx

Departement Cultuur, Jeugd, Sport & Media (2015). *Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan*. Geraadpleegd op 20 december 2019, van <http://www.jkp.vlaanderen>

Department of Children and Youth Affairs (2020). *Better outcomes brighter futures. The national policy framework for children & young people 2014 - 2020*. Dublin: Department of Children and Youth Affairs

Dessing, D., Pierik, F.H., Sterkenburg, R.P., Dommelen, P. van, Maas, J. & Vries, S.I. de (2013). Schoolyard physical activity of 6-11 year old children assessed by GPS and accelerometry. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity* 2013, 10 :97.

Dijk-Wesselius, J.E. van, Maas, J., Hovinga, D., Vugt, M. van & Berg, A.E. van den (2018). The impact of greening schoolyards on the appreciation, and physical, cognitive and social-emotional well-being of schoolchildren: A prospective intervention study. *Landscape and Urban Planning* (180), pages 15-26,

Dublin City Council Play Development Officer (2019, March). *Draft Dublin City Play Strategy 2018 - 2025*. Dublin: Dublin City Council

Emmelin, L., Fredman P., Lisberg Jensen, E. & Sandell, K. (2010). *Planering för friluftsliv: Natur, samhälle, upplevelser [Planning for outdoor life: nature, society, experience]*. Stockholm: Carlssons.

FOD Economie, KMO, Middenstand en energie (2011). *Veiligheid van speelterreinen. Een praktische leidraad voor uitbaters* (3^e uitgave). Geraadpleegd 15 oktober 2019, van: <https://economie.fgov.be/nl/publicaties/handboek-veiligheid-van>

FOD Economie K.M.O. Middenstand en Energie (2019). *Veiligheid van speelterreinen en speeltoestellen*. Geraadpleegd 15 oktober 2019, van: <https://economie.fgov.be/nl/themas/kwaliteit-veiligheid/veiligheid-van-goederen-en/specifieke-reglementeringen/vrijtijdsactiviteiten/veiligheid-van-speelterreinen>

Gemeente Almere (2016). *Sportief in beweging, Almeers sportbeleid 2017-2020*. Almere: gemeente Almere

Gemeente Almere (2017). *Samen in beweging blijven voor een gezond Almere, nota gemeentelijk gezondheidsbeleid Almere 2018-2021*. Almere: gemeente Almere

Gemeente Almere (2018). *Lessen beheer en onderhoud openbare ruimte Almere*. Almere: gemeente Almere.

Gemeente Almere (2019a). *Samen op avontuur. Avontuurlijk spelen en gezond bewegen in Almere*. Almere: gemeente Almere, afdeling Stadsruimte.

Gemeente Almere (2019b). *Samen op avontuur. Document uitvoering*. Almere: gemeente Almere, afdeling Stadsruimte.

Gemeente Enkhuizen. (2012). *Beleidsnota speelruimte 2012*. Enkhuizen: Gemeente Enkhuizen.

Gemeente Heerenveen (2015). *Circus, fort en nu verder. Speelplan Heerenveen*. Heerenveen: gemeente Heerenveen.

Gemeente Montferland (2016). *Spelen in Montferland. Spelen, bewegen en ontmoeten voor jong en oud. 2015-2030*. Didam: gemeente Montferland.

Gemeente Roermond (2013). *Speelruimteplan Gemeente Roermond. Beleid in de periode 2013-2017*. Roermond: gemeente Roermond, afdeling Beheer Openbare Ruimte.

Gemeente Rotterdam (2016). *De Rotterdamse integrale visie op spelen, sporten, bewegen en ontmoeten*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Gemeente Enkhuizen (2012). *Beleidsnota speelruimte 2012*. Enkhuizen: Gemeente Enkhuizen.

Janssen, M. (2014). *Playgrounds: play hard, learn easy*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.

Jantje Beton (2019). *Meerjarenbeleid 2020-2024*. Utrecht: Jantje Beton.

Jantje Beton (2019). *Jaarverslag 2018*. Utrecht: Jantje Beton.

Jantje Beton (2019). *Onderzoeken buitenspelen 2019*. Amsterdam/Utrecht: Kantar Public/Jantje Beton.

Johan Cruyff Foundation (2018). *De impact van de Johan Cruyff Foundation*. In samenwerking met USBO Advies Utrecht (NL) en Substance (UK). Amsterdam: Johan Cruyff Foundation.

Gils, J. van, Seghers, J., Boen, F., Meire, J., Scheerder, J., Vanderstede, W., Vaningelgem, F. & Servaas W. (2009). *Buiten Spelen!* Mechelen: Kind & Samenleving vzw.

Graauw, C. de, Loo, M. van, Putten, M. van & Roobol, M. (2009). *Verandering van speelgedrag op een groen schoolplein*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Haapala, H.L., Hirvensalo, M.H., Kulmala, J., Hakonen, H., Kankaanpää, A., Laine, K. & Tammelin, T.H. (2017). Changes in physical activity and sedentary time in the Finnish Schools on the Move program: a quasi-experimental study. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*, 27(11), 1442-1453.

Heijden, A. von, Dool, R. van den, Lindert, C. van & Breedveld, K. (2013). *(On)beperkt sportief 2013: monitor sport- en beweegdeelname van mensen met een handicap*. Utrecht: Mulier Instituut.

HLN (2019). *Kind en Gezin roept op: "Laat jonge kinderen meer buiten spelen*. Geraadpleegd 22 november 2019, van: <https://www.hln.be/nieuws/binnenland/kind-en-gezin-roept-op-laat-jonge-kinderen-meer-buiten-spelen-ac43f713/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

Huybrechts, M., Miedema, S., Dekeyser, P. & Vanderstede, W. (2018). *QuickScan beweegvriendelijke buitenruimte*. Mechelen: Kind & Samenleving vzw.

IUCN Commission on Education and Communication (2016). *CEC Talks Nature | The Finnish outdoor classroom*. Geraadpleegd 18 september 2019, van: <http://www.cectalksnature.org/members-in-action-articles/the-finnish-outdoor-classroom>

Jeronen, E. & Jeronen, J. (2011). Outdoor education in Finnish schools and universities. *Studies of Socio-Economic and Humanities*. 2 (2), 152-160 .

Kantar Public (2018). *Barrières die ouders ervaren bij het buiten laten spelen van hun kinderen*. Amsterdam: Kantar Public.

Kind en Gezin (z.d.). *Buiten Spelen is leuk, gezond en goed!* Geraadpleegd 22 november 2019, van: <https://www.kindengezin.be/buitenbabys>

Kilkelly, U., Lynch, H., Moore, A., O'Connell, A. & Field, S. (2016). *Children and the Outdoors. Contact with the outdoors and natural heritage among Children aged 5 to 12: Current trends, benefits, barriers and research requirements*. Geraadpleegd 15 oktober 2019, van: https://www.heritagecouncil.ie/content/files/children_outdoors_commissioned_report_26mb.pdf

Klauw, M. van der, Schokker, D.F., Slinger, J. & Verheijden, M.W. (2012). *Kinderen en jongeren in beweging: de rol van de school en de ouders*. Leiden: TNO Preventie en Gezondheid.

Kloosterboer, K. (2013a). *Kind op Bonaire. Kinderrechten in Caribisch Nederland*. UNICEF.

Kloosterboer, K. (2013b). *Kind op Saba. Kinderrechten in Caribisch Nederland*. UNICEF.

Kloosterboer, K. (2013c). *Kind op Sint-Eustatius. Kinderrechten in Caribisch Nederland*. UNICEF.

Kloosterboer, K. (2013d). *Kind op Bonaire, Sint-Eustatius en Saba. Kinderrechten in Caribisch Nederland*. UNICEF.

Lagendijk, E. (2009). *Sport en bewegen op de BES-eilanden: quick scan en advies over beleid, infrastructuur en organisatie van sport en bewegen op Bonaire, Sint-Eustatius en Saba anno 2009*. Amsterdam: DSP Groep.

Landtag Nordrhein-Westfalen (2014). *Bauordnung Nordrhein-Westfalen (BauO NRW) 1. März 2000 (GV NRW S. 256)*. Letzte Änderung vom 28.5.2014.

Landtag Nordrhein-Westfalen (2018, 12 juni). *Gesetz zur Modernisierung des Bauordnungsrechts in Nordrhein-Westfalen - Baurechtsmodernisierungsgesetz (BauModG NRW)*.

Lucassen, J.M.H. & Toren, S. van den (2016). *Monitor onderwijsagenda sport, bewegen en een gezonde leefstijl 2012-2016 - Eindrapport*. Utrecht: Mulier Instituut.

Maas, J., Tauritz, R.L., Wal, A. van der & Hovinga, D. (2013). *Groene schoolpleinen, Een wetenschappelijk onderzoek naar de effecten voor basisschoolleerlingen*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Meire, J., Berten, H., Breda, L. van, Dekeyser, P., Schaubroeck, K. & Piessens, A. (2015). *Speelpleinwerkingen in Vlaanderen en Brussel: een onderzoek bij kinderen, begeleiding en verantwoordelijken*. Brussel: Kind & Samenleving vzw.

Ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit (z.d.). *Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen | Speeltoestellen | NVWA*. Geraadpleegd 7 oktober 2019, van: <https://www.nvwa.nl/onderwerpen/speeltoestellen/warenwetbesluit-attractie-en-speeltoestellen>

Ministerie van VWS (2016). *Beleidsdoorlichting gezondheidszorg, jeugdzorg en publieke gezondheidszorg in Caribisch Nederland*. Geraadpleegd 22 november 2019, van: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/01/13/rapport-beleidsdoorlichting-gezondheidszorg-jeugdzorg-en-publieke-gezondheidszorg-in-caribisch-nederland>

Ministerie van VWS. (2019a, 10 mei). *Blokhuis naar Caribisch Nederland om preventieakkoord te ondertekenen* (nieuwsbericht). Geraadpleegd 15 oktober 2019, van: <https://www.rijksdienstcn.com/actueel/nieuws/2019/mei/10/blokhuis-naar-caribisch-nederland-om-preventieakkoord-te-ondertekenen>

Ministerie van VWS, e.a. (2019b). *SamenSpeelAkoord. Elk kind speelt mee!* Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Ministerie van VWS. (2019c). *Caribisch Sport- en Preventieakkoord 2019 - 2022: Samen naar een gezonder Bonaire*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2019/05/15/caribisch-sport-en-preventieakkoord-2019-2022-samen-naar-een-gezonder-bonaire>

Ministry of Education and Culture (2016). *Joy, play and doing together. Recommendations for physical activity in early childhood 2016*. Z.pl.: Ministry of Education and Culture 2016:35

Ministry of Environment (2009a). Lov 6. juni 2009 nr. 35 om naturområder i Oslo og nærliggende kommuner (markaloven) [Law June 6th 2009 no 35 on nature environments in Oslo and neighbouring municipalities (the Marka law)]. Geraadpleegd 7 oktober 2019, van: <http://www.lovdata.no>.

Ministry of Environment (2009b). Lovens virkeområde: Miljøverndepartementets digitale kart «Markagrensene» datert 2. April 2009 Geraadpleegd 7 oktober 2019, van: http://www.regjeringen.no/upload/MD/Vedlegg/Friluftsliv/Markalov/marka_total2009_ny.pdf

Mulder-Oost, E. & Frelie, M. (2019, 21 November). *Interview Speelruimtebeleid en -advies*.

National Children's Office (2004). *Ready, Steady, Play*. Geraadpleegd 7 oktober 2019, van: <https://www.gov.ie/en/publication/5e246d-ready-steady-play-a-national-play-policy/>

NEN (z.j.). *Veiligheidseisen speeltoestellen - NEN*. Geraadpleegd 7 oktober 2019, van: <https://www.nen.nl/NEN-Shop/Speeltoestellen.htm>

Norðdahl, K. & Jóhannesson, I. Á. (2015). Children's Outdoor Environment in Icelandic Educational Policy. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 59(1), 1-23.

Norðdahl, K. & Jóhannesson, I. Á. (2016). 'Let's go outside': Icelandic teachers' views of using the outdoors. *Education 3-13*, 44(4), 391-406.

PlayingOut (z.d.). *What is Playing Out?* Geraadpleegd 22 november 2019, van: <https://playingout.net/about/what-is-playing-out/>

Pimpjespeelplaats (z.d.). *Over Pimp je Speelplaats*. Geraadpleegd 22 november 2019, van: <https://www.pimpjespeelplaats.be/over-pimp-je-speelplaats.php>

Piškur, B. (2015). *'Parents' role in enabling the participation of their child with a physical disability'*. Maastricht: Maastricht University.

Rap, S., Liefwaard, T., Rodrigues, P., Kooi, C. v. d. & Weemaes, M. (2014). *Kinderrechtenmonitor 2014*. Leiden/Den Haag: Universiteit Leiden/de Kinderombudsman.

Redig, G. (2014). *Jeugd, jeugdwerk, jeugdbeleid in en van Vlaanderen*. Etterbeek: Vrije Universiteit Brussel.

Remmers, T., Van Kann, D., Gubbels, J., Schmidt, S., Vries, S. de, Ettema, D., Kremers, S. & Thijs, C. (2014). Moderators of the longitudinal relationship between the perceived physical environment and outside play in children: the KOALA birth cohort study. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity* 11:150

Remmers, T. (2017). *Unravelling environmental influences on children's physical activity*. Maastricht: Maastricht University.

Richard-Elsner, Chr. (2018). *Draußen spielen - ein unterschätzter Motor der kindlichen Entwicklung*. Sankt Augustin: Konrad-Adenauer-Stiftung e. V

Ruikes, D. & Prins, R. (2020, 6 februari). *Hoe zorgt een beweegvriendelijke omgeving voor meer beweeggedrag? Een overzicht van werkzame mechanismen uit internationale literatuur*. Presentatie op Kennisdag Sport en Gemeenten, Omnisportcentrum, Apeldoorn.

Sarivaara, E. & Uusiautti, S. (2017). Transformational elements for learning outdoors in Finland: A review of research literature. *International Journal of Research Studies in Education*, 7(3), 73-84.

Snel, N. (2011). *Buitenspelen: kwaliteit van de speelomgeving in de eigen buurt*. Amsterdam: TNS NIPO.

Steemers, M. (2010). *Handleiding Rotterdamse norm voor buitenspeelruimte*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Steketee, M. & Mak, J. (2006). *Kinderen in Tel Databoek 2006 Kinderrechten als basis voor lokaal jeugdbeleid*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Steketee, M., Tierolf, B. & Mak, J. (2012). *Kinderen in Tel Databoek 2012 Kinderrechten als basis voor lokaal jeugdbeleid*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Steketee, M., Tierolf, B. & Mak, J. (2014). *Kinderen in Tel Databoek 2014 Kinderrechten als basis voor lokaal jeugdbeleid*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Stuij, M., Wisse, E., Mossel, G. van, Lucassen, J.M.H. & Dool, R. van den (2011). *School, bewegen en sport: onderzoek naar relaties tussen de school(omgeving) en het beweeg- en sportgedrag van leerlingen*. Nieuwegein: Arko Sports Media.

Sijtsma, A. (2013). *Physical activity and overweight in young children*. Groningen: Universitair Medisch Centrum Groningen.

Timmermans, P., Meinema, M. & Snel, N. (2013). *Buitenspelen 2013: kwaliteit van de speelomgeving in de eigen buurt*. Amsterdam /Utrecht: TNS NIPO/Jantje Beton.

The Scottish Government (2013). *Play strategy for Scotland*. Geraadpleegd 7 oktober 2019, van: <https://www2.gov.scot/resource/0042/00425722.pdf>

The Welsh Government (2014). *Wales - A Play Friendly Country*. Geraadpleegd 7 oktober 2019, van: <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2019-07/wales-a-play-friendly-country.pdf>

The Welsh Government (2018). *Children's Minister announces £1.7m funding boost for play in Wales*. Geraadpleegd 20 september 2019, van: <https://gov.wales/childrens-minister-announces-ps17m-funding-boost-play-wales>

Tweede Kamer der Staten-Generaal (2003). *Memorie van toelichting. Voorstel van wet van het lid Kant houdende regels met betrekking tot de bevordering van de aanleg en het behoud van buitenspeelruimte voor kinderen* (Wet buitenspeelruimte). tdkst28996-3. 's-Gravenhage: Sdu Uitgevers 2003

UNICEF (2019). *Situatieanalyse kinderen en jongeren in Caribisch Nederland*. Geraadpleegd 22 november 2019, van: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/09/20/situatieanalyse-kinderen-en-jongeren-in-caribisch-nederland>

United Nations (1989). *United Nations Convention on the Rights of the Child (UNCRC)*. Geneve: United Nations.

Valck, M. de (2004). Rauwers, douwers, schouwers en bouwers. In: *KidStuf* no 4, juni, p 5-7

Vanengelgem, F. (red.), Miedema, S. & Vanderstede, W. (2016) *Kinderen & voortuinen. Bouwstenen en inspiratie voor kindgerichte voortuinen*. Mechelen: Kind & Samenleving vzw.

Vlaamse dienst speelpleinwerk (z.d.). *Over speelpleinwerk*. Geraadpleegd 15 oktober 2019, van: <https://www.speelplein.net/overspeelpleinwerk/nl>

Vlaanderen (z.d.). *Een speelstraat organiseren*. Geraadpleegd 22 november 2019, van: <https://www.vlaanderen.be/een-speelstraat-organiseren>

Verheul, R. & Jong, A. de (2016). *Als je het ons vraagt. De Kinderombudsman op Kinderrechtentour*. Geraadpleegd 22 november 2019, van: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/05/19/als-je-het-ons-vraagt>

Venemans, A. & Koning, A. (2014). *Spelen op het schoolplein. Een inventarisatie naar de stand van zaken op Nederlandse schoolpleinen*. Utrecht: Jantje Beton.

Vries, S.I. de (2009). *Activity-friendly neighbourhoods for children: measurement of physical activity and environmental correlates*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.

Vries, S. de, Langers, F., Donders, J.L.M., Willeboer, M.T. & Berg A.E. van den (2013). *Meer groen op het schoolplein: een interventiestudie; de effecten van het groen herinrichten van schoolpleinen op de ontwikkeling, het welzijn en de natuurhouding van het kind* (Alterra-rapport 2474). Wageningen: Alterra.

Wendel-Vos, G. C. W., Blokstra, A., Zwakhals, S. L. N., Wijga, A. H., & Tijhuis, M. A. R. (2005). *De fysieke omgeving in relatie tot bewegen en voeding; Onderzoek in het kader van preventie van overgewicht*. Utrecht: RIVM.

Wilkinson, R. (2015). *Risky play in Icelandic preschools*. Faculty of Education School of Humanities and Social Sciences. Akureyri: University of Akureyri.

Wonderen, R. van & Jonkman, H. (2015). *De effecten van Thuis op Straat: resultaten van een vierjarige studie*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Interviews en raadpleging experts

- Kids Quality - Danielle Nielander
- Adviesbureau OBB Ingenieurs - Madeleine Frelief, Elske Oost-Mulder
- Speelplan BV - Arie Stobbe
- Stichting Jantje Beton - Dave Ensberg
- Cruijff Foundation - Niels Meijer
- Richard Krayicek Foundation - Gerlinde van Raalte

Bijlage 1. Speerpunten lokaal speelruimte beleid

In deze bijlage worden speerpunten in het lokale speelruimtebeleid van de vijf onderzochte case-gemeenten weergegeven.

Rotterdam

- draag bij aan een aangename openbare ruimte waar Rotterdammers elkaar kunnen ontmoeten;
- speel in op de behoeften van de Rotterdammer, per leeftijd, leefstijl en gebied;
- geef ruimte aan initiatieven;
- creëer waarde door breder te kijken dan het eigen vakgebied;
- samen, overheid en Rotterdammer, maken we de stad. Het gaat om een integrale aanpak en behoeftegericht werken door in gesprek te gaan met de Rotterdammer.

Heerenveen

- van kwantiteit naar kwaliteit. Centrale speel- en ontmoetingsplekken, meer coördinatie op de ligging en het aanbod van speelvoorzieningen in de openbare ruimte;
- aandacht voor diversiteit in voorzieningen en doelgroepen. Diversiteit in locaties, speeltoestellen en natuurlijk spelen: aandacht voor natuurlijke speelplekken met water, de speelbehoefte van verschillende doelgroepen in de openbare ruimte, ongeorganiseerd sporten;
- meer gedeelde ruimte, ook geschikt voor spelen. Kindvriendelijke inrichting van openbare ruimte, integreren van schoolpleinen.

Almere:

Het avontuurlijk spelen en gezond bewegen in een groen decor staat voorop.

- gemeente Almere is een gezonde stad met ruimte voor spelen en bewegen voor alle leeftijden;
- het Almeerse netwerk van fiets- en wandelpaden nodigt uit tot bewegen;
- spelen is voor iedereen ook als je een beperking hebt;
- naar buiten gaan is ontmoeten;
- avontuurlijk spelen is je voorbereiden op de toekomst;
- in samenwerking met buurtbewoners en scholen, stimuleren we een groene inrichting van de speelomgeving;
- chillen moet kunnen, jongeren hebben ruimte nodig;
- er is veel variatie in het aanbod van speel- en beweegvoorzieningen;
- centrale speel- en beweegvoorzieningen bevinden zich zoveel mogelijk centraal in de buurt of wijk;
- door het samen te doen is meer mogelijk;
- gemeente Almere is toekomstbestendig: daarom hergebruiken.

Montferland

- creëren van toegankelijke grote, groene en gevarieerde ontmoetingsplekken in woonomgeving;
- planmatig beheren, omvormen of opheffen van speellocaties: liever 5 goede locaties dan 10 zieltogende plekken. Informele speelruimte: Als een formele speelplek wordt opgegeven dan blijft de informele speelruimte dus kinderen kunnen bijv. voetballen op een grasveldje;
- stimuleren van bewegen als actieve leefstijl voor alle leeftijden: inrichting openbare ruimte die uitdaagt tot bewegen, sociale activering dichtbij huis en participatie aan programma's die een actieve leefstijl bevorderen;
- met multifunctioneel ruimtegebruik het spelen stimuleren: zoals een schoolplein een belangrijke buurtfunctie kan hebben of het voetbalveld van het dorp.

Roermond

- een betere spreiding van speelvoorzieningen binnen de gemeente;
- voorzieningen die beter aansluiten bij de behoefte van de gebruikers;
- met minder speeltoestellen een meer uitdagende omgeving creëren;
- een uitdagende speelomgeving;
- een areaal dat beheert en vervangen kan worden met de huidige budgetten, inclusief de taakstelling uit het kerntakenboek.

Bijlage 2. Voorbeeld streefplan gemeentelijk speelruimtebeleid

	a) huidige situatie	b) streefbeeld
speelplekken	aantal formeel ingerichte speelplekken 135	aantal formeel ingerichte speelplekken 92 , 8 nieuwe noodzakelijke plekken, omvorming 51 informele plekken zonder speeltoestellen maar met speelaanleidingen
	speelplekken liggen niet goed gespreid over wijken en kinderen	speelplekken liggen goed gespreid over wijken en kinderen
	speelplekken sluiten niet goed aan op doelgroepen en zijn gericht op speeltoestellen	speelplekken sluiten wel goed aan op doelgroepen en zijn meer gericht op spelen in het landschap
	beperkt overleg met omwonenden over inrichting	planvorming en realisatie in overleg met omwonenden
speeltoestellen	aantal speeltoestellen 578	aantal speeltoestellen 478
	speeltoestellen bieden minder uitdaging en voornamelijk gericht op 0-8-jarigen	speeltoestellen bieden meer uitdaging en zijn meer gericht op 8-18-jarigen
ontwikkeling financiën	vervangingskosten periode 2018-2027 € 2.150.000, regulier onderhoud materiaal 2018-2027 € 598.100, eenmalige investering realisatie streefbeeld 2018-2027 € 0, vervangingskosten periode 2028-2037 € 1.118.400	vervangingskosten periode 2018-2027 € 1.651.800, regulier onderhoud materiaal 2018-2027 € 526.500, eenmalige investering realisatie streefbeeld 2018-2027 € 811.400, vervangingskosten periode 2028-2037 € 839.400

Bron: Gemeente Gorinchem, 2017.

Bijlage 3. Signalementen recent wetenschappelijk onderzoek naar fysieke activiteit en buitenspelen

Aarts (2011)

Groen in de buurt en de aanwezigheid van speeltuintjes zijn minder belangrijk voor het beweeggedrag van kinderen dan gedacht. Sociale cohesie in de buurt, informele speelruimte zoals stoepen en verkeersveiligheid zijn veel belangrijker. Het anders inrichten van de leefomgeving helpt kinderen meer te bewegen. Dat blijkt uit onderzoek van Marie-Jeanne Aarts, die promoveerde aan de Universiteit van Tilburg. Zij deed onderzoek onder 11.000 ouders en 4.000 kinderen op 42 basisscholen in vier middelgrote steden in Noord-Brabant. Verschillende factoren bepalen of een kind veel beweegt of sport. Belangrijk zijn het opleidingsniveau van de ouders en hun houding ten opzichte van bewegen. Ook de leefomgeving is van belang. Vooral sociale kenmerken (sociale cohesie en een gevoel van veiligheid) zorgen ervoor dat kinderen buiten spelen en bewegen. Deze kenmerken blijken belangrijker dan de fysieke inrichting zoals groen in de buurt en formele speelfaciliteiten. Als gemeenten willen dat kinderen meer gaan bewegen moeten zij op verschillende terreinen maatregelen nemen, stelt Aarts. Niet alleen de sector volksgezondheid, sport en jeugd, maar ook verkeer en vervoer, ruimtelijke ordening, veiligheid en milieu kunnen bijdragen aan een beweegvriendelijke omgeving. Gemeentelijke afdelingen zouden zich meer bewust moeten zijn van de neveneffecten van hun beleid op het beweeggedrag van kinderen.

Aarts (2012)

Onderzocht is de relatie tussen onafhankelijk gemeten buurtkenmerken en buitenspelen bij kinderen door middel van vragenlijsten over het speelgedrag van het kind buiten onder 3.651 ouders van basisschoolkinderen (van 4 tot 12 jaar) en buurtobservaties uitgevoerd in 33 Nederlandse buurten gericht op buurtkenmerken zoals gebouwen, formele buitenspeelfaciliteiten, openbare ruimte, stratenpatroon, verkeersveiligheid, sociale buurtkenmerken. Resultaten: ouderlijk onderwijsniveau bleek negatief geassocieerd met buitenspelen bij kinderen. Noch de aanwezigheid, noch de algehele kwaliteit van formele buitenspeelfaciliteiten waren (positief) gerelateerd aan buitenspelen bij kinderen in dit onderzoek. Integendeel, informele speelplekken zoals de aanwezigheid van trottoirs waren gerelateerd aan het buitenspelen van kinderen. Verkeersveiligheid was ook een belangrijk kenmerk van buitenspelen.

Berkhout (2012)

Berkhout interviewde 52 leerkrachten van twintig scholen over spel en psychosociale ontwikkeling. Zij onderzocht de relaties tussen spel en de psychosociale gezondheid bij jonge kinderen (vier tot en met zes jaar). Berkhout analyseerde het vrije spel van 877 kinderen in de leeftijd van 4-6 jaar, afkomstig uit 47 klassen van twintig scholen. Zij stelde vast dat in kleine groepen met minder dan zestien kinderen meer bewegelijk (motorisch) en fantasiespel werd gespeeld, dan in grote groepen met meer dan 21 kinderen. Kinderen in groep 1 en 2 van de basisschool zouden meer gelegenheid moeten krijgen om zonder onderbreking te spelen, en zonder dat volwassenen daar een doel bij stellen. Het advies is om kinderen minstens een paar uur per dag vrij te laten spelen. Taal en rekenen zijn al speerpunten in het onderwijs in groep 1 en 2 geworden, en de auteur constateert een afnemende kennis over het belang van spelen. Fantasiespel is het oefenen met sociale vaardigheden, en is positief voor het verwerken van life-events.

Janssen (2014)

In dit proefschrift is de ontwikkeling, uitvoering, effectiviteit en evaluatie van een schoolplein-programma PLAYgrounds beschreven. PLAYgrounds heeft als doel om kinderen te stimuleren om te bewegen tijdens de pauze op het schoolplein. Concluderend kan gesteld worden dat PLAYgrounds een effectieve, simpele en goedkope interventie is om tijdens de pauze op school kinderen te stimuleren om te bewegen. In het programma worden lichamelijke activiteit op het schoolplein en de gymles met elkaar gekoppeld, wat ook een positieve invloed op de concentratie in de klas kan hebben. Dit is extra belangrijk voor kinderen die

weinig actief zijn tijdens de pauze en voor minder motorisch begaafde kinderen, die hun motorische vaardigheden en plezier in bewegen verbeteren door meer te bewegen.

Klauw e.a. 2012

Dit onderzoek laat zien dat kinderen die onvoldoende bewegen met name verschillen van kinderen die wel voldoende bewegen in de mate waarin zij buiten spelen. Voor jongeren geldt dit voor de mate van intensief bewegen, zoals skeeleren of voetballen. Wat betreft de rol van de school en van ouders laten de resultaten zien dat er nog duidelijk ruimte voor verbetering is in de mate waarin de school en/of de ouders hun kinderen en jongeren die onvoldoende bewegen stimuleren om meer te gaan bewegen. Meer dan de helft van de kinderen en bijna driekwart van de jongeren die te weinig beweegt, wordt namelijk noch door de school, noch door de ouders gestimuleerd dit meer te gaan doen. Dit geldt met name voor kinderen met hoogopgeleide ouders en uit grotere gezinnen en oudere jongeren en jongeren uit matig stedelijk gebied.

Piskur (2013)

Piskur deed onderzoek naar kinderen met een lichamelijke handicap. Voor deze kinderen is meedoen en participatie ongelofelijk belangrijk. Maar we weten ook hoe moeilijk het kan zijn om kinderen mee te laten doen. Het is volgens ouders vooral de fysieke en de sociale omgeving die bepalen hoeveel het kind meedoet op school, bij sport en buitenspelen. Nadat zij bijna 150 reacties van BOSK-ouders had geïnventariseerd, in diverse onderzoeken, beschreef Piskur wat ouders allemaal zelf doen om participatie mogelijk te maken, bijvoorbeeld pleiten: ouders die opkomen voor de rechten van hun kind om extra ondersteuning op school te krijgen, of dat ouders mogelijkheden of situaties bewust creëren om het sociale contact van hun kind met een beperking met anderen te bevorderen.

Sijtsma (2013)

Sijtsma onderzocht de lichamelijke activiteit van jonge kinderen. Dat deed ze door onder andere te meten hoeveel tijd zij vrij kunnen bewegen. Kinderen die meer tijd vrij mogen bewegen hadden op de leeftijd van negen maanden een kleinere buikomvang dan degene die minder lang vrij mochten bewegen. Volgens Zijtsma kan meer tijd om vrij te bewegen bijdragen aan een gezond groeipatroon voor kinderen van 0 tot 1 jaar. Een gezonde thuissituatie lijkt bij peuters belangrijker te zijn dan 'het goede voorbeeld' bijvoorbeeld door ouders die veel aan sport doen. Een gezonde thuissituatie bevat mogelijkheden voor baby's en peuters om veel vrij te bewegen, ouders die samen met hun kinderen actief zijn bijvoorbeeld door samen naar school te fietsen of lopen, samen gezond eten en voldoende slapen. Meer TV kijken was wel gerelateerd aan overgewicht, maar buiten spelen speelde geen belangrijke rol.

De Vries (2009)

Dit proefschrift geeft inzicht in het meten van lichamelijke activiteit bij kinderen en adolescenten en identificeert een aantal kenmerken van de Nederlandse gebouwde omgeving die een actieve leefstijl bij kinderen kunnen bevorderen of belemmeren.

